

RI UTZALAJ TZIJ RE RI EVANGELIO RI XUTZ'IB'AJ RI SAN MATEO

Waral kätzijox wi jachin taq ru mam ri Jesús ojer

¹ Are wa' ri ki b'i' ri u mam ri Jesús ojer. Ri Jesús Are rachalaxik ri qa mam David xuquje' ri qa mam Abraham ojer.

² Ri qa mam Abraham are u tat ri qa mam Isaac. Ri qa mam Isaac are u tat ri qa mam Jacob. Ri qa mam Jacob are u tat ri qa mam Judá xuquje' taq ri e rachalal ri are'.

³ Ri qa mam Judá are u tat ri qa mam Fares xuquje' ri qa mam Zara. Ri ki nan k'ut are ri nan Tamar. Ri qa mam Fares are u tat ri qa mam Esrom. Ri qa mam Esrom are u tat ri qa mam Aram.

⁴ Ri qa mam Aram are u tat ri qa mam Aminadab. Ri qa mam Aminadab are u tat ri qa mam Naasón. Ri qa mam Naasón are u tat ri qa mam Salmón.

⁵ Ri qa mam Salmón are u tat ri qa mam Booz. Ru nan ri qa mam Booz are ri nan Rahab. Ri qa mam Booz are u tat ri qa mam Obed. Ru nan ri qa mam Obed are ri nan Rut. Ri qa mam Obed are u tat ri qa mam Isaí.

⁶ Ri qa mam Isaí are u tat ri qa mam David ri nim taqanel. Ri qa mam David ri nim taqanel ruk' ri chichu' ri xrixoqilaj na ri tat Urías, e are' u nan u tat ri qa mam Salomón.

⁷ Ri qa mam Salomón are u tat ri qa mam Roboam. Ri qa mam Roboam are u tat ri qa mam Abías. Ri qa mam Abías are u tat ri qa mam Asa.

⁸ Ri qa mam Asa are u tat ri qa mam Josafat. Ri qa mam Josafat are u tat ri qa mam Joram. Ri qa mam Joram are u tat ri qa mam Uzías.

⁹ Ri qa mam Uzías are u tat ri qa mam Jotam. Ri qa mam Jotam are u tat ri qa mam Acaz. Ri qa mam Acaz are u tat ri qa mam Ezequías.

¹⁰ Ri qa mam Ezequías are u tat ri qa mam Manasés. Ri qa mam Manasés are u tat ri qa mam Amón. Ri qa mam Amón are u tat ri qa mam Josías.

¹¹ Ri qa mam Josías are u tat ri qa mam Jeconías, xuquje' ri e rachalal. Pa taq ri q'ij ri' xek'am b'i ri winaq aj Israel, xeopan k'u pa ri tinimit Babilonia.

¹² Aretaq ri winaq aj Israel e k'o chik pa ri tinimit Babilonia, ri qa mam Jeconías xk'oji jun u k'ojol, Salatiel u b'i'. Ri qa mam Salatiel are u tat ri qa mam Zorobabel.

¹³ Ri qa mam Zorobabel are u tat ri qa mam Abiud. Ri qa mam Abiud are u tat ri qa mam Eliaquim. Ri qa mam Eliaquim are u tat ri qa mam Azor.

¹⁴ Ri qa mam Azor are u tat ri qa mam Sadoc. Ri qa mam Sadoc are u tat ri qa mam Akim. Ri qa mam Akim are u tat ri qa mam Eliud.

¹⁵ Ri qa mam Eliud are u tat ri qa mam Eleazar. Ri qa mam Eleazar are u tat ri qa mam Matán. Ri qa mam Matán are u tat ri qa mam Jacob.

¹⁶ Ri qa mam Jacob are ru tat ri a José ri rachajil ri María. We María ri' are k'u wa' ru nan ri Jesús ri

käb'ix Cristo* che.

¹⁷ Je ri' chi kajlajuj juch'ob' tataxelab' kachi'l ri ki k'ojol e ok'owinaq xchaptaj loq ruk' ri qa mam Abraham k'ä ruk' ri qa mam David. Kajlajuj chik xchaptaj loq ruk' ri qa mam David k'ä aretaq xek'am b'i ri winaq aj Israel, xeopan pa ri tinimit Babilonia. Te k'u ri' e k'o chi kajlajuj chik k'ä xil na u wäch ri Cristo.

Kil u wäch ri alaj a Jesús

¹⁸ Are je wa' xb'antajik aretaq xil u wäch ri alaj a Jesús: Ri q'apoj al María ru nan u yo'm chi u tzij che k'ulanem ruk' ri a José. Mäja' k'u kek'uli'k aretaq ri al María xkanaj yawab' winaq rumal ru chuq'ab' ri Loq'alaj Espíritu.

¹⁹ Ri a José k'ut ri rachajil are jun achi ri jikom ranima' cho ri Dios, man kraj tä k'ut käresaj u k'ixb'al ri al María chkiwäch ri winaq. Rumal ri' xuchomaj u ya'ik kanoq xaq chi k'uyal.

²⁰ Aretaq je' tajin kuchomaj wa', xpe jun ángel ri taqom loq rumal ri Dios ri xuk'ut rib' chuwäch ri a José pa ri u waram, xub'ij che: A José, at b'a' at rachalaxik ri tat David. Maxej awib' chuk'amik ri al María che awixoqil, rumal chi ri ral ri kil na u wäch, are rech ri Loq'alaj Espíritu wa'.

²¹ Ri are' käk'oji na jun ral ala, kakoj k'u na JESÚS che u b'i'. (Ri "Jesús" kel kub'ij "To'l Qe".) Je' u b'i' wa' rumal chi keuto' na ru winaqil, keresaj na pa ri ki mak, –xcha ri ángel.

²² Ronojel wa' xb'antajik rech qas je' kel wi jas ru b'im ri Qajaw Dios rumal ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri kub'ij:

---

* **1:16** Ri tzij "Cristo" o "Mesías" kel kub'ij "cha'tal rumal ri Dios".

23 Ri q'apoj ali kăkanaj na kan yawab' winaq,
 kăril k'u na u wăch jun ral ala
 ri kăb'ix na Emanuel che,
 –kăcha'. Kel kub'ij wa': Ri Dios k'o quk', –kăcha ri'.

24 Aretaq xk'astaj ri a José che ru waram, xuni-
 maj ri xb'ix che rumal ri ángel ri taqom loq rumal
 ri Dios. Xuk'am ri al María che rixoqil.

25 Man xkiriq tä k'u na kib', xane k'ä te' aretaq
 xil na u wăch ri ral ri al María. Ri a José xukoj k'u
 JESÚS che u b'i'.

2

Ri ajno'jab' keopan che rilik ri alaj a Jesús

1 Ri alaj a Jesús xil u wăch pa ri tinimit Belén, ri
 k'o pa Judea. Are chi' k'o ri tat Herodes che nim
 taqanel puwi' ronojel ri Judea. Xeopan k'u jujun
 achijab' ajno'jab' pa ri tinimit Jerusalén, jela' k'u
 kepe pa relb'al q'ij.

2 Xkita' k'u u tzijol chila', xkib'ij: ¿Jawije' kăriqtaj
 wi ri nim taqanel ri kătaqan na pa ki wi' ri winaq
 aj Israel ri k'ä te' xil u wăch? Xa xqil ru ch'imil pa
 relb'al q'ij, rumal ri' xujpe chuq'ijilaxik, –xecha'.

3 Aretaq ri tat Herodes ri nim taqanel xuta wa',
 sib'alaj xsach u k'ux, je' xuquje' konojel ri nik'iaj
 winaq aj Jerusalén.

4 Xtaqan k'u ri nim taqanel che ki sik'ixik ri
 ki nimaqil sacerdotes, xuquje' ri tijonelab' re ri
 Pixab', xuta' k'u chke jawije' kil wi na u wăch ri
 Cristo.

5 Ri e are' xkib'ij che: Pa ri tinimit Belén ri k'o
 pa Judea, rumal chi ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri
 Dios je wa' xutz'ib'aj:

⁶ Ri at tinimit Belén,
 at ri' ri rech ri rulew ri Judá,
 machomaj chi ri at man nim tä a q'ij at
     chkiwäch ri q'atal taq tzij ri e k'o chila',
 rumal chi awuk' at kel wi na jun nim k'amal b'e,
 ri kuk'am na ki b'e ri nu winaq aj Israel,
 —kächa', —xecha ri tijonelab' re ri Pixab'.

⁷ Are k'u ri tat Herodes chelaq'al xeusik'ij ri
 ajno'jab', xuta' k'u chke jampa' qas xk'utun ri
 ch'imil.

⁸ Te ri' xeutaq b'i pa Belén, xub'ij b'i chke: Jix
 b'a' jela', chitatab'ela' jawije' k'o wi ri ak'al. Aretaq
 kiriqo, chixpe chub'ixik chwe, rech ri in xuquje'
 kine' na chuq'ijilaxik, —xcha chke.

⁹ Ri ajno'jab' xuwi xkito ri xb'ix chke rumal ri
 nim taqanel, xeb'e'k. Are k'u ri ch'imil ri xkil pa
 relb'al q'ij xnab'ej chkiwäch, k'ä xopan na puwi' ri
 k'o wi ri ak'al, xtak'i k'u chila'.

¹⁰ Ri ajno'jab', aretaq xkil ri ch'imil, sib'alaj
 xekikotik.

¹¹ Xeb'ok k'u b'i pa ri ja, xkil k'u ri ak'al k'o ruk'
 ri al María ru nan. Xexuki'k, xkiq'ijilaj ri ak'al. Te
 k'u ri' xkijaq u wi' ri ki k'olib'al, xkisipaj q'än puaq,
 incienso, xuquje' mirra* che ri Are'.

¹² Te k'u ri' xb'ix chke pa achik' chi meok'ow chi
 jela' jawije' k'o wi ri tat Herodes. Xetzelej k'u b'i pa
 ri ki tinimit, xkik'am b'i jun b'e chik.

*Waral kätzijox wi jas xb'an che ri alaj a Jesús
 xk'am b'i pa Egipto*

¹³ Aretaq e b'enaq chi ri ajno'jab', xpe jun ángel
 ri taqom loq rumal ri Dios, xuk'ut rib' chuwäch ri

---

* **2:11** Ri mirra are jun kunab'al ri sib'alaj paqil rajil.

a José pa achik', xub'ij che: Chatwalijoj, chak'ama b'i ri ak'al, rachi'l ru nan, chixanimaj b'ik. Jix pa Egipto, chixkanaj k'u na kan chila' k'ä kinb'ij na chiwe jampa' kixpetik. Je ri' chib'ana rumal chi ri tat Herodes kutzukuj na u kämisaxik ri ak'al, —xcha ri ángel che.

¹⁴ Xwalij k'u ri a José, xuk'am ri ak'al, rachi'l ru nan, chaq'ab' k'ut xeb'el b'ik, xeb'e' pa Egipto.

¹⁵ Chila' xek'oji wi na k'ä xkäm na ri tat Herodes. Je' xb'antaj wa' rech qas je' kel wi jas ri xub'ij ri Dios rumal ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri kub'ij: “Pa Egipto xinsik'ij wi loq ri nu K'ojol,” —kächa'.

Ri tat Herodes kutaq ki kämisaxik ri ak'alab'

¹⁶ Aretaq ri tat Herodes xretamaj chi man are tä qas tzij ri xb'ix kan che kumal ri ajno'jab', sib'alaj xpe royowal. Xutaq k'u ki kämisaxik konojel ri ak'alab' alab'om ri tz'aqat chi kieb' ki junab' xuquje' ri mäja' kätz'aqat kieb' ki junab' ri e k'o pa ri tinimit Belén xuquje' ri e k'o pa taq ri tinimit chunaqaj ri Belén, je' jas ri q'ij ri xkib'ij kan ri ajno'jab'.

¹⁷ Xa je ri' qas je' xel wi jas ri xutz'ib'aj kan ri qa mam Jeremías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij:

¹⁸ Xtataj k'ut chi k'o jun ri kuraq u chi'
 pa ri tinimit Ramá,
 nimalaj oq'ej wa', nimalaj b'is käb'anik.
 Are ri nan Raquel ri kub'isoj ki wäch
 ri ral,
 ri man kuya' taj käku'b'isax u k'ux
 rumal chi ya e käminaq chik ri ral,
 —kächa'.

¹⁹ Aretaq k'ut käminaq chik ri tat Herodes, jun ángel ri taqom loq rumal ri Dios xuk'ut rib' chuwäch ri a José pa achik' jela' pa Egipto, xub'ij che:

²⁰ Chatwalijoj, chak'ama b'i ri ak'al awuk', xuquje' ru nan, chixtzelej chi na jumul pa Israel. Xekäm k'u konojel ri kākaj kākikämisaj ri ak'al, — xcha che.

²¹ Xwalij k'u ri a José, xuk'am b'i ri ak'al rachi'l ru nan, xtzelej chi na jumul pa Israel.

²² Aretaq k'ut ri a José xuto chi are ri tat Arquelao chik k'o che nim taqanel pa Judea chuk'exel ri Herodes ru tat, xuxej rib' xe' jela'. Xch'ab'ex k'u rumal ri Dios pa achik', rumal ri' jela' xe' wi pa Galilea.

²³ Aretaq xopan chila', jela' xek'ol wi pa ri tinimit Nazaret. Je' xb'antaj wa' rech qas je' kel wi ri xkib'ij kan ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, chi ri Jesús káb'ix na aj Nazaret che.

3

Ri Juan Qasal Ja' kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios pa taq ri juyub' ri ketz'inowik

¹ Pa taq ri q'ij ri' ri tat Juan Qasal Ja' xopan pa Judea, pa taq ri juyub' ri kätz'inowik. Tajin kutzijoj ru Loq' Pixab' ri Dios.

² Kub'ij k'u chke ri winaq: Chik'exa ri iwanima', chik'exa ri i chomanik, rumal chi xa jub'iq' chik man kuchaplej ru taqanik ri Dios, —xcha chke.

³ We tat Juan ri' are wa' ri xtz'ib'ax kan chrij ojer rumal ri qa mam Isaías, ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij:

K'o jun ri ko käch'aw pa taq ri juyub'

ri ketz'inowik, kub'ij:
 “Chib'ana u b'anik ri nim b'e ri káb'in wi
 ri Qajaw.
 Chisuk'umaj, chib'ana sib'alaj jikom che,”
 —xcha ri qa mam Isaías.

⁴ Are k'u ri tat Juan xukoj atz'iaq ri b'anom ruk'
 ri rismal jun awaj, camello u b'i', tz'um k'u ru pas.
 Xa sak' xuquje' uwal che' xutijo.

⁵ Xepe k'u ri winaq aj Jerusalén, xuquje' ri e k'o
 pa taq nik'iaj taq tinimit chik re Judea xuquje' ri e
 k'o chunaqaj ri nima' Jordán, xeopan k'u ruk' ri tat
 Juan chutatab'exik ri kub'ij.

⁶ Aretaq xkiq'alajisaj ri ki mak, xb'an k'u ki
 qasna' rumal ri tat Juan pa ri nima' Jordán.

⁷ Aretaq k'ut xril ri tat Juan chi e k'ia chke
 ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tata'ib' saduceos
 xepetik rech káb'an ki qasna',* xub'ij chke: ¡Ri
 alağ sub'anelab' taq winaq!† ¿Jachin k'u ri xb'in
 chech alağ chi rajwaxik kanimaj alağ chuwäch ri
 nimalaj royowal ri Dios ri kâpetik?

⁸ B'ana b'a' alağ ri tağal u b'anik, ri kuq'alajisaj
 chi qas tzij xk'extaj ri anima' alağ, ri chomanik
 alağ.

⁹ Mächaplej k'u alağ u b'ixik pa anima' alağ: “Ri
 uj, uj rachalaxik kan ri qa mam Abraham.” Kinb'ij
 k'u chech alağ chi ri Dios kâkowinik kub'an chke

---

* **3:7** Ri tata'ib' fariseos e are' winaq wa' aj Israel ri sib'alaj xkiqatej
 u nimaxik ru Pixab' ri Moisés. Xka'n k'u nimal, xkichomaj k'ut chi e
 utz na chkiwäch konojel ri winaq. K'ia ki naq'atisam wi kib' ri man
 qas tä are ri kub'ij ru Tzij ri Dios. Ri tata'ib' saduceos e are' xuquje'
 nimaq taq winaq wa' aj Israel. Ri e are' k'ut man kâkikoj taj chi qas
 tzij kek'astaj na ri kâminaqib' (Hechos 23:6-8). † **3:7** Ri mero tzij
 waral are “Ri alağ, alağ ralk'ual ri kumätz”.

taq we ab'aj ri' chi e rachalaxik kan ri qa mam Abraham.

¹⁰ Kämik ri' tajin käkoj ri ikiäj che taq ri ki xera' ri che' rech ket'oyik. Ronojel che' ri man kuya tä utzalaj u wäch, kät'oy k'u na wa', käporox na pa ri q'aq'.

¹¹ Ri in qas tzij kinb'an qasna' alağ ruk' joron, k'utb'al wa' chi k'exom chi anima' alağ, k'exom chi ri chomanik alağ. Käpe chi k'u na jun chik ri kub'an na qasna' alağ ruk' ri Loğ'alaj Espíritu xuquje' ruk' q'aq'. Ri Are' nim na u q'ij chnuwäch in, nim k'u na u b'anik. Man tağal tä chwe in chi kinkir ru k'amal u xajäb'.

¹² Ri Are' are jas jun achi ri kujosq'ij ru triko. Ruk'am chi ru pala, kujopij k'u na ri triko, kutas che ri pajo. Kuk'ol na ri triko pa ri k'uja. Are k'u ri pajo kuporoj na pa jun q'aq' ri man kächup tä chik, —xcha chke.

Käb'an u qasna' ri Jesús

¹³ Xel k'u loğ ri Jesús pa Galilea, xopan chuchi' ri nima' Jordán ri k'o wi ri tat Juan rech käb'an u qasna' rumal.

¹⁴ Man xraj tä k'u ri tat Juan, xane xub'ij che ri Jesús: Ri in man tağal tä chwe chi kinb'an qasna' la. Rajwaxik ne chi ri lal käb'an la nu qasna' in, —kächa'. ¿Jas che xpe la wuk' in? —xcha che ri Jesús.

¹⁵ Xub'ij k'u ri Jesús che: Che we chanim ri', chaya chwe chi je' kinb'an wa'. Are k'u wa' tağalik rech käqa'no jachike ri kätağan wi ri Dios, —xcha che.

Ri tat Juan k'ut xunimaj ri xub'ij.

¹⁶ Aretağ k'ut xb'antaj u qasna' ri Jesús, xel loğ ri Are' pa ri ja'. ¡Chanim xjağjob' ri kaj! Ri Jesús k'ut

xril ri Loq'alaj Espíritu xqaj loq puwi' ri Are', je' u b'anik jun palomâx.

¹⁷ Te ri' xtataj k'ut chi käch'aw loq jun chikaj ri xub'ij: Are ri Loq'alaj nu K'ojol wa'. Käkikot ri wanima' rumal, –xcha'.

4

Kätaqchi'x ri Jesús che mak

¹ Te k'u ri' ri Loq'alaj Espíritu xuk'am b'i ri Jesús pa taq juyub' ri ketz'inowik, rech kätaqchi'x che mak chila' rumal ri Itzel.

² Kawinaq q'ij, kawinaq aq'ab' xk'oji chila', man k'o tä k'u jas ri xutijo. Te k'u ri' sib'alaj xnumik.

³ Xpe k'u ri Itzel, xopan ruk' ri Jesús rech ku-taqchi'j ri Are' che mak, xub'ij che: We qas tzij chi lal u K'ojol ri Dios, taqan la chke taq we ab'aj ri' chi kaka'n na wa, –xcha che.

⁴ Xch'aw ri Jesús, xub'ij che: Ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij: “Man xaq tä xuwi rumal ri wa kek'asi na ri winaq, xane xuquje' rumal ronojel ru Tzij ri Dios,” –kächa', –xcha ri Jesús che.

⁵ Ri Itzel xuk'am b'i ri Jesús pa ri loq'alaj tinimit Jerusalén, xupaqb'a k'u puwi' ri nimalaj rachoch Dios.

⁶ Te ri' xub'ij che: We qas tzij chi lal u K'ojol ri Dios, k'ääqa b'i ib' la ikim, rumal chi ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij:

Ri Dios keutaq na loq ri ángeles awuk'
che a chajixik.

Katkichap na che ra q'ab' che a to'ik
rech man kachaq'ij tä rawaqan
cho ab'aj,

–kächa', –xcha ri Itzel che.

⁷ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Xuquje' kub'ij ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik: “Mayak royowal ri Awajaw, ri a Dios,” —kächa', —xcha che.

⁸ Te k'u ri' ri Itzel xuk'am b'i ri Jesús puwi' jun nimalaj juyub'. Xeuk'ut k'u konojel taq ri tinimit ajuwächulew chuwach ri Are', xuquje' ri ki q'inomal.

⁹ Xub'ij k'u che ri Jesús: Ronojel wa' kinya che la, we käxuki la, kinq'ijilaj la, —xcha che.

¹⁰ Xch'aw ri Jesús, xub'ij che: Jat, Satanás, chatel chnuwach rumal chi ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik kub'ij: “Chaq'ijilaj ri Awajaw ri a Dios, xuwi k'u ri Are' chapatänij,” —kächa', —xcha che.

¹¹ Xel k'u b'i ri Itzel ruk' ri Jesús. Xepe k'u jujun ángeles rech kepatänin che ri Are'.

Ri Jesús kuchaplej tzijonem pa Galilea

¹² Ri Jesús, aretaq xuto chi k'o ri tat Juan pa che', xe' pa Galilea.

¹³ Man xkanaj tä k'u kan pa ri tinimit Nazaret, xane xa xk'oji pa Capernaum, jun tinimit Romano wa' ri k'o chi' ri mar chkinaqaj ri ojer taq tinimit Zabulón ruk' Neftalí.

¹⁴ Je' xb'antaj wa' rech qas je' kel wi jas ri xutz'ib'aj kan ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij:

¹⁵ Winaq aj Zabulón, winaq aj Neftalí,
ix ri' ri naqaj ix k'o wi che ri mar,
ch'äqäp che ri nima' Jordán,
chila' pa Galilea jawije' e k'o wi winaq
ri man aj Israel taj.

¹⁶ Ri winaq ri je' ta ne e k'o pa q'equm
xkil jun nimalaj saqil.

E are' winaq wa' ri e k'o pa ri ki mak,
 ri e k'o cho ri kāmikal,
 xpe jun nimalaj saqil pa ki wi',
 —xcha ri qa mam Isaías.

¹⁷ K'ä te ri' k'ut ri Jesús xuchaplej u tzijoxik ru Loq' Pixab' ri Dios, xub'ij k'u chke ri winaq: Chik'exa ri iwanima', chik'exa ri i chomanik, rumal chi xa jub'iq' chik man kuchaplej ru taqanik ri Dios, —xcha chke ri winaq.

Ri Jesús keusik'ij kiejeb' chapal taq kär rech keb'e'ruk'

¹⁸ Ok'owem kub'an ri Jesús chuchi' ri mar re Galilea, xeril k'u kieb' achijab' kachalal kib'. Ri jun are ri tat Simón ri xuquje' káb'ix Pedro che, ri jun chik are ri tat Andrés. Tajin kākik'iäq b'i jun k'at chapäb'al kär pa ri cho rumal chi e chapal taq kär ri e are'.

¹⁹ Ri Jesús xub'ij chke: Chixsa'j wuk'. Kinb'an k'u na chiwe chi kixok che ki mulixik winaq che ki k'exwäch ri kär, —xcha chke.

²⁰ Chanim xkiya kan ri ki k'at, xeb'e'ruk' ri Jesús.

²¹ Ok'owinaq chi apan jub'iq' ri Jesús, xeril chi k'u kieb' achijab' chik kachalal kib'. E are' ri tat Jacobo rachi'l ri tat Juan. E u k'ojol ri tat Zebedeo wa'. E k'o pa jun barco kachi'l ri ki tat, tajin kākik'ojoj k'u ri ki k'at. Xesik'ix k'u rumal ri Jesús.

²² Ri e are' k'ut chanim xkiya kan ri barco ruk' ri Zebedeo ri ki tat, xeb'e'ruk' ri Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chke k'ia winaq

²³ Ri Jesús xb'in pa konojel taq ri tinimit re Galilea, xuya tijonik chke ri winaq pa taq ri

rachoch Dios. Xutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Xuquje' xukunaj ronojel u wäch yab'il ri k'o chke.

²⁴ Xtataj k'u u tzijol ri Jesús kumal ri winaq pa konojel taq ri tinimit re Siria. Ri winaq k'ut xekik'am loq konojel ri ki riqom k'äx rumal k'ia u wäch k'äxk'ol, yab'il, q'oxom. Xekik'am loq ri e k'o itzel taq espíritu chke, xuquje' ri winaq ri man utz tä chi ki jolom rumal chi e elinaq ch'uj, xekik'am k'u loq ri käminaq ki cuerpo. Ri Jesús k'ut xeukunaj konojel.

²⁵ E k'ia winaq k'ut aj Galilea xeb'e' ruk' ri Jesús. Xuquje' e k'o winaq aj Decápolis, aj Jerusalén, aj Judea, e k'o k'u ri xepe ch'äqäp che ri nima' Jordán.

5

Ri Jesús käpaqi puwi' jun juyub' rech kuya tijonik

¹ Aretaq ri Jesús xeril ri k'ialaj winaq, xpaqi puwi' ri juyub', xt'uyi chila'. Xkimulij k'u kib' ru tijoxelab' ruk'.

² Ri Jesús xuchaplej ki tijoxik, je wa' xub'ij chke:

Waral käqil wi jachin taq ri utz ke

³ Utz ke ri käkina' pa kanima' chi k'o ri rajwaxik chke ri käpe chila' chikaj. Ri Dios k'ut kätaqan na pa ki wi'.

⁴ Utz ke ri keb'isonik rumal chi ri Dios käku'b'isan na ki k'ux.

⁵ Utz ke ri man käka'n tä nimal. Ri e are' k'ut käkechb'ej na ri ulew ri u b'im ri Dios chi kuya chke.

⁶ Utz ke ri kenumik, ri kächaqij' ki chi' che jun k'aslemal jikom. Are k'u ri Dios käyo'w na wa' chke.

⁷ Utz ke ri kel ki k'ux chke nik'iaj winaq chik. Ri Dios k'ut kutoq'ob'isaj na ki wäch ri e are'.

⁸ Utz ke ri saq kanima'. Ri e are' k'ut käkil na u wäch ri Dios.

⁹ Utz ke ri käkitzukuj u ya'ik utzil chkixol ri winaq. Ri Dios kub'ij na chi e are' ralk'ual ri Are'.

¹⁰ Utz ke ri ketzelax ki wäch rumal ru b'anik ri jikomal cho ri Dios. Ri Dios k'ut kätäqan na pa ki wi'.

¹¹ Utz iwe ix aretaq käb'an k'äx chiwe kumal ri winaq, kixyoq' kumal, käkib'ij ronojel u wäch ri man qas tzij taj chiwij, xa rumal chi kixkojon chwe in.

¹² Chixkikot b'a', chixtze'noq rumal chi kik'am na jun nimalaj tojb'al iwe chila' chikaj. Je k'u k'äx wa' xb'an chke ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios ri xek'oji kan ojer, —xcha ri Jesús.

Ri ix, je' ta ne ix saqil, je' ta ne ix atz'am chke ri winaq cho ruwächulew

¹³ Ri ix, je' ta ne ix atz'am chke ri winaq cho ruwächulew. We k'u man k'o chik u tzayil ri atz'am, ¿jas ta k'u lo käb'an che rech k'o chi kupatänij? Man k'o tä chi u patän ri', xane xa käk'iaq na apanoq, kätäk'alex k'u na kumal ri winaq.

¹⁴ Ri ix, je' ta ne ix saqil chke ri winaq cho ruwächulew je' jas jun tinimit ri k'o puwi' jun juyub', ri amaq'el käq'alajinik.

¹⁵ Man kätzij tä jun chäj, te k'u ri' käyi' chuxe' jun koxon, xane xa käyi' ri' pa jun k'olib'al chikaj rech kätunun pa ki wi' konojel ri e k'o pa ri ja.

¹⁶ Je wa' chib'ana ix xuquje', chib'ana' chi ri saqil ri k'o iwuk' kätunun chkiwäch ri winaq. Je ri' rech

aretaq käkil ri utzil ri kib'ano, käkiya u q'ij ri i Tat ri k'o chila' chikaj.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri Pixab'

¹⁷ Michomaj ix chi in petinaq che resaxik ri Pixab' ri xutz'ib'aj kan ri qa mam Moisés, o ri ki tijonik ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. Man in petinaq tä che resaxik, xane in petinaq chub'ixik ri qas u b'anik ri Pixab' xuquje' ri ki tijonik ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios.

¹⁸ Qas tzij kinb'ij chiwe, man k'o tä kesax na che ri Pixab', xane xa ronojel käb'antaj na. K'ä mäjoq käsach u wäch ri kaj ulew, man k'o tä jun punto, man k'o tä jun alaj tz'ib' ri kesax na che ri Pixab'.

¹⁹ Rumal ri' jachin ri man kunimaj tä jun chke ri taqanik re ri Pixab', pune are ri man nim tä u b'anik, xuquje' kuk'ut chkiwäch nik'iaj winaq chik chi man qas rajwaxik taj känimax wa', ri are' man nim taj kil wi na chkixol ri winaq ri kâtaqan na ri Dios pa ki wi'. Are k'u ri winaq ri kunimaj ri Pixab', xuquje' kuk'ut chkiwäch nik'iaj winaq chik chi käkinimaj wa', qas nim na u b'anik wa' chkixol ri winaq ri kâtaqan na ri Dios pa ki wi'.

²⁰ Kinb'ij k'u chiwe, chi we man jikom na ri i k'aslemal ix chuwäch ri ki k'aslemal ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab',* man kixok tä ri' chkixol ri winaq ri kâtaqan na ri Dios pa ki wi'.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri oyowal

---

* **5:20** Ri tijonelab' re ri Pixab' e are' achijab' wa' ri sib'alaj xkitijoj kib' chrij ru Pixab' ri Moisés, xkik'utu wa' chkiwäch ri winaq.

21 Ri ix i tom chi xb'ix chke ri qa mam ojer: “Mixkämisanik, apachin k'u ri käkämisanik käq'at na tzij puwi',” —kächa'.

22 Are k'u ri in kinb'ij chiwe chi jachin ri kuyak royowal chrij ri rachalal käq'at na tzij puwi'. Jachin ri k'äx käch'aw che ri rachalal käq'at na tzij puwi' kumal ri q'atal taq tzij. Xuquje' jachin ri kub'ij che ri rachalal chi xa are jun kon, chi man k'o tä chi u patän, ke' na ri' pa ri q'aq'.

23-24 Rumal k'u ri', we kak'am b'i ri a sipanik cho ri ta'b'al toq'ob', chila' k'ut käna'taj chawe chi k'o jun k'äx ri kuna' ri awachalal chawij, chaya kan ri a sipanik cho ri ta'b'al toq'ob'. Jat na ruk' ri awachalal rech katutzir ruk' nab'e, te k'u ri' kuya' kattzelej cho ri ta'b'al toq'ob' chuya'ik ra sipanik cho ri Dios.

25 We k'o jun winaq kub'an u k'ulel chawe, katuk'am k'u b'i pa ri q'atb'al tzij, chatutzir na ruk' pa ri b'e rech man katujach tä pu q'ab' ri q'atal tzij. We ta mat je ri', ri q'atal tzij katujach na pa ki q'ab' ri mayor, ri mayor k'ut katkikoj na pa che'.

26 Qas tzij b'a' ri kinb'ij chawe chi man k'o tä awelik loq chila' k'ä katoj na ronojel ri a multa, — xcha ri Jesús.

Ri Jesús kätzjon chrij ri nimalaj mak ri äwas u b'anik ruk' ri rixoqil o ri rachajil jun winaq chik

27 Ri ix i tom chi xb'ix kan nab'e: “Mab'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik chrij ra k'ulaj,” —kächa'.

28 Are k'u ri in kinb'ij chiwe, chi jachin ri kuka'yej jun ixoq, xaq xuwi ruk' ru rayixik u wäch xmakun ri' ruk' pa ranima', —kächa ri Jesús.

²⁹ We ri awaq'äch re ri awikiäq'ab' kub'ano chi katzaq pa mak, chawesaj, chak'iaqa apanoq. Are utz na chawe we kel jun ch'äqap che ra cuerpo, chuwäch wa' chi ronojel ra cuerpo käk'iaq b'i pa ri q'aq'.

³⁰ We k'u are ri a q'ab' re ri awikiäq'ab' kub'ano chi katzaq pa mak, chaq'ata', chak'iaqa apanoq. Are k'u utz na chawe we kel jun ch'äqap che ra cuerpo, chuwäch wa' chi ronojel ra cuerpo käk'iaq b'i pa ri q'aq', –xcha ri Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ru jachik kib' juk'ulaj winaq

³¹ (Käch'aw chi ri Jesús, kub'ij:) Xuquje' xb'ix kan nab'e: “Apachin ri kujach b'i ri rixoqil, rajwaxik kuya b'i jun wuj che ri kub'ij wi chi jachom kanoq,” –kächa'.

³² Ri in k'ut kinb'ij chiwe, chi we jun achi kujach b'i ri rixoqil man rumal tä u ch'ab'exik jun achi chik, kub'an ri' chi ri rixoqil kub'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik. Jachin k'u ri käk'uli ruk' jun ixoq ri jachom b'ik, kub'an ri' ri nimalaj mak ri äwas u b'anik, –xcha ri Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri juramento ri kaka'n ri winaq

³³ Xuquje' i tom ri' ri xb'ix chke ri qa mam ojer: “Qas chab'ana' jas ri xachi'j u b'anik ruk' juramento cho ri Qajaw Dios,” –xeuchixik.

³⁴ Ri in k'ut kinb'ij chiwe, chi mib'an juramento aretaq k'o ri kichi'j che jun winaq chik. Mib'an juramento ruk' ri kaj rumal chi chila' k'o wi ri Dios.

³⁵ Mib'an juramento ruk' ruwächulew rumal chi are je' ta ne u tak'alib'al ri raqan ri Dios. Mib'an

juramento ruk' ri tinimit Jerusalén rumal chi are u tinimit ri Dios ri Nimalaj Taqanel.

³⁶ Xuquje' mib'an juramento ruk' ri i jolom, rumal chi man kixkowin taj kib'an saq o q'eq che xa jun i wi'.

³⁷ Xane xaq xuwi chib'ij “je', je ri” o “man je' taj”, –kixcha'. Are k'u ri tzij ri xaq u wi' tzij chik, rech ri Itzel ri', –xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri jun winaq ri kutzelej u k'exel ri k'äx ri käb'an che

³⁸ Ri ix i tom chi xb'ix kan nab'e: “We jun käresaj u waq'äch jun winaq chik, kesax na ru waq'äch ri are'. We jun käresaj u ware jun winaq chik, kesax na ru ware ri are',” –kächa'.

³⁹ Are k'u ri in kinb'ij chiwe: Chixel chuwäch ri itzel achi ri kraj käch'ojin iwuk'. Xane we k'o jun katch'ayow che ri juperaj a palaj, chaya ri juperaj a palaj chik chuwäch. Mitzelej u k'exel ri k'äx ri käb'an chiwe.

⁴⁰ We k'o jun kraj katusik'ij pa q'atb'al tzij, kraj k'ut kumaj ri a kamixa', chaya b'i ra chaket che xuquje'.

⁴¹ We k'o jun kukoj u chuq'ab' chawe chi kak'am b'i jun eqa'n ri käb'inib'ej jun legua, chak'ama b'i kieb' legua ruk'.

⁴² Apachin ri k'o jas kuta' chawe, chaya che. Makowirisaj ri awanima' chuwäch ri winaq ri kraj käqajan awuk'.

Cheiwaj ri i k'ulel

⁴³ Xuquje' i tom ri' ri xb'ix kan nab'e: “Loq' chawila wi ri awachi'l, chawetzelaj k'u u wäch ri a k'ulel,” –kächa'.

⁴⁴ Are k'u ri in kinb'ij chiwe: Loq' chiwila wi ri i k'ulel. Chib'ij: Ri Dios k'o pi wi', —kixcha chke ri winaq ri keyoq'on chiwe. Chib'ana utzil chke ri käketzela*j* i wäch, chib'ana b'a' orar pa ki wi' ri xaq k äka'n k' äx chiwe.

⁴⁵ We je' kib'an wa' q'alaj ri' chi qas ix ralk'ual ri qa Tat ri k'o chila' chikaj. Are k'u ri qa Tat kesan loq' ri q'ij pa ki wi' ri utzalaj taq winaq, xuquje' pa ki wi' ri itzel taq winaq. Kutaq k'u loq' ri jäb' pa ki wi' ri k äka'n ri jikomal, xuquje' pa ki wi' ri man k äka'n tä ri jikomal.

⁴⁶ Are k'u we xaq xuwi keiwaj ri kixkaj ix, ¿jas ta k'u che käyi' na tojb'al re wa' chiwe rumal ri Dios? Xuquje' ne ri toq'il taq alka*b*'al k äkaj kib' ri e are'.

⁴⁷ We xaq xuwi kiya rutzil ki wäch ri iwachalal, ¿a kichomaj lo ri' chi i b'anom jun nimalaj utzil? Je k'u ne wa' xuquje' k äka'n ri man qas ketam tä u wäch ri Dios.

⁴⁸ Je b'a' chib'ana ix jas ri qa Tat ri k'o chila' chikaj. Ri Are' tz'aqat pa ru chomab'al. Ri ix xuquje' chib'ana tz'aqat pa ri i chomab'al, —xcha ri Jesús.

6

Ri Jesús kuya tjonik chrij ri utzil ri kub'an jun winaq

¹ Ru patänixik ri Dios ri kib'ano, mib'an wa' chkiwäch ri winaq xaq rech k äkilo, k äkiya k'u i q'ij. We je' kib'an wa', ri qa Tat ri k'o chila' chikaj man k'o tä tojb'al iwe kuya na.

² Rumal ri' aretaq keito' ri k'o ki rajwaxik, mitz-ijoj chke konojel ri winaq, je' jas ri k äka'n ri winaq ri xaq kieb' ki wäch k äkitzijoj chke konojel ri winaq

pa taq ri rachoch Dios, pa taq ri b'e. Je' kaka'n wa' xaq xuwi rech utz kech'aw ri winaq chkij. Qas tzij k'ut kinb'ij chiwe chi ri kab'ix chkij xuwi wa' ri tojb'al ke kakiriq na.

³ Xane ri ix aretaq k'o jas u wäch jun tob'anik ri kiya chke ri k'o ki rajwaxik, k'o jun metamanik. Mitzijoj ne wa' che ri utzalaj iwachi'l.

⁴ Chib'ana b'a' ri utzil xaq chelaq'al. Ri qa Tat k'ut ri kilow ronojel ri kib'an chelaq'al, are käyo'w na ri tojb'al iwe, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri u b'anik orar

⁵ Ri ix aretaq kib'an orar mib'an iwe jas ri kaka'n ri winaq ri xaq kieb' ki wäch, ri käqaj chkiwäch xaq e tak'atoj kaka'n orar pa taq ri rachoch Dios, pa taq ri u cruz taq b'e. Xaq are käkaj chi ke'ilitaj kumal ri winaq. Qas tzij kinb'ij chiwe chi xuwi wa' ri tojb'al ke kakiriq na.

⁶ Xane ri ix aretaq kib'an orar, chixok pa ja, chitz'apij ri uchija. Chib'ana orar chuwäch ri qa Tat ri k'o iwuk' pa i tukiel wi. Ri qa Tat k'ut ri kilowik chi tajin kib'an orar chelaq'al, are käyo'w na ri tojb'al iwe.

⁷ Aretaq kib'an orar, mib'ij k'ia tzij ri man k'o tä ki patän, jas ri kaka'n ri winaq ri man qas ketam tä u wäch ri Dios. Ri e are' käkichomaj chi ri Dios keutatab'ej xa rumal chi k'ia ri käkib'ij pa taq ri oración ri kaka'no.

⁸ Mib'an b'a' iwe jas ri kaka'n ri e are'. Rumal chi ri qa Tat retam chik jas ri rajwaxik chiwe k'ä mäja' kita' wa' che.

⁹ Rumal ri' aretaq kib'an orar, je wa' chib'ij:
Qa Tat ri k'o la pa ri kaj,

chnimarisax ta na u q'ij ri b'i' la.

¹⁰ Taqan na la pa ki wi'
konojel winaq.

B'ana b'a' na la ri rayib'al la
cho ruwächulew,
jas ri käb'an chila' chikaj.

¹¹ Ya la chqawäch ri käqatijo,
jas ri rajwaxik chqe kämik.

¹² Sacha la ri qa mak ri qa'nom
je' jas ri uj käqasach ri ki mak
ri käka'n k'äx chqe.

¹³ Mäya la chqe chi kujtaqchi'x
che mak, xane chujto' la
cho ri Itzel.

Ronojel wa' käqata' che la
rumal chi ri lal
kätaqan la puwi' ronojel.

K'o nimalaj chuq'ab' uk' la
puwi' ronojel,
chnimarisax ta b'a' q'ij la amaq'el
pa taq ri q'ij ri junab' ri kepetik.
Amén.

(Je wa' kib'ij aretaq kib'an orar, —xcha ri Jesús chke.)

¹⁴ We ri ix kisach ki mak nik'iaj winaq chik ri
ka'nom k'äx chiwe, ri qa Tat ri k'o chila' chikaj
xuquje' kusach na ri i mak ix.

¹⁵ Are k'u we man kisach ki mak nik'iaj winaq
chik, ri qa Tat man kusach tä na ri i mak ix, —xcha
ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús kuya tijonik chrij ri ayuno

¹⁶ Aretaq ri ix kib'an ayuno mib'an iwe jas ri
käka'n ri achijab' ri xaq kieb' ki wäch. Ri e are'

käka'n che kib' chi keb'isonik. Je' käka'n wa' xaq rech käkil ri winaq chi tajin käka'n ayuno. Qas tzi kinb'ij chiwe chi xuwi wa' ri tojb'al ke käkiriq na.

¹⁷ Ri ix k'ut aretaq kib'an ayuno, chich'aja ri i palaj, utz kib'an chuxayik ri i wi'.

¹⁸ Je wa' kib'ano rech ri winaq man käkich'ob' taj chi tajin kib'an ayuno, xane xaq xuwi ri qa Tat ri k'o iwuk' pa i tukiel wi kilowik. Are k'ut käyo'w na ri tojb'al iwe.

Waral kätzijoxik wi ri q'inomal ri k'o chila' chikaj

¹⁹ Mimulij i q'inomal waral cho ruwächulew, rumal chi waral xa kechikopir ri jastaq, xa keq'elob'ik, xa kelaq'axik.

²⁰ Xane are chimulij i q'inomal chila' chikaj, jawije' ri man kechikopir tä wi, man keq'elob' taj, man kelaq'ax tä k'ut.

²¹ Ri k'o wi ri i q'inomal, chila' ri' b'enaq wi ri iwanima', —xcha ri Jesús.

Ri qa waq'äch are je' jas jun candela ri kuya saqil

²² Ri a waq'äch are je' jas jun candela ri kuya saqil chawe. We utz ri a waq'äch, q'alaj ri' ri a b'e chawäch.

²³ We k'u man utz ra waq'äch, man q'alaj tä ri' ra b'e, at k'o ri' pa q'equm. We ri saqil ri k'o pa ri awanima' kub'an q'equm, jsib'alaj nim na ri q'equm ri'! —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Rajwaxik chi xa jun ri käqapatänij, ri Dios o ri q'inomal

²⁴ Man k'o tä jun winaq käkowinik keupatänij kieb' patrón. Käretzelaj k'u na u wäch ri jun, loq' käril na ri jun chik. Kub'an ri jikomal ruk' ri jun,

man nim tä k'u käril wi ri jun chik. Jun winaq man kuya' taj kupatänij ri Dios we b'enaq u k'ux ruk' ri q'inomal, —xcha ri Jesús chke.

Ri Dios keuchajij ri ralk'ual

²⁵ Rumal ri' kinb'ij chiwe: Mixok il che jas ri kib'an chuch'akik ri i wa o ri kitijo. Mixok il che ri iwatz'iaq ri kikojo. Are k'u nim na u b'anik ri k'aslemal chuwäch ri kitijo, are k'u nim na u b'anik ri i cuerpo chuwäch ri atz'iaq ri kikojo.

²⁶ Chiwilampe ri chikop ri kerapap chikaj. Man kaka'n tä tiko'n, man käkiyak tä k'u u wäch ri tiko'n chuk'olik wa' pa taq k'uja. Pune je ri', ri qa Tat ri k'o chila' chikaj ketzuquwik. Nim k'u na i q'ij ix chkiwäch ri chikop ajuwokaj.

²⁷ ¿A k'o lo jun chiwe ri kākowinik kāk'asi chi na kieb' oxib' junab' xa rumal chi sib'alaj kok il che? ¡Man k'o taj! —xcha ri Jesús chke.

²⁸ ¿Jas k'u che sib'alaj kixok il che ri iwatz'iaq? Chiwilampe ri kotz'ij pa taq ri juyub' jas kaka'no kek'iyik. Man keb'atz'in taj, xuquje' man kekiemen taj.

²⁹ Kinb'ij k'u chiwe chi pune ta ne je ri', ri nim taqanel Salomón, ruk' ronojel ru q'inomal, man xkowin tä xukoj jun ratz'iaq je' jas jun chke we kotz'ij ri', —xcha chke.

³⁰ We ri Dios je wa' u b'anom che ri katz'iaq ri q'ayes ri e k'o kāmik pa juyub', chuweq k'ut xa keyi' na pa ri q'aq', je ta k'u lo ri ix! ¿A mat kixrilij na ri Dios che ri iwatz'iaq? Ri ix xa jub'iq' kixkojonik, —xcha chke.

³¹ Rumal ri', mixok b'a' il, mib'ij: “ǂJawije' käpe wi ri qa wa? o ǂjawije' käpe wi ri käqatijo? o ǂjawije' käpe wi ri qatz'iaq?” —mixcha', —xcha chke.

³² Konojel k'u we jastaq ri' are ri käkitzujuk ri winaq. Are k'u ri ix k'o ri i Tat chila' chikaj ri retam chi keajwataj wa' chiwe.

³³ Rumal ri' are nab'e chitzujuk chi ri Dios këtaqan pa ri i k'aslemal, xuquje' chib'ana ri jikomal chuwäch ri Are', këya'taj k'u na ronojel ri kajwataj chiwe.

³⁴ Mixok b'a' il che ri chuweq. Ri chuweq k'o na ri k'äx käriqtajik jas ri kämik. Ruk' wa' ri i kosik re ri q'ij kämik, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

7

Miq'at tzij pa ki wi' nik'iaj winaq chik

¹ Miq'at tzij pa ki wi' nik'iaj winaq chik, rech ri Dios man kuq'at tä tzij pi wi' ix.

² Ri Dios je' u q'atik tzij kub'an na pi wi' ix jas ru q'atik tzij kib'an ix pa ki wi' nik'iaj winaq chik. Jas ri pajb'al ri kikoq ix chke nik'iaj winaq chik, je' këkoq na chiwe ix.

³ ǂJas che kab'ij tzij chkij nik'iaj winaq chik? ǂje' ta ne chi kawil ri in nitz' mes ri k'o pa ru waq'äch ri awachalal, man kawil tä k'u ri a mak at ri je' jas jun kuta'm ri k'o pa ra waq'äch!

⁴ We ri at k'o jun kuta'm pa ra waq'äch, ǂa kuya' lo ri' kab'ij che ri awachalal: “Chaya chwe chi kinwesaj koq ri in nitz' mes ri k'o pa ra waq'äch?”

⁵ ǂRi at xaq kieb' a wäch! Chawila' nab'e jas u b'anik ra k'aslemal at, je' ta ne chi kawesaj jun kuta'm ri k'o pa ra waq'äch. Je ri' gas katka'y na

che resaxik koq ri in nitz' mes ri k'o pa ru waq'äch ri awachalal.

⁶ Meiya ri loq'alaj taq jastaq ri rech ri Dios chke taq ri tz'i', mepe k'u ne chiwij, käka'n k'u ch'aqataq chiwe. Meiya ri je'lalaj taq ab'aj perlas chkiwäch taq ri aq, xaq k'u ne mäkitak'alej.

Chib'ana orar, chita' ri kiwaj. Chitzukuj ruk' ri Dios, chik'orok'a ri uchija

⁷ Chita' ri kiwaj, käya'taj k'u na wa' chiwe rumal ri Dios. Chitzukuj ruk' ri Dios, kiriq k'u na. Chik'orok'a ri uchija, käjaqtaj k'u na wa' chiwäch.

⁸ Je ri', rumal chi jachin ri k'o jas kuta', käya'taj na che. Jachin ri k'o kutzukuj, k'o kuriqo, jachin k'u ri kuk'orok'a ri uchija, käjaqtaj na wa' chuwäch.

⁹ ¿A k'o lo jun chiwe ri kuya jun ab'aj che ri u k'ojol aretaq kuta' u wa?

¹⁰ ¿A kuya ne lo jun kumätz che aretaq kuta' jun kär?

¹¹ We ri ix, ix ajmakib', kixkowin chuya'ik utzalaj taq jastaq chke ri iwalk'ual, ¿a mat ri i Tat ri k'o chila' chikaj keuya na utzalaj taq jastaq chke ri käkita' che?

¹² Je k'u ri', jas ri kiwaj ix chi käka'n ri winaq chiwe, je' chib'ana ix chke ri e are' xuquje'. Are k'u je wa' ri kub'ij ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, xuquje' je wa' kub'ij taq ri wuj ri xkitz'ib'aj kan ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios.

Waral käqil wi ri uchib'e ri latz' u wäch

¹³ Chixok b'i pa ri uchib'e ri latz' u wäch. Ri uchib'e xuquje' ri b'e ri ke' pa ri k'äx jawije' käsach wi ki wäch ri winaq, nim ki wäch. E k'ia k'ut ri keb'ok pa ri uchib'e ri'.

14 Are k'u ri uchib'e xuquje' ri b'e ri ke' pa ri k'aslemal ruk' ri Dios, nu'ch ki wäch xuquje' sib'alaj k'äx. Man e k'ia tä k'ut ri keriqowik.

Etamtal jun che' we utz o man utz taj rumal ru wächinik

15 Chichajij iwib' chkiwäch ri achijab' ri xaq e b'anal taq tzij, ri kaka'n che kib' chi e q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. E are k'u wa' kepe iwuk', sib'alaj utz kepetik je' ta ne chij ri kij, are k'u chkipam e jiq'ab' taq utiw.

16 Ri ix kich'ob' na jachin taq wa' rumal ri kaka'no. Je' jas jun che' käch'ob'taj u wäch rumal ru wächinik. ¿A k'o lo jumul ri ketam uvas chrij ri k'ix? ¿A ketam lo higos chrij ri tzäkäm? ¡Man je' taj!

17 Je k'u ri' ronojel utzalaj che' utz ri u wäch ri kuya'. Are k'u ri che' ri man utz taj, man utz tä ru wäch ri kuya'.

18 Ri utzalaj che' man käkowin taj kuya ru wäch ri man utz taj. Ri che' ri man utz taj man käkowin taj kuya utzalaj u wäch ri'.

19 Ronojel che' ri man kuya tä utzalaj u wäch, kät'aqix na, käk'iaq na ri' pa ri q'aq'.

20 Je wa ri' ri ix qas kich'ob' na jas ki b'anik ri winaq rumal ri kaka'no, —xcha chke.

Man konojel tä ri winaq keopan na chila' jawije' kätapan wi ri Dios

21 Man konojel tä winaq keb'ok chila' jawije' ri kätapan wi ri Dios, pune käkib'ij chwe: “Qajaw, Qajaw,” —kecha ri', xane xaq xuwi ri keb'anow ru rayib'al ri nu Tat ri k'o chila' chikaj.

22 E k'ia ri käkib'ij na chwe pa ri q'ij ri': “Qajaw, Qajaw, ri uj qa yo'm tzijonem pa ri b'i' la. Pa ri

b'i' la xeqesaj b'i itzel taq espíritus chke ri winaq, xuquje' are pa ri b'i' la ri xqa'n k'ia u wäch kamab'al," —kecha na.

²³ Ri in k'ut kinb'ij na chke: “Man wetam tä i wäch. Chixel b'i chnuwäch, ri ix xaq ix b'anal taq etzelal,” —kincha na chke, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Waral käqil wi ri kieb' u wäch tak'alib'al ja

²⁴ Je k'u ri' jachin ri kutatab'ej ri nu tzij, kub'an k'ut jas ri kinb'ij, are je ri' jas jun achi ri k'o u no'j, ri xuyak ri rachoch pa ab'aj.

²⁵ Xqaj k'u ri jäb', xek'iy taq ri ja', xpe jun nimalaj kiäqiq' chrij ri ja, man xtzaq tä k'ut rumal chi ru tak'alib'al are ab'aj.

²⁶ Jachin k'u ri kutatab'ej ri nu tzij, man kub'an tä k'ut jas ri kinb'ij, junam ri' ruk' jun achi ri man kuch'ob' taj jas ri kub'ano, ri xuyak ri rachoch puwi' ri senyáb'.

²⁷ Xqaj ri jäb', xek'iy taq ri ja', xpe jun nimalaj kiäqiq' chrij ri ja, xtzaq k'u ri ja. ¡Ronojel xa xwulijik! —xcha ri Jesús.

²⁸ Aretaq ri Jesús xto'taj che tzijonem, ri winaq sib'alaj xkikajmaj ru tijonik.

²⁹ Je ri', rumal chi ri u tijonik kuk'utu chi are je' jas jun ri k'o u taqanik pa ki wi', man je' taj jas ri xka'n ri tijonelab' re ri Pixab'.

8

Ri Jesús kukunaj jun achi ri k'o itzel ch'a'k che

¹ Aretaq ri Jesús xqaj loq cho ri juyub', e k'ia winaq xeteri loq chrij.

² Xopan k'u ruk' ri Jesús jun achi ri k'o itzel ch'a'k che. * Xxuki chuwäch ri Jesús, xub'ij che: Tat, ri in wetam chi kākowin la che nu kunaxik we kaj la, —xcha che.

³ Xuyuq k'u ru q'ab' ri Jesús, xuchap koq ri achi, xub'ij che: ¡Kwaj! Chutzir b'a' la, —xcha che.

Xuwi wa' xub'ij ri Jesús. Xutzir k'u ri achi ri k'o ri itzel ch'a'k che.

⁴ Xub'ij k'u ri Jesús che: ¡Tampe la! K'o jas mǎb'ij la che jachin jun. Oj la, jek'utu ib' la cho ri sacerdote.† Ya la ri sipanik ri taqom kan rumal ri qa mam Moisés chi käyi'k aretaq kākunataj jun ri k'o itzel ch'a'k che. Are k'u q'alajisab'al wa' chkiwäch ri winaq chi utzirinaq chi la, —xcha che.

Ri Jesús kukunaj jun ala patänil re jun ki nimal soldados

⁵ Aretaq xopan ri Jesús pa ri tinimit Capernaum, xpe jun achi ruk'. Are jun chke ri ki nimal soldados aj Roma. Xuta' k'u jun toq'ob' che ri Jesús.

⁶ Je wa' xub'ij: Tat, ri ala ri patänil we qajinaq pa ch'at cho ja, käminaq u cuerpo. Sib'alaj k'äx u riqom rumal ri yab'il, —xcha che.

⁷ Ri Jesús xub'ij che: Kine' na chukunaxik, —xcha che.

⁸ Ri ki nimal soldados xch'awik, xub'ij che ri Jesús: Tat, man taqal tä chwe chi kok la pa ri wachoch. Xaq xuwi taqan la chi kel ri yab'il che ri patänil we, ruk' k'u wa' kutzir na, —xcha che.

---

* **8:2** Ri itzel ch'a'k are jun yab'il ri sib'alaj k'äx ri kusipaj rib'.

† **8:4** “Sacerdote aj Israel”: Chawila' ri San Lucas 1:8, xuquje' ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

⁹ Ri in xuquje' k'o jun ri kâtaqan pa nu wi' ri nim u b'anik. Xuquje' ri in e k'o nu soldados ri kintaqan pa ki wi'. Aretaq kinb'ij che jun chke ri nu soldados chi ke'k, ke' k'ut. Aretaq kinb'ij che jun chik chi kâpetik, kâpe k'u ri are'. Aretaq kintaq ri patänil we chub'anik jun chak, ri are' kub'an ri kinb'ij, —xcha ri ki nimal soldados che ri Jesús.

¹⁰ Aretaq ri Jesús xuta wa', sib'alaj xukajmaj, xub'ij k'u chke ri winaq ri e teren chrij: Qas tzij kinb'ij chiwe, chi man k'o tä jumul ri nu riqom chkixol ri winaq aj Israel jun achi jas we achi ri' ri sib'alaj kâkojon chwe, —xcha chke.

¹¹ Kinb'ij k'u chiwe chi e k'ia ri kepe na chrelb'al q'ij, xuquje' chuqajb'al q'ij, ri ket'uyi na junam ruk' ri qa mam Abraham, ri qa mam Isaac, ri qa mam Jacob chuchi' ri mesa chila' jawije' ri kâtaqan wi ri Dios.

¹² Are k'u ri xa xkichomaj keb'ok chila' jawije' ri kâtaqan wi ri Dios, man keb'ok taj rumal chi man xekojon taj. Xane xa kek'iaq na b'i pa ri q'equm. Chila' k'ut keb'oq' wi na, chila' kâkiquch'uch'ej wi na ri ki ware, —xcha ri Jesús chke ri winaq.

¹³ Te ri' xub'ij ri Jesús che ri ki nimal soldados: Oj la cho ja. Rumal chi xkoj la chi kâkunataj ri ala, je k'u kâb'antaj na, —xcha che.

Tzare chi' k'ut xutzir ri ala aretaq xub'ij ri Jesús wa' we tzij ri'.

Ri Jesús kukunaj ru ji' chichu' ri tat Pedro

¹⁴ Ri Jesús xe' cho rachoch ri tat Pedro, xril k'u ru ji' chichu' ri tat Pedro qajinaq pa ch'at rumal jun nimalaj q'aq'.

15 Ri Jesús xuchap ri chichu' che ru q'ab', xel k'u ri q'aq' chrij. Chanim k'ut xwalijik, xuchap ki patänixik.

Ri Jesús keukunaj k'ia yawab'ib'

16 Aretaq xq'eqal chik, e k'ia winaq ri k'o itzelalaj taq espíritus chke xek'am b'i cho ri Jesús. Xa k'u ruk' jun tzij ri xub'ij ri Jesús xeb'el b'i ri itzelalaj taq espíritus, xuquje' xeukunaj konojel taq ri yawab'ib'.

17 Je' xb'antaj wa' rech je' kelik jas ri xub'ij ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios: “Ri Are' xuriq k'äx rumal qech, xuya qa chuq'ab', xujukunaj che ri qa yab'ilal,” —xcha ri qa mam Isaías.

Waral käqil wi ri winaq ri xkib'ij chi käkaj keb'e' ruk' ri Jesús

18 Ri Jesús xrilo chi e k'ia winaq ki mulim kib' ruk', xub'ij chke ru tijoxelab': Chuq'ax ch'äqäp che ri mar, —xcha chke.

19 Xpe k'u jun tijonel re ri Pixab', xqeb' k'u ruk' ri Jesús, xub'ij che: Ajtij, kwaj kine' uk' la apawije' ta ne ri ke' wi la, —xcha che.

20 Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: Ri yak k'o ki jul, xuquje' ri chikop ri kerapap cho ri kaj k'o ki sok. Are k'u ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq,‡ man k'o tä jawije' ri kinwar wi, —xcha che.

21 Jun achi chik, jun chke ru tijoxelab', xub'ij che ri Jesús: Tat, ya la chwe chi nab'e kine'k, kinmuq kan ri nu tat aretaq käkämik, —xcha che.

‡ 8:20 Ri Jesús xukoj we b'i'aj ri' chb'il rib' chuk'utik chi are ri Cristo o ri Mesías ri xtz'ib'ax ojer pa ru Loq' Pixab' ri Dios chi are ri To'l Qe ri käpetik.

²² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: Tasa'j at wuk', chaya chke ri käminaqib' chi chkimuqu ri ki käminaq, —xcha ri Jesús che.

Ri Jesús kub'ano chi kätäni ri kiäqiq'

²³ Te ri' xok ri Jesús pa ri barco, ru tijoxelab' k'ut xeb'e' ruk'.

²⁴ Xpe k'u jun nimalaj kiäqiq' ri sib'alaj k'äx puwi' ri ja', je ri' chi ri nimaq taq uwoja' tajin keb'ok pa ri barco. Are k'u ri Jesús tajin käwarik.

²⁵ Xeb'e' k'u ru tijoxelab', xekik'asuj, xkib'ij che: ¡Qajaw Jesús, chujto' la! ¡Tajin kujkämik! —xecha che.

²⁶ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: ¿Jas che sib'alaj kixej iwib'? ¡Ri ix qas tzij man nim tä más ri i kojoniq! —xcha chke.

Xwalij k'u ri Jesús, xuyaj ri kiäqiq' xuquje' ri mar. Xtäni k'u ri kiäqiq', xlilob' ronojel ru wi' ri mar.

²⁷ Ri achijab' sib'alaj xkikajmaj, xkib'ij k'ut: ¿Jachin lo ri' we achi ri', chi ri kiäqiq' xuquje' ri ja' re ri mar keniman che? —xecha ri achijab'.

E k'o kieb' achijab' aj Gadara ri e k'o itzel taq espíritus chke

²⁸ Aretaq xeopan ch'äqäp che ri mar, pa ri ki tinimit ri winaq aj Gadara, xeb'el loq kieb' achijab' pa ri campo santo chkixol taq ri muqub'al, xeopan k'u ruk' ri Jesús. E k'o itzel taq espíritus chke we achijab' ri'. Sib'alaj xib'ib'al kepetik, je ri' chi man k'o tä chi jun käkowinik kok'ow pa ri b'e ri'.

²⁹ Xkichap k'u u raqik ki chi', ko xech'awik, xkib'ij che ri Jesús: ¿Jas kaj la chqe uj, Jesús, lal ri' ri u K'ojol ri Dios? ¿A petinaq la waral chub'anik k'äx chqe pune mäja' kuriq ri q'ij? —xecha che ri Jesús.

³⁰ E k'ia k'u ri aq tajin keyuq'ux apan chila' pa ri juyub' ri'.

³¹ Ri itzel taq espíritus xeb'ochi'n che ri Jesús, xkib'ij che: We kujesaj b'i la, ya la chqe chi kujok chke ri aq, —xecha che.

³² Xub'ij k'u ri Jesús chke: Jix b'a', chixok chke ri aq, —xcha chke.

Xeb'el k'u b'i ri itzel taq espíritus chke ri achijab', xeb'ok b'i chke ri aq. Konojel k'u ri aq xkik'iaq b'i kib' chutza'm ri juyub', xeqaj k'u pa ri mar, xejiq'ik.

³³ Are k'u ri ajuuq'ab' taq aq sib'alaj xkixej kib', xeanimaj b'ik, xeb'e'k. Aretaq xeopan pa ri tinimit xkesaj u tzijol wa' ri xkilo, xuquje' ri xb'antaj kuk' ri achijab' ri xek'oji ri itzel taq espíritus chke.

³⁴ Konojel k'u ri winaq ri e k'o pa ri tinimit xeb'e' jela' jawije' k'o wi ri Jesús. Aretaq xkil ri Jesús, xkib'ochi'j, xkib'ij che chi chel b'i pa ri ki tinimit.

9

Ri Jesús kukunaj jun achi ri käminaq u cuerpo

¹ Te k'u ri' xok ri Jesús pa jun barco, xq'ax ch'äqäp che ri cho, xopan k'u pa ru tinimit ri Are'.

² Xk'am k'u b'i jun achi cho ri Jesús ri käminaq u cuerpo, q'oyol k'u ri' cho jun alaj ch'at. Aretaq ri Jesús xrilo chi ri achijab' ri e teleninaq loq sib'alaj kekojon che, xub'ij che ri yawab': Mäb'ison chi la, tat, ri mak la xesachtajik, —xcha che.

³ Jujun k'u chke ri tijonelab' re ri Pixab' tajin kechomanik, xkib'ij pa kanima': “We achi ri' kub'ij ri äwas u b'ixik chrij ri Dios,” —xecha'.

⁴Ri Jesús retam chik jas ri tajin kākichomaj, xub'ij k'u chke: ¿Jas che k'o we itzel taq chomanik ri' pa anima' alaq? —xcha chke.

⁵¿Jachike ri man k'äx tä u b'ixik: “Ri mak la xesachtajik”, o ru b'ixik: “Walij la, oj la cho ja”? —xcha ri Jesús chke.

⁶Rech b'a' ketamaj alaq chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, k'o k'u nu taqanik pa ki wi' ri winaq cho ruwächulew chusachik ri ki mak, ¡tampe alaq ri kinb'ij! —xcha chke.

Xub'ij k'u ri Jesús che ri achi ri käminaq u cuerpo: Walij la, oj la cho ja, k'ama b'i la ri sok la, —xcha che.

⁷Xwalij k'u b'i ri achi ri käminaq u cuerpo, xe' cho rachoch.

⁸Aretaq xkil ri winaq wa', xkixej kib'. Xkini-marisaj k'u u q'ij ri Dios, rumal chi u yo'm pa ki q'ab' winaq chi taqal u b'anik we kajmab'al ri'.

Ri Jesús kusik'ij ri tat Mateo rech ke' ruk'

⁹Xel b'i ri Jesús chila'. Ok'owem kub'an ri Are' jawije' ri kätoj wi ri alkaab'al, xril k'u u wäch jun achi, Mateo u b'i', t'uuyul chila'. Xub'ij k'u che: Tasa'j wuk', —xcha che.

Xwalij k'u ri tat Mateo, xe' ruk' ri Jesús.

¹⁰Pa jun q'ij k'ut t'uuyul ri Jesús chi' ri mesa cho rachoch ri tat Mateo. E k'ia k'u ri toq'il taq alkaab'al, xuquje' nik'iaj ajmakib' chik e t'uuyul ruk' ri Jesús chi' ri mesa junam kuk' ru tijoxelab'.

¹¹Xepe k'u ri tata'ib' fariseos, xkil ronojel wa'. Xkita' k'u chke ru tijoxelab', xkib'ij: ¿Jas che käwi' ri Jesús ri iwajtij kuk' ri toq'il taq alkaab'al xuquje' kuk' ri ajmakib'? —xecha chke.

¹² Aretaq xuta ri Jesús wa', xub'ij chke: Ri winaq ri utz ki wäch, ri k'o ki chuq'ab', man rajwaxik tä kunal ke, xane are rajwaxik wa' chke ri yawab'ib', –xcha chke.

¹³ Oj alaq, jetamaj alaq jas kel kub'ij wa' we tzij ri' ri tz'ib'tal kan pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij: “Ri in are kwaj chi ri ix kitoq'ob'isaj ki wäch ri winaq. Man are tä kwaj chi keikämisaj taq awaj che ki sipaxik chnuwäch,” –kächa ri Dios, –xcha chke. Ri in, man in petinaq tä che ki sik'ixik winaq ri jikom kanima' cho ri Dios, xane in petinaq che ki sik'ixik ri ajmakib' rech käkik'ex kanima', käkik'ex k'u ki chomanik, –xcha chke.

E k'o winaq ri xkita' che ri Jesús chrij ri ayuno

¹⁴ Ru tijoxelab' ri tat Juan Qasal Ja' xeopan ruk' ri Jesús, xkib'ij che: ¿Jas che ri uj xuquje' ri tata'ib' fariseos amaq'el käqa'n ri ayuno,* are k'u ri tijoxelab' la man käka'n tä ri ayuno? –xecha che.

¹⁵ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: ¿A keb'ison lo ri winaq ri e k'o pa jun k'ulanem aretaq ri achi ri te' xk'uli'k k'o kuk'? Kopan k'u na ri q'ij aretaq kesax b'i we achi ri' chkixol. Te k'u ri' käka'n na ri ayuno pa ri q'ij ri', –xcha ri Jesús chke.

¹⁶ Xuquje' xub'ij ri Jesús chke: Man k'o tä jun winaq ri kut'is jun k'ak' k'ojob'al chrij jun q'el atz'iaq. We ta je ri' ri k'ak' k'ojob'al kuk'ol rib', käresaj k'u b'i jub'iq' che ri q'el atz'iaq, känimar k'u ru teq'tob'ik, –xcha chke.

¹⁷ Man k'o tä jun ri kuya k'ak' vino pa q'el taq q'eb'al re tz'um. We ta je ri', ri vino kut'ub'ij na ri

---

* **9:14** Chawila' ri tzij “Ayuno” pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

tz'um, ketzeletaj k'u na ri vino xuquje' taq ri tz'um. Rajwaxik k'ut chi ri k'ak' vino käyi' pa taq k'ak' taq q'eb'al re tz'um, rech ri vino xuquje' taq ri tz'um man ketzeletaj taj, –xcha ri Jesús chke.

Käkunax jun ixoq yawab', xuquje' käk'astajisax ru mia'l ri tat Jairo ri xkäm na

¹⁸ Je wa' tajin kub'ij ri Jesús chke ri winaq aretaq xopan jun tata' ki nimal ri winaq aj Israel. Xxuki chuwäch ri Jesús, xub'ij che: Ri alaj nu mia'l k'ä te' xkäm kanoq. We k'u ri lal ke' la wuk', käya la ri q'ab' la puwi', käk'asi na, –xcha che.

¹⁹ Xe' k'u ri Jesús ruk' ri tata', e rachi'l ru tijoxelab'.

²⁰ K'o k'u jun ixoq yawab', ri xke' kab'lajuj junab' xaq kel u kik'el. Xqeb' k'u chrij ri Jesús, xuchap koq ru chi' ru q'u'.

²¹ Xub'ij k'u pa ranima': “Xuwi ta ne we kinchap koq ru q'u', kinutzir na,” –xcha ri ixoq.

²² Ri Jesús k'ut xutzolq'omij rib', xril ri ixoq, xub'ij che: Mäb'ison chi la, nan, xkunataj k'u la, rumal chi xkojon la chwe, –xcha che.

Tzare chi' k'ut xutzir ri ixoq.

²³ Aretaq ri Jesús xopan cho rachoch ri tata' ri ki nimal ri winaq aj Israel, xrilo chi e k'o chi ri ajq'ojomab' ri keb'e' che ri muqnajik, xuquje' xeril ri winaq chi sib'alaj käkik'is kib' che oq'ej, sib'alaj käkiraq ki chi'.

²⁴ Xub'ij k'u chke: ¡Chel na apan alaq cho ja! Man käminaq tä ri ali, xane xa käwarik, –xcha chke.

Are k'u ri winaq xa xkitze'j u wäch ri Jesús.

25 Ri Jesús k'ut xeresaj b'i ri winaq cho ja, te k'u ri' xok b'ik. Xuchap ri ali che ru q'ab'. Ri ali k'ut xwalijik.

26 Xel k'u u tzijol wa' ri xb'antajik pa taq konojel ri tinimit chila'.

Ri Jesús keukunaj kieb' achijab' ri man kekowin taj keka'yik

27 Aretaq xel b'i ri Jesús chila', kieb' moyab' xeteri b'i chrij, xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Tat, lal ri' ri Ralk'ual kan ri qa mam David, toq'ob'isaj la qa wäch! —xecha che.

28 Aretaq ri Jesús xok b'i pa ri ja, ri kieb' moyab' xeqeb' ruk'. Ri Jesús xuta' chke: ¿A käkoj alaq chi kinkowin chub'anik wa'? —xcha chke.

Käqakojo, Tat, —xecha ri e are'.

29 Ri Jesús xuchap koq ri ki waq'äch, xub'ij chke: Je' ta b'a' chb'antajik jas ri xkoj alaq chi kinkowin chub'anik, —xcha chke.

30 Xutzir k'u ri ki waq'äch. Ri Jesús sib'alaj xe-upixb'aj, xub'ij chke: Mätzijoj alaq wa' che jachin jun, —xcha chke.

31 Te k'u ri', aretaq xeb'el b'ik, xkichap u tzijoxik wa' jas ri xub'an ri Jesús kuk' pa konojel taq ri tinimit ri k'o jela'.

Ri Jesús kukunaj jun achi ri man käkowin tä chik käch'awik

32 Tajin keb'el b'i ri kieb' moyab' ri xekunaxik, aretaq xk'am loq chuwäch ri Jesús jun achi mem ri k'o jun itzel espíritu che.

33 Aretaq xesax b'i ri itzel espíritu rumal ri Jesús, ri achi ri mem xuchaplej tzijonem. Ri winaq

sib'alaj xkikajmaj wa', xkib'ij: Man k'o tä jumul ri je' qilom wa' waral pa Israel, —xecha'.

³⁴ Are k'u ri tata'ib' fariseos xkib'ij: We achi ri' keresaj b'i ri itzel taq espíritus chke ri winaq ruk' ru chuq'ab' ri ki nimal ri itzel taq espíritus, —xecha'.

Ri Jesús kel u k'ux chke ri winaq

³⁵ Ri Jesús xeusolij ri nimaq taq tinimit xuquje' ri alaj taq tinimit. Pa taq ri rachoch Dios ri käkimulij wi kib' ri winaq xuya tijonik, xutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Xukunaj ronojel u wäch yab'il, xuquje' xresaj ronojel u wäch k'äx chke ri winaq.

³⁶ Aretaq xeril ri k'ialaj winaq, xel u k'ux chke rumal chi keb'isonik, man k'o tä kaku'b'isan ki k'ux. E je' ta ne chij ri man k'o tä kajyuq'.

³⁷ Xub'ij k'u chke ru tijoxelab': Qas tzij sib'alaj nim ri q'atoj, xa k'u e kieb' oxib' ri ajchakib'.

³⁸ Chib'ochi'j b'a' ri Ajchaq'el ri q'atoj chi keutaq b'i nik'iaj ajchakib' chik pa ru chak, —xcha chke.

10

Kecha' ri kab'lajuj apóstoles rumal ri Jesús

¹ Ri Jesús xeusik'ij ri kab'lajuj u tijoxelab'. Xuya chke chi käk'oji taqanik pa ki q'ab' che kesaxik b'i ri itzel taq espíritus, xuquje' che ki kunaxik ri winaq che ronojel u wäch yab'il o ronojel u wäch k'äx ri k'o chke.

² Are wa' ri ki b'i' ri kab'lajuj apóstoles:* nab'e ri tat Simón ri xuquje' káb'ix Pedro che, ruk' ri tat

* **10:2** Ri tzij “apóstol” kel kub'ij “taqom”. E kab'lajuj u taqo'n ri Jesús ri e cha'tal rumal.

Andrés ri rachalal. Ri tat Jacobo ruk' ri tat Juan ri rachalal ri e u k'ojol ri tat Zebedeo.

³ Ri tat Felipe, ri tat Bartolomé, ri tat Tomás, xuquje' ri tat Mateo ri toq'il alka'b'al. Ri tat Jacobo ru k'ojol ri tat Alfeo. Ri tat Lebeo ri xuquje' káb'ix Tadeo che.

⁴ Ri tat Simón ri káb'ix u nimal tinimit che, xuquje' ri tat Judas Iscariote ri xjachow ri Jesús.

Ri Jesús keutaq b'i ri kab'lajuj u tijoxelab' chutzijoxik ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio

⁵ Ri Jesús xeutaq b'i we achijab' ri', xeupixb'aj b'ik, xub'ij chke: Mixe' pa taq ri ki tinimit ri winaq ri man aj Israel taj. Man kixok tä k'ut pa taq ri ki tinimit ri winaq aj Samaria.

⁶ Xane are kixe' kuk' ri winaq aj Israel, ri e je' ta ne chij e sachinaq kan pa taq juyub'.

⁷ Jix, jib'ij chke chi xa jub'iq' man kuchaplej ru taqanik ri Dios.

⁸ Cheikunaj ri yawab'ib', cheik'astajisaj ri käminaqib', cheikunaj ri k'o itzel taq ch'a'k chkij, cheiwesaj k'u b'i ri itzel taq espíritus chke ri winaq. Ri ix xaq sipam wa' we kuinem ri' chiwe, k'o k'u b'a' mita' che ri ki to'ik ri winaq, —xcha chke.

⁹ Mik'am b'i i rajil. Ri q'än puaq, ri saq puaq, ri kiäq puaq mik'am k'u b'ik.

¹⁰ Mik'am b'i ri i chim che ri b'e. Xa jun i kamixa' kik'am b'ik. Mik'am b'i i xajäb'. Mik'am b'i i ch'imiy. Je ri', rumal chi taqal che ri ajchak chi käyi' ri kajwataj che.

¹¹ Apachike tinimit ri kixopan wi, we nim, we ch'utin, chitzukuj jun winaq chila' ri qas kixk'ulaj.

Chixkanaj kan chila' k'ä kichap na b'i jumul chik ri i b'e.

¹² Aretaq kixok pa jun ja, chiya rutzil ki wäch ri e k'o pa ri ja. Kib'ij chke chi are utzil kiwaj chke.

¹³ We taqal chke ri winaq ri e k'o pa ri ja chi kiya kan rutzil ki wäch ruk' utzil, chiya kanoq. We k'u man taqal chke, miya kan rutzil ki wäch.

¹⁴ Are k'u we man kixk'ulax kumal, we man käkaj taj käkಿತatab'ej ri i tzij, chixel b'i cho ri ja ri' o pa ri tinimit ri'. Chitota' kan ri ulew ri k'o che taq ri iwaqan. (Chib'ana wa' chuq'alajisaxik chkij ri winaq re ri tinimit ri' chi man utz tä ri kaka'no, k'o ki mak.)

¹⁵ Qas tzij kinb'ij chiwe chi pa ri q'ij ri käq'at na tzij pa ki wi' ri winaq ri' rumal ri Dios, nim na ri k'äjisab'al ki wäch ri winaq re ri tinimit ri' chuwäch ri k'äjisab'al ki wäch ri winaq aj Sodoma xuquje' ri winaq aj Gomorra,† –xcha chke.

Käb'an na k'äx chke ri kojonelab'

¹⁶ ¡Chiwilampe! Ri in kixintaq b'ik je' ta ne chi ix chij chkixol ri utiw. Chixsak'laj b'a' je' jas ri kumätz, chib'ana k'ut je' jas ri kub'an ri palomäx ri man kub'an tä k'äx.

¹⁷ Chiwila b'a' iwib', rumal chi ri winaq kixk-ijach na pa ki q'ab' ri ki nimaqil ri winaq, kixk-ich'ay na pa taq ri rachoch Dios ri käkimulij wi kib' ri winaq.

¹⁸ Kixkik'am na b'i chkiwäch q'atal taq tzij, xuquje' chkiwäch nimaq taq taqanelab' rumal

---

† **10:15** Ri kieb' tzij “Sodoma” y “Gomorra” keriqtaj pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

wech in, rech kiq'alajisaj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chkiwäch ri e are' xuquje' chkiwäch ri winaq ri man aj Israel taj.

19 Aretaq k'ut kixk'am b'ik rech kixjach chkiwäch ri q'atal taq tzij, mixej iwib'. Michomaj b'ik jas ri kib'ij, o jas ri kib'an chub'ixik wa'. K'ol b'a' pa i jolom chi aretaq rajwaxik kixch'awik, ri Dios käyo'w na chiwe ri tzij ri kib'ij.

20 Man ix tä k'u ri' ri kixtzijon na, xane are ri Loq'alaj Espíritu rech ri qa Tat käyo'w na ri tzij pa ri iwanima', —xcha chke.

21 Ri winaq kekijach na ri kachalal pa kämisaxik. Ri nan tat kekijach na ri kalk'ual pa kämisaxik. Ri alk'ualaxelab' käkiyak na kib' chki' ri ki nan ki tat, kekijach na pa kämisaxik.

22 Ketzela'x na i wäch kumal konojel ri winaq xa rumal wech in. Apachin k'u ri kuch'ij ri k'äx k'ä käk'is na ronojel kuriq na ru tob'anik ri Dios.

23 Aretaq käb'an k'äx chiwe pa jun tinimit, chixanimaj b'i pa jun tinimit chik. Qas tzij kinb'ij chiwe chi mäja' kixkowin chusolixik taq konojel ri tinimit ri e k'o wi ri winaq aj Israel aretaq kinpe in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winag, —xcha chke ru tijoxelab'.

24 Ri tijoxel man are tä nim na u b'anik chuwäch ru tijonel. Ri ajchak k'ut man are tä nim na u b'anik chuwäch ri u patrón.

25 Ri tijoxel rajwaxik käku'b'i u k'ux chi käjunamataj na ruk' ru tijonel. Ri ajchak k'ut rajwaxik käku'b'i u k'ux chi käjunamataj na ruk' ru patrón. We ri ajchaq'el ja käb'ix Beelzebú che xa che yoq'b'al re, ¿jas ta k'u lo käb'ix chke ri rachalaxik ri are'?

Waral kăqil wi jachin chuwäch ri rajwaxik kăqaxej wi qib'

²⁶ Rumal ri' mixej iwib' chkiwäch ri winaq. Man k'o tä ri ch'uqталik ri mat kel na chi saq. Man k'o tä k'u ri k'u'talik ri mat ketamax na.

²⁷ Ri kinb'ij chiwe ix pa ri q'equm, chiya u b'ixik pa saqil. Ri kinb'ij chiwe chik'uyal, chiraqa i chi' chub'ixik wa' pa taq ri b'e.

²⁸ Mixej iwib' chkiwäch ri winaq ri kekowinik kăkikămisaj ri cuerpo, man kekowin tä k'u chukămisaxik ri ranima' jun. Xane are chixej iwib' chuwäch ri Jun ri kăkowinik kusach u wäch ru cuerpo jun winaq xuquje' ri ranima' ri are' pa ri q'aq'.

²⁹ ¿A mat xa jun centavo kek'iyix wi kieb' alaj taq chikop ajuwokaj? Man k'o tä k'u jun chke we alaj taq chikop ri' ri kăkămik we ta mat kraj ri i Tat.

³⁰ Xuquje' ne ri rismal i wi', konojel wa' e ajilatal rumal ri Dios.

³¹ Mixej b'a' iwib', ri ix sib'alaj ix loq' na chkiwäch k'ia alaj taq chikop ajuwokaj, —xcha ri Jesús chke.

Ri kăkiq'alajisaj kib' chkiwäch ri winaq chi e kojoninaq che ri Jesucristo

³² Konojel ri kăkiq'alajisaj kib' chkiwäch ri winaq chi e kojoninaq chwe, ri in xuquje' kinq'alajisaj na chuwäch ri nu Tat ri k'o chila' chikaj chi e wachi'l in.

³³ Apachin k'u ri kub'ij chkiwäch ri winaq chi man retam tä nu wäch, ri in xuquje' kinb'ij chuwäch ri nu Tat ri k'o chila' chikaj chi man wetam tä u wäch ri are', —xcha ri Jesús.

Rumal ri Jesús kāk'oji na ch'oj chkixol ri winaq

³⁴ Michomaj chi ri in petinaq chuya'ik utzil chkixol ri winaq cho ruwächulew, xane rumal wech in kāk'oji na ch'oj chkixol ri winaq.

³⁵ Kāb'antaj na ch'oj rumal wech, jun tata' chrij ri u k'ojol, ru k'ojol k'ut chrij ru tat, jun chichu' chrij ri ral ali, ri ali k'ut chrij ru nan, xuquje' ne ri jun ali chik chrij ru nan ralib', ru nan ralib' k'ut chrij ri are'.

³⁶ Je ri' chi ri ki k'ulel ri winaq chkijujunal, e are' ri kachalaxik ri e are', —kācha ri Jesús.

³⁷ Apachin ri loq' na kārīl ru nan u tat chnuwäch in, man taqal tā ri' chi kok che nu tijoxel. Apachin ri loq' na kārīl ru k'ojol o ru mia'l chnuwäch in, man taqal tā ri' chi kok che nu tijoxel.

³⁸ Apachin ri man kāpe tā wuk' in rumal chi man kraj taj kuriq ri kāmikal jas ri kinriq in, man taqal tā ri' chi kok che nu tijoxel.

³⁹ Jachin ri kraj kuto' u wi' ru k'aslemal waral cho ruwächulew, kākām na ri'. Jachin k'u ri kuya ru k'aslemal rumal wech in, kuto' na u wi' ri' ru k'aslemal.

Waral kätzijox wi ri tojb'al re ri kāqa'no

⁴⁰ Ri winaq ri utz i k'ulaxik kub'ano, in ri' kinuk'ulaj. Jachin ri kinuk'ulaj in, are kuk'ulaj ri' ri Jun ri xintaqow loq.

⁴¹ Jachin ri kuk'ulaj jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri taqom loq rumal ri Dios, kuk'am na ri tojb'al re jas ri kāyi' che jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. Jachin ri kuk'ulaj jun utzalaj achi, kuk'am na ri tojb'al re jas ri kāyi' che jun utzalaj achi rumal ri utzil ri kub'ano.

⁴² Apachin ri kuya jun vaso joron che jun chke we winaq ri' ri man nim tä ki b'anik xa rumal chi are nu tijoxel wa', gas kuriq na ri tojb'al re, —xcha ri Jesús chke.

11

E k'o u taqo'n ri Juan Qasal Ja' keopan ruk' ri Jesús

¹ Aretaq ri Jesús xto'taj che ki pixb'exik ri kab'lajuj u tijoxelab', xel b'i chila' rech kuya tijonik chke nik'iaj winaq pa taq ri tinimit jela', xuquje' rech kutzijoj ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke.

² Are k'u ri tat Juan Qasal Ja' k'o pa che'. Xretamaj k'ut jas ri tajin kub'an ri Cristo. Ri are' xeutaq b'i kieb' chke ru tijoxelab' ruk' ri Jesús.

³ Je' xub'ano rech käkita' che: ¿A lal ri' ri Cristo ri käpe na? o ¿A rajwaxik ne käqeyej chi na jun chik? —xecha che.

⁴ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Oj alaq, b'ij alaq che ri tat Juan jas ri tajin kil alaq, xuquje' ri tajin kätä alaq.

⁵ B'ij alaq che chi ri moyab' keka'y chik, ri ch'okojib' keb'in chik, ri k'o itzel ch'a'k chkij tajin keutzir che ri ki yab'. B'ij alaq che chi ri so'rab' käkita chik, ri käminaqib' tajin kek'astajik, xuquje' chi ri meb'a'ib' tajin kätzijox ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chke.

⁶ Utz re ri winaq ri man kub'an tä kieb' u k'ux chwij, —xcha chke ru tijoxelab' ri tat Juan.

⁷ Aretaq xeb'e' ru tijoxelab' ri tat Juan, ri Jesús xuchaplej u tzijoxik ri tat Juan chke ri winaq, xub'ij chke: ¿Jas xe' alaq che rilik pa ri juyub' ri

kätz'inowik? ¿A xe' alaq che rilik jun aj ri tajin káslab'isax rumal ri kiäqiq'?

⁸ We man are tä ri', ¿jas ri xil alaq? ¿A xil alaq jun achi ri je'l ri ratz'iaq u kojom? Etam alaq chi ri k'o je'lalaj taq katz'iaq, e k'o ri e are' pa taq kachoch ri nimaq taq taqanelab'.

⁹ ¿Jas k'u ri xe' alaq che rilik? ¿A xil alaq jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios? Je', je ri', –xcha'. Tzare k'u ri tat Juan nim na u b'anik chuwäch apachike q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios.

¹⁰ Ri tat Juan are wa' ri tz'ib'am kan chrij pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik ri kub'ij:

Kintaq na b'i ri nu taqo'n,
känab'ej k'u na chawäch

ri kub'an na u b'anik ra b'e,
–kächa ri', –xcha ri Jesús chke ri winaq.

¹¹ Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi chkixol konojel ri winaq ri e k'olinaq k'ä we kämik ri', man k'o tä jun ri nim na u q'ij chuwäch ri tat Juan Qasal Ja'. Pune je ri', ri jun ri man qas nim tä u b'anik ri kätaqan ri Dios pa ranima', are nim na u q'ij wa' chuwäch ri tat Juan Qasal Ja', –xcha chke.

¹² Tzpa taq ri q'ij ri xpe ri tat Juan Qasal Ja' k'ä kämik, ri winaq xkichaplej loq u tijik ki chuq'ab' rech keb'ok pa ru taqanik ri Dios. Ri käkikoj ki chuq'ab' käkichomaj chi e are' kech'akan na.

¹³ Ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés kub'ij chi käpe na ri Dios rech kätaqan pa ki wi' ri winaq, xuquje' je' xkib'ij konojel ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios k'ä xpe na ri tat Juan.

¹⁴ We k'u ri ix qas kiwaj kikoj wa', ri tat Juan are ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri käpe na jas ri xpe ri qa mam Elías ojer.

¹⁵ Jachin taq ri kākijikib'a kanima' chutatab'exik ri nu tzij, chkitatab'ej b'a', —xcha chke.

¹⁶ ¿Jas ruk' keinjunamaj wi ri winaq re we q'ij junab' ri'? Ri winaq kāmik kejunamataj kuk' ri ak'alab' ri keetz'en pa taq ri k'ayib'al, kākiraq ki chi' che ki ch'ab'exik ri kachi'l, kākib'ij:

¹⁷ “Xqoq'esaj ri su' chiwe, man xixxojow tä k'ut. Xqa'n u q'ojom kāmīnaq, man xixoq' tä k'ut,” —kecha ri'.

¹⁸ Xpe k'u ri tat Juan ri man wi'j taj, ri man kutij tä vino. Ri winaq k'ut kākib'ij chi xa k'o jun itzel espíritu che.

¹⁹ Aretaq k'ut xinpe in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, ri kinwi'k, ri kintij vino, konojel k'ut kākib'ij chi xa in jiq'alaj achi, in q'ab'arel, in kachi'l ajmakib' xuquje' toq'il taq alkab'al. Ri winaq ri utz ru chak q'alaj wa' chi k'o ri u no'j ri Dios ruk', —xcha ri Jesús.

Ri tinimit jawije' e k'o wi ri winaq ri man keniman tä che ri Dios

²⁰ Ri Jesús k'ut xuchap ki yajik ri winaq pa taq ri tinimit jawije' u b'anom wi k'ia taq kajmab'al. Je ri', rumal chi ri winaq ri e k'o chila' man ki k'exom tä kanima', man ki k'exom tä k'u ri ki chomanik. Xub'ij k'u chke:

²¹ ¡K'äx iwe, winaq re ri tinimit Corazín! ¡K'äx iwe, winaq re ri tinimit Betsaida! We ta xeb'an wa' we kajmab'al ri' pa taq ri tinimit Tiro, ri tinimit Sidón jas ri xeb'antaj iwuk' ix, k'extajinaq ta chi ri' ri kanima', ri ki chomanik ri winaq jela'. Xkikoj ta katz'iaq ri' ri kuq'alajisaj chi keb'isonik. Xuquje' k'o ta b'anom wi chi kuq'alajisaj chi are rumal ri ki mak chi keb'isonik, —xcha'.

²² Kinb'ij k'u chiwe ix chi pa ri q'ij ri kuq'at na tzij ri Dios, nim na ri k'äjisab'al i wäch kiriq na chuwäch ri k'äjisab'al ki wäch ri käkiriq na ri winaq aj Tiro, aj Sidón.

²³ Are k'u ri ix winaq aj Capernaum, ri sib'alaj kinimarisaj iwib', k'ä pa ri q'aq' k'ut kixqasax wi na. We ta kuk' ri winaq aj Sodoma xeb'an wi taq ri kajmab'al ri xeb'antaj iwuk' ix, k'o ta na ri' ri ki tinimit kämik.

²⁴ Kinb'ij k'u chiwe chi pa ri q'ij aretaq kuq'at na tzij ri Dios, nim na ri k'äjisab'al i wäch ix kiriq na chuwäch ri käkiriq ri winaq aj Sodoma, —xcha ri Jesús.

Ri Jesús kub'ij chke ri winaq chi kepe ruk' rech kuxlan kanima'

²⁵ Pa ri q'ij ri' xub'ij ri Jesús: Kinnimarisaj q'ij la, Tat, Rajaw ri kajulew. Je ri', rumal chi xk'u' la ri etamb'al la chkiwäch ri winaq ri k'o ki no'j, ri k'o ketamb'al, are k'utum k'u la wa' chkiwäch ri man k'o tä ketamb'al, ri je' ta ne chi e ak'alab'.

²⁶ Je', Tat, rumal chi je ri' ri utzalaj rayib'al la chke ri winaq.

²⁷ Ri nu Tat u jachom pa nu q'ab' ronojel ri k'olik. Man k'o tä jun ri qas retam u wäch ru K'ojol ri Dios, xane xaq xuwi ri qa Tat. Xuquje' man k'o tä jun ri qas retam u wäch ri qa Tat, xane xaq xuwi ri in, in ri' ri u K'ojol, xuquje' jachin k'u taq chke ri kwaj kinb'ij wi jas ru b'anik ri qa Tat Dios.

²⁸ Chixsa'j wuk' in, iwonojel ri ix kosinaq, iwonojel ri k'o iweqa'n, kinya k'u uxlanem chiwe.

²⁹ Chik'ama ri eqb'al yunt ri kinya chiwij. Chiwetamaj iwe wuk' in rumal chi ri in k'o nu pacien-

cia, man kinnimarisaj tä wib'. Kuxlan k'u na ri iwanima'.

³⁰ Ri eqb'al yunt ri kinya chiwuj man k'äx tä ruk'axik. Ri eqa'n k'ut ri kinya chiwuj, man al tä ri'.

12

Ru tijoxelab' ri Jesús käkich'up ru jolom triko pa jun q'ij re uxlanem

¹ Pa jun q'ij re uxlanem ri Jesús tajin kok'ow xol taq ri triko. Are k'u ru tijoxelab' xpe ki numik, xkichap k'u u ch'upik ru jolom taq ri triko. Xkib'aq pa ki q'ab', te k'u ri' xkitijo.

² Aretaq ri tata'ib' fariseos xkilo, xkib'ij che ri Jesús: Chilampe la, ri tijoxelab' la tajin kaka'n chak ri äwas u b'anik pa taq ri q'ij re uxlanem.

³ Ri Jesús xub'ij chke: ¿A mat k'o jumul ri sik'im alağ jas ri xub'an ri qa mam David ojer aretağ ri are' xuna' numik, xuquje' jas ri xka'n ri e k'o ruk'?

⁴ Xok k'u b'i ri qa mam David pa ri nimalaj rachoch Dios, xutij k'u re ri wa ri yo'm cho ri Dios, xuya k'u ke ri e k'o ruk' xuquje'. Äwas k'u u tijik wa' kumal xağ jachinoğ, xane xağ xuwi chke ri sacerdotes ya'tal wi wa', —xcha'.

⁵ Xuquje' xub'ij: ¿A mat k'o jumul ri sik'im alağ pa ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, chi ri sacerdotes ri kepatänin pa ri rachoch Dios man keuxlan tä pa ri q'ij re uxlanem? Pune ta ne je ri' man mak tä k'u ri' chi je' kaka'n wa'.

⁶ Kinb'ij k'u chech alağ, chi waral k'o Jun* ri nim na u b'anik chuwäch ri nimalaj rachoch Dios.

---

* **12:6** Ri Jun ri' are ri Jesús mismo.

⁷ Ri alaḡ xa man käch'ob' tä alaḡ jas kel kub'ij wa' we tzij ri' ri tz'ib'tal kan pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij: “Ri in kwaj chi ri ix kib'an toq'ob' chke ri winaḡ, man are tä kwaj chi keikämisaj awaj che ki sipaxik chnuwäch,” —kächa ri'. We ta ḡas käch'ob' alaḡ wa', mat käq'at alaḡ tzij chi käk'äjisax ki wäch ri winaḡ ri man k'o tä ki mak.

⁸ Are k'u ri' ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaḡ, k'o nu taḡanik puwi' ri q'ij re uxlanem xuquje', —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

Ri Jesús kukunaj jun achi ri käminaq jun u q'ab'

⁹ Xel k'u b'i ri Jesús chila', xok b'i pa jun chke ri rachoch Dios ri käkimulij wi kib' ri winaḡ.

¹⁰ K'o k'u jun achi chila' ri käminaq jun u q'ab'. Are k'u ri tata'ib' fariseos käkaj käkitzukuj u mak ri Jesús, rumal ri' xkita' che: ¿A ya'talik käkunax jun yawab' pa ri q'ij re uxlanem? —xecha che.

¹¹ Xch'aw ri Jesús, xub'ij chke: We jun chiwe k'o jun u chij, kätzaḡ k'u b'i pa jun k'ua' pa jun q'ij re uxlanem, ¿a mat ke' ri' che resaxik?

¹² E ta k'u lo jun winaḡ, are ri Dios nim na u b'anik käril wi wa' chuwäch jun chij. Rumal ri' ya'tal u b'anik toq'ob' pa taḡ ri q'ij re uxlanem, —xcha chke.

¹³ Xub'ij k'u ri Jesús che ri achi: Yuqu ri q'ab' la, —xcha che.

Xuyuḡ ru q'ab', xutzir k'ut. Je' chik ri u q'ab' ri' jas ri jun chik.

¹⁴ Xeb'el k'u b'i ri tata'ib' fariseos, xkitala ki no'j chb'il taḡ kib' jas ri käk'a'n chukämisaxik ri Jesús.

Ri xub'ij kanoq jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ri Jesús

15 Aretaq ri Jesús xuch'ob' ri ki chomanik ri tata'ib' fariseos, xel b'i chila'. E k'ia k'u ri winaq xeteri b'i chrij. Ri Jesús k'ut xeukunaj konojel taq ri yawab'ib'.

16 Xeutaq k'u ri winaq, xub'ij chke chi k'o jachin che mäkib'ij wi jachin ri Are'.

17 Xub'ij ri Jesús wa' rech je' kel wi jas ri xub'ij loq' ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri xub'ij:

18 Are wa' ri patänil we
     ri cha'tal wumal,
 ri sib'alaj loq' chnuwäch,
     ri käkikot ri wanima' rumal.
 Kinya na ri Loq'alaj nu Espíritu
     pa ranima' ri Are'.
 Kub'ij k'u na chke konojel
     ki wäch winaq chi
     ri in kinq'at na tzij pa ki wi'.

19 Man käch'ojin taj, man kuraq tä u chi',
 man k'o ta jun kätow'w ri Are' ko käch'aw
     pa taq ri b'e.

20 We k'o jun winaq ri je' jas jun aj
     ri kotakik, man kuq'up taj.
 We ne k'o jun winaq ri junam
     jas jun candela
     ri man nim tä ru q'aq'al,
     man kuchup tä ri'.

Xane kächakun na che rilik
     chi kopan na ri q'ij
     aretaq qas käq'at na tzij
     ruk' jikomal.

21 Konojel k'u ki wäch winaq
     cho ruwächulew,

käku'b'i na ki k'ux chrij ri Are',
 —xcha ri Dios chuchi' ri q'alajisal re ru Loq' Pixab'.

Käb'ix chrij ri Jesús chi yo'm u chuq'ab' rumal ri Itzel

²² Xk'am k'u b'i jun achi ruk' ri Jesús. Ri achi mem xuquje' moy, k'o k'u jun itzel espíritu ruk'. Xkunax k'u rumal ri Jesús, je ri' chi ri achi xkowinik xka'yik xuquje' xch'awik.

²³ Konojel ri winaq xkikajmaj wa', xkib'ij: ¿A mat are wa' ri Ralk'ual kan ri qa mam David[†] ri käb'ixik chi käpe na? —xecha'.

²⁴ Aretaq k'ut xkita ri tata'ib' fariseos ri käkib'ij ri winaq, ri e are' xkib'ij: We achi ri' käkowinik keresaj b'i ri itzel taq espíritus chke ri winaq xa rumal ru chuq'ab' ri Beelzebú[‡] ri ki nimal ri itzel taq espíritus ri k'o ruk', —xecha'.

²⁵ Ri Jesús xuch'ob'o jas ri tajin käkichomaj, xub'ij k'u chke: Apachike q'atb'al tzij ri u b'anom kieb', ri juch'ob' q'atal taq tzij käkiyak kib' chkij ri juch'ob' chik, ri q'atb'al tzij ri' käk'is na u wäch. We jun tinimit o jun ja winaq u b'anom kieb' rumal chi k'o ch'oj chkixol, man naj tä ri' kuch'ijo.

²⁶ Je ri' xuquje', we ta ri Satanás käresaj b'i ri Satanás, u b'anom kieb' ri'. We ta je ri', ¿a naj ta k'u ri' kuch'ij ru taqanik? ¡Man je' taj!

²⁷ Ri alaq käb'ij alaq chi ri in kinwesaj b'i ri itzel taq espíritus ruk' ru chuq'ab' ri Beelzebú. We ta je ri', ¿jachin käyo'w ki chuq'ab' ri tijoxelab' alaq che

---

[†] **12:23** Ri “Ralk'ual kan ri qa mam David” kel kub'ij “To'l Qe”, junam jas ri tzij “Cristo” o “Mesías”. [‡] **12:24** Ri tzij “Beelzebú” are jun chke ru b'i ri Satanás.

kesaxik b'i ri itzel taq espíritus? Qas are ri e are' kákiq'alajisaj chi xa sachinaq alaḡ.

²⁸ Ri in k'ut kinwesaj b'i ri itzel taq espíritus ruk' ru chuḡ'ab' ri Espíritu rech ri Dios ri k'o wuk'. Kel kub'ij wa' chi ri Dios k'o chi uk' alaḡ rech kátaḡan puwi' alaḡ, —xcha chke.

²⁹ Man k'o tä jun kákowinik kok pa rachoch jun achi ri sib'alaj k'o u chuḡ'ab', kárelaḡ'aj k'u b'i ri jastaḡ re, we ta mat nab'e kuyut na ri achi ri k'o u chuḡ'ab'. Te k'u ri' kákowinik kárelaḡ'aj b'i ri jastaḡ re.

³⁰ Ri jun ri man junam tä u chomanik wuk', kinuk'ulelaj ri'. Ri jun ri man káchakun tä wuk', xaḡ kutur ri' ri nu chak, —xcha chke.

³¹ Rumal ri' kinb'ij chech alaḡ: Ronojel mak ri káka'n ri winaḡ kuya' kásachtaj na ki mak ri' rumal ri Dios, xuḡuje' ronojel ri äwas u b'ixik chrij ri Dios ri kákib'ij ri winaḡ kuya' kásachtaj na ki mak ri'. Are k'u we kákib'ij ri äwas u b'ixik chrij ri Loḡ'alaj Espíritu man kuya' taj kásachtaj ri ki mak ri'.

³² Apachin ri kub'ij tzij ri äwas u b'ixik chwij in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaḡ, kásachtaj na u mak ri' che. Apachin k'u ri kub'ij ri äwas u b'ixik chrij ri Loḡ'alaj Espíritu, man kásachtaj tä na u mak ri' che waral cho we uwächulew. Man kásach tä k'u u mak ri' pa ri jun k'aslemaal chik ri kápe na, —xcha ri Jesús.

Ri jun che' rumal ru wäch käch'ob'tajik jas u b'anik

³³ We utz ri che', utz ru wäch ri kuya. We man utz tä ri che', man utz tä ru wäch ri' ri kuya. Ri jun che' rumal ru wäch käch'ob'tajik jas u b'anik.

³⁴ ¡Ri alaḡ, alaḡ sub'anelab' taḡ winaḡ! ¿A kákowin lo alaḡ ri' chub'ixik utzalaj taḡ tzij, alaḡ

itzel taq winaq k'ut? Ri kel loq pu chi' ri winaq, are wa' ri qas k'o pa ranima'.

³⁵ Ri utzalaj winaq, utz ri' ri kub'ij rumal rech ri utzil ri k'o pa ranima'. Ri itzel winaq, man utz tä ri' ri kub'ij rumal chi etzelal wa' ri k'o pa ranima'.

³⁶ Kinb'ij k'u chech alaḡ, chi pa ri q'ij aretaq kuḡ'at na tzij ri Dios, konojel ri winaq kākijach na kuenta rumal ronojel tzij ri ki b'im ri man k'o tä u patän.

³⁷ Jas k'u je' ri kätzijon ri winaq, are je ri' ri q'atow tzij ri káb'an na puwi'. Käq'alajisax k'u na we k'o u mak o man k'o taj.

Ri lawalo taq winaq kākita' jun kajmab'al etal che ri Jesús

³⁸ Jujun tata'ib' fariseos kachi'l jujun tijonelab' re ri Pixab', xkib'ij che ri Jesús: Ajtij, käqaj chi káb'an la jun kajmab'al etal chqawäch rech käqilo, —xecha che.

³⁹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri lawalo taq winaq, ri man jikom tä kanima', kākaj chi kinb'an jun kajmab'al etal chkiwäch. Man käyi' tä k'u wa' chke, xane xaḡ xuwi ri etal chrij ri Jonás ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer.

⁴⁰ Je' jas ri Jonás xk'oji chupam ri jun nimalaj kär oxib' q'ij, oxib' aq'ab', are k'u je' kinb'an na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kink'oji k'u na xe' ri ulew oxib' q'ij, oxib' aq'ab'.

⁴¹ Ri winaq aj Nínive, pa ri q'ij re ri q'atow tzij aretaq käq'at tzij pa ki wi' ri winaq ri e k'o kāmik, kākij'at na tzij pa ki wi' chi kāk'äjisax ki wäch. Je ri', rumal chi ri winaq aj Nínive, xkik'ex ri kanima', xkik'ex k'u ri ki chomanik aretaq ri Jonás xutzijoj

ru Loq' Pixab' ri Dios chke. Waral k'ut k'o Jun ri nim na u b'anik chuwäch ri Jonás.

⁴² Xuquje' ri nimalaj taqanel ixoq ri xk'oji chumox ri relb'al q'ij, kāk'oji na pa ri q'ij re ri q'atow tzij. Aretaq kāk'at tzij pa ki wi' ri winaq ri e k'o kāmik, ri are' kuq'at na tzij pa ki wi' chi kāk'äjisax ki wäch. Je ri', rumal chi ri ixoq ri' naj xel wi loq, xpe k'u chutatab'exik ri nimalaj retamb'al ri Salomón. Waral k'ut k'o wi Jun ri nim na u b'anik chuwäch ri Salomón.

Waral kätzijox wi ri kub'an jun itzelalaj espíritu, kätzelej loq

⁴³ Aretaq jun itzelalaj espíritu kel b'i che jun winaq, xaq kākakatalob' chik pa taq juyub' ri kätz'inowik, kutzukuj jawije' kuxlan wi. Aretaq man kuriq taj jawije' kuxlan wi, kub'ij:

⁴⁴ “Kintzelej na b'i cho ri wachoch jawije' ri xinél wi loq,” —kächa'. Aretaq kopanik, kuriqa ri ranima' ri winaq je' u b'anik jun ja tolonik, mesom chi u pam, utz k'u b'anom che.

⁴⁵ Ke' k'ut, keuk'ama chi na wuqub' itzelalaj taq espíritus ri sib'alaj e lawalo na chuwäch ri are'. Konojel wa' keb'ok pa ranima' ri winaq. Ri winaq ri' nim na ri k'äx kuriq na chuwäch ri k'äx ri xuriq nab'e. Je k'u wa' ri kākik'ulmaj na ri lawalo taq winaq kāmik, —xcha chke.

Ru nan ri Jesús xuquje' taq ru chaq' keopan ruk'

⁴⁶ Ri Jesús tajin kätzijon na kuk' ri winaq aretaq xopan ru nan, e rachi'l ri rachalal. Xaq k'u chrij ri ja e tak'atoj wi, kākaj k'ut ketzijon ruk' ri Jesús.

⁴⁷ K'o k'u jun ri xub'ij che ri Jesús: Ri nan la, xuquje' ri chaq' la e k'o chrij ri ja, käch'ab'ex la kumal, —xecha che.

⁴⁸ Xub'ij k'u ri Jesús che ri xb'in che: ¿Jachin ri' ri nu nan, xuquje' jachin taq ri qas e wachalal? —xcha che.

⁴⁹ Xeuk'ut ru tijoxelab' chkiwäch ri winaq, te k'u ri' xub'ij: E are wa' je' ta ne ri nu nan, xuquje' ri nu chaq', —xcha'.

⁵⁰ Je ri', rumal chi apachin ta ne ri káb'anow ru rayib'al ri nu Tat ri k'o chila' chikaj, are wa' ri qas wachalal, ri nu chaq', ri wanab', ri nu nan, —xcha ri Jesús chke.

13

Ri Jesús kutzijoj ri k'utb'al chrij ri ticol ija'

¹ Pa ri q'ij ri' ri Jesús xel loq cho ja, xe' k'u chuchi' ri mar, xt'uyi k'u chila'.

² Xkimulij k'u kib' k'ia winaq ruk', je ri' chi xok b'i ri Are' pa jun barco, xt'uyi k'u chupam. Konojel ri winaq xekanaj kan cho ri ulew chuchi' ri mar.

³ Xeukoj k'u taq k'utb'al che ki tijoxik ri winaq chkij k'ia u wäch taq no'j, xub'ij chke: Xel b'i jun ticol ija' cho rachoch, xe' chub'anik u tiko'n, —xcha chke.

⁴ Aretaq tajin kujopij ri ija', xqaj jub'iq' ri ija' pa ri b'e. Xeopan k'u ri chikop ajuwokaj. Kerapapik xeqajik, xa xkitij b'i ri ija'.

⁵ Xqaj chi jub'iq' xol taq ri ab'aj, ri man k'o tä wi k'ia ulew. Chanim k'ut xk'iy ri jub'iq' ija' ri' rumal chi man pim tä ri ulew.

⁶ Aretaq k'ut xel loq ri q'ij, xek'at ri alaj taq tiko'n rumal, xechaqi'jik rumal chi man qas tä k'u k'o ki xera'.

⁷ Xqaj chi k'u jub'iq' ri ija' pa taq ri q'ayes ri k'o ki k'ixol. Xek'iy k'u ri q'ayes, xekijiq'isaj ri tiko'n.

⁸ Are k'u ri nik'iaj ija' chik xeqaj pa utzalaj ulew. Sib'alaj xewächinik. E k'o jujun tiko'n xkiya jujun ciento ki wäch pa taq ri ki jolom ri triko chkijujunal, e k'o k'u jule' chik xkiya oxk'al ki wäch pa taq ri jujun ki jolom. Ri nik'iaj tiko'n chik xkiya juwinaq lajuy ki wäch chkijujunal, —xcha ri Jesús chke ri winaq.

⁹ We ri ix kijikib'a ri iwanima' chutatab'exik ri nu tzij, jchitatab'ej b'a! —xcha chke.

Ri Jesús kub'ij chke ru tijoxelab' jas ki patän ri k'utb'al ri kukojo

¹⁰ Ru tijoxelab' ri Jesús xeqeb' ruk', xkita' che: ¿Jas che kuk' taq k'utb'al ketzijob'ej la ri winaq? — xecha che.

¹¹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri ix yo'm chiwe rumal ri Dios ri retamaxik ri man ketam tä ri nik'iaj winaq chik chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq. Man ya'tal tä k'u chke ri e are' chi käkich'ob' wa'.

¹² Ri winaq ri k'o k'o ruk', käyi' chi na nik'iaj che rech känimar ri k'o ruk'. Are k'u ri winaq ri man k'o tä k'o ruk', ri jub'iq' ri k'o ruk' kesax na che.

¹³ Rumal ri' keintzijob'ej ri winaq kuk' taq k'utb'al, rumal chi pune jaqal ri ki waq'äch, man kekowin tä chuch'ob'ik ri käkilo, je' ta ne chi man keka'y taj. Pune käkಿತatab'ej ri qas tzij, man käkich'ob' tä ri' ri ki tatab'em. Je' ta ne chi man käkita tä ri kinb'ij.

14 Are k'u je' káb'antaj na wa' kuk' ri e are' jas ri xub'ij ri qa mam Isaías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios:

Ri ix, pune kitatab'ej ri qas tzij,
man kich'ob' taj.

Pune kixka'yik, man kich'ob' tä
ri kiwilo.

15 Je ri', rumal chi ab'ajarinaq
ri kanima' we winaq ri'.

Man utz tä ketow tzij.

Ki tz'apim k'u ri ki waq'äch
rech man keka'y taj.

Je' u b'anom ri kanima'
rech man käkita taj,

rech man käqaj tä ri nu tzij pa kanima',

rech man kinkitzukuj taj rech keinkunaj,

—xcha ri Dios chuchi' ri q'alajisal re ru Loq' Pixab'.

16 Are k'u ri iwe ix, sib'alaj utz iwe, rumal chi tajin kiwil ri tajin kinb'ano, tajin kita ri tajin kinb'ij.

17 Qas tzij kinb'ij chiwe chi e k'ia q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, xuquje' e k'ia utzalaj taq winaq xkaj xkilo jas ri tajin kiwil ix kämik, man xkil tä k'ut. Xkaj xkita jas ri tajin kita ix kämik, man xkita tä k'ut, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús kub'ij chke ru tijoxelab' jas kel kub'ij ri k'utb'al chrij ri tikol ija'

18 Chitatab'ej b'a' jas kel kub'ij ri k'utb'al chrij ri tikol ija', —xcha chke.

19 Ri ija' ri xeqaj pa ri b'e, e are wa' jas ri winaq ri käkittatab'ej ru Loq' Pixab' ri Dios chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, man käkich'ob' tä k'ut.

Chanim käpe ri Itzel, käresaj k'u b'i ri tzij ri xqaj pa kanima'.

²⁰ Ri ija' ri xeqaj xol taq ri ab'aj, e are wa' jas ri winaq ri käkita ru Tzij ri Dios ruk' kikitomal, je'l käkito.

²¹ Rumal k'ut chi man qas tä k'o ri ki xera', xa kieb' oxib' q'ij käkich'ijo. Aretaq k'ut käkichaplej u riqik k'äx, kraj keyoq'ik rumal rech ru Tzij ri Dios, chanim ketzaq kanoq.

²² Ri ija' ri xeqaj pa taq ri q'ayes ri k'o ki k'ixol, e are wa' jas ri winaq ri käkita ru Tzij ri Dios, are k'u käkilij na ri jastaq rech we uwächulew ri', kesub'taj rumal ri q'inomal. Are k'u wa' käjiq'isan ru Tzij ri Dios, man käwächin tä k'u ri' pa ri kanima'.

²³ Are k'u ri ija' ri xeqaj pa utzalaj ulew, e are wa' jas ri winaq ri käkita ru Tzij ri Dios, käkich'ob'o. Käkiya k'u k'ia ki wäch. E je' jas ri ija' ri xkiya jujun ciento ki wäch chkijujunal, nik'iaj chik e je' jas ri ija' ri xkiya oxk'al ki wäch chkijujunal, jujun chik e je' jas ri ija' ri xkiya juwinaq lajuj ki wäch chkijujunal, —xcha chke.

Waral käqil wi ri k'utb'al chrij ri itzel q'ayes ri xk'iy xol taq ri triko

²⁴ Ri Jesús xukoj jun k'utb'al chik chkiwäch: Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, are junam ruk' jun achi ri xutik utzalaj ija' pa ri rulew.

²⁵ Xpe k'u jun u k'ulel ri ajchaq'el ri tiko'n. Aretaq konojel tajin kewarik, xok b'i pa ri ulew, xutika k'u kan itzel taq q'ayes xol taq ri triko. Te k'u ri xe'k.

²⁶ Aretaq xk'iy ri triko, xechomaqir ru jolom, xuquje' xek'iy ri itzel taq q'ayes.

27 Xeb'e' k'u ri ajchakib', xekib'ij che ri ki patrón: “Tat, we qas utz ri ija' ri xtik la, ¿jawije' k'ut xpe wi wa' we itzel q'ayes ri'?” —xecha che.

28 Xub'ij k'u ri patrón chke: “Xa k'o jun nu k'ulel xb'anow wa',” —xcha chke. Ri ajchakib' xkib'ij che ri ki patrón: “¿A kaj la chi keqab'oq ri itzel taq q'ayes?” —xecha che.

29 Ri patrón xub'ij chke: “Man utz tä ri' we je' kib'ano, rumal chi we ne kib'oq b'i ri triko junam ruk' ri itzel q'ayes.

30 Chek'iy na ri itzel taq q'ayes junam ruk' ri triko, chiweyey na k'ä kuriq ri q'atoj. Keintaq k'u na b'i ri ajchakib' rech nab'e käkimol ri itzel taq q'ayes, käkixim pa taq yataj, te k'u ri' käkiporoj. Are k'u ri triko käkik'ol na pa ri nu k'uja,” —xcha chke.

Ri Jesús kutzijoj ri k'utb'al chrij ri ija' re mostaza

31 Ri Jesús xukoj chi jun k'utb'al chkiwäch, xub'ij: Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, junam wa' ruk' ri ija' re ri tiko'n ri käb'ix “mostaza” che, ri kutik jun achi pa ri rulew.

32 Qas tzij ri ija' ri' are ri sib'alaj nitz' na chkiwäch konojel taq u wäch ija'. Aretaq k'ut käk'iyik, are nim na ke' chkiwäch konojel taq ri tiko'n. Kub'an jun nimalaj che', je ri' chi ri chikop ajuwokaj kaka'n ri ki sok xol taq ru q'ab', kemu'jan chupam, —xcha ri Jesús chke.

Waral käqil wi ri k'utb'al chrij ri ch'äm re kaxlan wa

33 Ri Jesús xukoj chi jun k'utb'al chkiwäch, xub'ij: Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, are je' jas ri ch'äm ri kuya jun ixoq ruk' oxib' pajb'al k'äj, rech

kuk'iyisaj ronojel ri q'or re kaxlan wa, –xcha ri Jesús chke.

Waral käqil wi ri ki patän ri k'utb'al ri kukoj ri Jesús

³⁴ Ronojel wa' we tzij ri' xub'ij ri Jesús chke ri winaq kuk' taq k'utb'al. Xaq xuwi kuk' taq k'utb'al xeutzijob'ej ri winaq.

³⁵ Je' xb'antaj wa' rech qas je' kel wi jas ri xub'ij ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'tal kanoq: Kintzijon na kuk' taq k'utb'al, kinb'ij na ri man etamtal taj tzaretaq ri Dios xub'an ri kajulew, –xcha ri'.

Ri Jesús kuq'alajisaj ri kel kub'ij ri k'utb'al chrij ri itzel q'ayes xol taq ri triko

³⁶ Xtäni k'u ri Jesús che ru tzij, xeutaq b'i ri winaq cho taq ri kachoch, ri Are' k'ut xok pa ja. Are k'u ri tijoxelab' xkiriq kib' ruk', xkib'ij che: B'ij la chqe jas kel kub'ij ri k'utb'al chrij ri itzel q'ayes ri xtik kan pa ri ulew, –xecha che.

³⁷ Ri Jesús xub'ij chke: Ri kätikow ri utzalaj ija', in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq.

³⁸ Ri ulew are ronojel ruwächulew. Ri utzalaj ija' e are wa' ri winaq ri kätapan ri Dios pa ki wi'. Ri itzel q'ayes e are wa' ri winaq ri e rech ri itzel.

³⁹ Ri k'ulel ri xtikow ri itzel q'ayes, are ri Itzel wa'. Ri q'atoj kel kub'ij ri k'isb'al re ruwächulew aretaq kāk'is ronojel. Ri keb'anow ri q'atoj e are' ri ángeles.

⁴⁰ Je' jas ri káb'an che ri itzel q'ayes, kämolik, kāk'iaq pa ri q'aq', are k'u je' káb'an na pa ri k'isb'al re ruwächulew.

41 Ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, keintaq na loq ri nu ángeles che ki molik konojel ri winaq ri kekitaqchi'j nik'iaj winaq chik che mak, xuquje' ri b'anal taq etzelal.

42 Kekik'iaq k'u na b'i pa ri nimalaj q'aq', jawije' keb'oq' wi na, kákiquch'uch'ej na ri ki ware.

43 Are k'u ri káka'n ri kraj ri Dios, keopan na jawije' ri kátaqan wi ri qa Tat chila' chikaj. Kejuluw na je' jas ri q'ij. We kijikib'a ri iwanima' chutatab'exik ri kinb'ij, ¡chitatab'ej b'a! —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Waral káqil wi ri k'utb'al chrij ri q'inomal ri muqtalik

44 Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, kinjunamaj ruk' jun koxon puaq ri muqtalik. Káriqtaj k'u ri puaq rumal jun achi. Ri are' kumuq chi k'u kan jumul chik chila'. Rumal ru kikotemal ke'k, kuk'iyij ronojel ri jastaq re, kuloq' ri ulew, —kácha'.

Waral káqil wi ri k'utb'al chrij ri perla ri paqal rajil

45 Xuquje' kinjunamaj ru taqanik ri Dios ruk' jun ajk'ay ri kutzukuj je'lalaj taq ab'aj ri kejuluwik.

46 Aretaq kuriq jun ri sib'alaj paqal rajil, ke'k, kuk'iyij ronojel ri jastaq re, kuloq' ri perla ri xuriqo, —kácha'.

Waral káqil wi ri k'utb'al chrij ri k'at chapáb'al kár

47 Xuquje' kinjunamaj ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq ruk' jun k'at chapáb'al kár ri kák'iaq b'i pa ri ja', keb'ok k'u ronojel ki wäch kár chupam.

⁴⁸ Aretaq nojinaq chi ri k'at, kesax loq kumal ri chapal taq kâr, kâkiya chuchi' ri ja', te k'u ri' ket'uyi che ki cha'ik ri kâr. Ri utzalaj taq kâr kekiya pa taq chikäch, are k'u ri man e utz taj, kekik'iäq kan pa ri ja', —kächa'.

⁴⁹ Are je wa' kâb'antaj na aretaq kâk'is ruwächulew. Kepe ri ángeles che ki cha'ik ri utzalaj taq winaq chkixol ri man e utz taj.

⁵⁰ Ri man e utz taj kekik'iäq na pa ri nimalaj q'aq'. Chila' keb'oq' wi na, kâkiquch'uch'ej na ri ki ware, —xcha ri Jesús chke.

Waral kâqil wi ri kätzijox chrij ri k'ak' taq jastaq xuquje' ri q'el taq jastaq

⁵¹ Ri Jesús xuta' chke ri winaq, xub'ij: ¿A kich'ob' ronojel ri xinb'ij? —xcha chke.

Kâqach'ob'o, —xecha che.

⁵² Xub'ij k'u ri Jesús chke: Aretaq jun tijonel re ri Pixab' kraj kâretamaj ronojel chrij ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, je' u b'anik ri' jas jun ajchaq'el ja ri k'o k'ia jastaq re. Aretaq rajwaxik ri q'el che, kâresaj loq, kukojo. Aretaq rajwaxik ri k'ak' che, kâresaj loq, kukojo, —xcha ri Jesús chke.

Ri Jesús k'o jumul chik pa ri tinimit Nazaret

⁵³ Aretaq xto'taj ri Jesús che ki tijoxik ri winaq kuk' taq we k'utb'al ri', xel b'i chila'.

⁵⁴ Xopan k'u pa ri u tinimit ri Are'. Xuchaplej ki tijoxik ri winaq pa ri rachoch Dios ri k'o chila'. Are k'u ri winaq sib'alaj xkikajmaj wa', xkib'ij: ¿Jawije' xretamaj wi we achi ri' we no'j ri'? ¿Jas lo kub'ano che ki b'anik ri nimaq taq kajmab'al ri tajin keb'antaj rumal? —xecha'.

⁵⁵ Are wa' ru k'ojol ri tata' ri qolol che',* ru nan k'ut are ri nan María. Katz ri a Jacobo, ri a José, ri a Simón, xuquje' ri a Judas.

⁵⁶ E k'o k'u ri ranab' quk' waral xuquje'. ¿Jawije' k'ut xretamaj wi wa' ronojel ri tajin kub'ano? — xecha'.

⁵⁷ Rumal ri' ri winaq xa tzel xkita ru tzij. Xub'ij k'u ri Jesús chke: Pa nik'iaj tinimit chik, nim kil wi ronojel q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios. Xaq xuwi pa ru tinimit ri are', xuquje' chkixol ri rachalal, xuquje' cho rachoch man nim tä kil wi, —xcha chke.

⁵⁸ Man xkowin tä k'u ri Jesús chub'anik k'ia taq kajmab'al chila' rumal chi ri winaq man xekojon tä che ri Are'.

14

Käkämisax ri Juan Qasal Ja'

¹ Pa taq ri q'ij ri' ri tat Herodes, ri nim taqanel pa Galilea, xretamaj ri tajin kub'an ri Jesús.

² Xub'ij k'u chke ri winaq ri e k'o ruk': Are ri Juan Qasal Ja' ri' ri xk'astaj loq' chkixol ri käminaqib', rumal ri' käkowin ri are' chub'anik k'ia u wäch kajmab'al, —xcha ri tat Herodes chke.

³ Tzare k'u ri tat Herodes xtaqan chuchapik ri tat Juan rech käyutik, käyi' pa che', xa rumal rech ri nan Herodías ri xk'uli ruk' are' pune are rixoqil ri Felipe ru chaq'.

⁴ Xub'ij k'u ri tat Juan che ri tat Herodes: Man taqal tä che la chi káb'an ixoqil la che ri rixoqil ri chaq' la, —xcha che.

* **13:55** Ri qolol che' xuquje' káb'ix “ajanel” o “carpintero” che rumal ru chak.

⁵ Ri tat Herodes sib'alaj kraj kukämisaj ri tat Juan, kuxej k'u rib' chkiwäch ri winaq. Je ri', rumal chi konojel ketam chi ri Juan Qasal Ja', are jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios.

⁶ Xuriq k'u ri nimaq'ij re ri rok'owisaxik u junab' ri tat Herodes. Are k'u ri ali ri ral ri nan Herodías xok b'i kuk', xuchap xojowem chkiwäch ri ula' ri e k'olik. Xqaj k'u ri ali chuwäch ri tat Herodes.

⁷ Sib'alaj xqaj chuwäch, xub'an k'u juramento chi kuya che ri ali apachike ta ne ri kraj ri are'.

⁸ Ri ali k'ut kojom chi loq u k'ux rumal ru nan, xub'ij che ri tat Herodes: Kwaj chi käya la chwe ru jolom ri Juan Qasal Ja' pa jun plato, —xcha che.

⁹ Sib'alaj k'u xb'ison ri tat Herodes. Rumal k'u rech chi xub'ij wa' ruk' juramento chkiwäch konojel ri rula' chi kuya che ri ali apachike ri kuta' che, xtaqan k'u chuya'ik wa' che.

¹⁰ Xtaqan che resaxik ru jolom ri Juan Qasal Ja' ri k'o pa che'.

¹¹ Xk'am loq pa jun plato, xyi' k'u che ri ali. Ri ali k'ut xuya che ru nan.

¹² Xeopan k'u ru tijoxelab' ri tat Juan, xkik'am b'i ru cuerpo, xekiya kan pa jun muqub'al. Xeb'e' k'ut, xekib'ij che ri Jesús.

Ri Jesús kuya ki wa job' mil winaq

¹³ Ri Jesús, aretaq xuto jas ri xb'antaj che ri tat Juan, xel b'i chila' u tukiel, xok pa jun barco, xe' k'u jela' jawije' ri man k'o tä wi winaq. Xketamaj k'u ri winaq chi ri Jesús b'enaq jela'. Xeb'el loq pa taq ri ki tinimit, xeb'e' k'u chi kaqan churiqik ri Jesús.

14 Aretaq xel loq ri Jesús pa ri barco, xeril ri k'ialaj winaq, xel k'u u k'ux chke. Xeukunaj ri yawab'ib' ri xkik'am b'i jela' kuk'.

15 Qajem k'u kub'an ri q'ij, ru tijoxelab' ri Jesús xeqeb' ruk', xkib'ij che: We juyub' ri' ri uj k'o wi sib'alaj kätz'inowik, b'enaq chi k'u ri q'ij. Chetaqa la b'i ri winaq rech keb'e' pa ri alaj taq tinimit ri naqaj e k'o wi, rech käkiloq' k'u na ri ki wa, —xecha che.

16 Ri Jesús xub'ij chke: Man rajwaxik taj keb'e'k, xane xa chiya ix ri käkitiyo, —xcha chke.

17 Xkib'ij k'u ru tijoxelab' che: Xa job' kaxlan wa rachi'l kieb' kär k'o quk', —xecha che.

18 Ri Jesús xub'ij chke: Chik'ama loq chwe waral, —xcha chke.

19 Xtaqan k'u ri Jesús chi ket'uyi ri winaq cho ri räxalaj uwosaq. Ri Jesús xeuk'am k'u ri job' kaxlan wa xuquje' ri kieb' kär, xka'y chikaj, xeutewchij. Te k'u ri' xeupir ri kaxlan wa, xeuya chke ri tijoxelab' rech kekijach wa' chkiwäch ri winaq.

20 Xewi' k'u konojel, xenoj k'ut. Te k'u ri' xekik'ol ri ch'aqataq ri xekanaj kanoq. Xub'an kab'lajuj chikäch wa' chi ronojel.

21 Kraj are job' mil achijab' ri xewi'k. Man xea-jilax tä k'u ri ixoqib' xuquje' ri ak'alab' (ri xuquje' xewi'k).

Ri Jesús käb'in puwi' ri ja'

22 Te k'u ri' ri Jesús xub'ij chke ru tijoxelab' chi utz we keb'ok pa ri barco rech keb'e'k, kenab'ej apan chuwäch ri Are' rech keopan ch'äqäp che ri mar. Are k'u ri Are' xkanaj na kan kuk' ri k'ialaj winaq che ki jachik b'ik.

23 Aretaq e jachtajinaq chi b'i ri winaq rumal ri Jesús, xe' ri Are' puwi' ri juyub' u tukiel chub'anik orar. Aretaq xok ri aq'ab', ri Jesús u tukiel k'o chila'.

24 Are k'u ri tijoxelab' e k'o chi pa ri barco puwi' ri ja' pu nik'iajal ri mar. Ri nimaq taq uwoja' xupuk'ij rib' chrij ri barco, rumal chi xa chkiwäch petinaq wi ri kiäqiq'.

25 Xa k'u jub'iq' man käsaqirik aretaq xopan ri Jesús kuk', tajin käb'in puwi' ri ja'.

26 Aretaq ri tijoxelab' xkilo chi käb'in ri Jesús puwi' ri ja', xkixej kib'. Rumal rech chi xkixej kib' xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Are jun xib'inel wa! — xecha'.

27 Chanim ri Jesús xeuch'ab'ej, xub'ij chke: ¡In wa', mixej iwib', chichajij anima! — xcha chke.

28 Xch'aw k'u ri tat Pedro, xub'ij che: We lal ri', Tat, taqan la chi kinb'in puwi' ri ja', rech kinopan uk' la, — xcha che.

29 Ri Jesús xub'ij che: Tasa'j b'a', — xcha ri Jesús che.

Ri tat Pedro xel b'i pa ri barco, xuchaplej b'inem puwi' ri ja' rech kuriqa ri Jesús.

30 Aretaq k'ut xrilo chi sib'alaj k'o u chuq'ab' ri kiäqiq', xuxej rib'. Xe' ri raqan pa ri ja', xuraq u chi', xub'ij che ri Jesús: ¡Wajaw, chinto' la! — xcha che.

31 Ri Jesús chanim xuchap che ru q'ab', xub'ij che: ¡Tzij ri' chi man qas tä katkojonik! ¿Jas che xub'an kieb' a k'ux? — xcha che.

32 Aretaq k'ut xpaqi ri Jesús pa ri barco, xtäni ri kiäqiq'.

³³ Ri e k'o pa ri barco xexuki chuwäch ri Jesús, xkib'ij che: Qas tzij, lal ri' ri u K'ojol ri Dios, —xecha che.

Ri Jesús keukunaj ri yawab'ib' pa Genesaret

³⁴ Xeq'ax pa ri mar, xeopan k'u chuchi' ri ulew pa Genesaret.

³⁵ Aretaq ri winaq ajchila' xkich'ob' u wäch ri Jesús, xkesaj u tzijol wa' pa taq ri tinimit. Xekik'am k'u loq konojel ri yawab'ib' jawije' chi' k'o wi ri Jesús.

³⁶ Xkib'ochi'j ri Jesús chi xuwi ta ne kuya chke chi käkichap koq ru chi' ru q'u'. Konojel k'u ri xechapowik, xeutzirik.

15

Käriqtaj k'äx rumal ri e naq'atal wi ri winaq

¹ Te ri' jujun tata'ib' fariseos xuquje' jujun chke ri tata'ib' tijonelab' re ri Pixab' ri e petinaq pa ri tinimit Jerusalén, xkimulij kib' chrij ri Jesús, xkita' che:

² ¿Jas che ri tijoxelab' la man käka'n taj jas ri e naq'atal wi ri qa nan qa tat ojer? Man käka'n taj jas ri naq'atal u b'anik. Are wa' ru ch'ajik ri rij ri ki q'ab' aretaq mäja' kewi'k, —xecha che.

³ Xuta' k'u ri Jesús chke: E ri alaq, ¿jas che yo'm kan alaq ru Loq' Pixab' ri Dios? Chuk'exwäch wa' are jikib'am anima' alaq chrij ri naq'atal wi alaq.

⁴ Kub'ij k'u ri Dios pa ri Loq' Pixab' ri Tz'ib'talik: “Nim cheawila wi ra nan a tat,” —kächa'. Xuquje' kub'ij: “Jachin ri kuyoq' ru nan u tat, tzrajwaxik wi ri' käkämisaxik,” —kächa', —xcha chke.

⁵ Ri alaḡ k'ut kăb'ij alaḡ chi xaḡ xuwi rajwaxik kub'ij jun achi chke ru nan u tat: “Ronojel ri kinkowinik kinkoj che to'ik alaḡ, nu yo'm cho ri Dios,” –kăcha'.

⁶ We ri achi je' kub'ij wa', man kăya tă alaḡ che chi k'o jas kub'an che ki to'ik ru nan u tat. Je ri' man nim tă chik kil wi alaḡ ru Tzij ri Dios, man k'o tă k'u u patăn ru Loḡ' Pixab' ri Dios chuwăch alaḡ rumal ru b'anik ri naḡ'atal wi alaḡ.

⁷ ;Xaḡ kieb' wăch alaḡ! Qas tzij ri xub'ij ri qa mam Isaías ri ḡ'alajisal re ru Loḡ' Pixab' ri Dios chij alaḡ aretaḡ xutz'ib'aj kan we tzij ri' ri kub'ij:

⁸ We winaḡ ri' xaḡ chi ki chi'

kăkinimarisaj nu ḡ'ij,

Man ḡas tă kăkijikib'a ri kanima'

chwij,

–xcha'.

⁹ Xaḡ loḡ' keḡ'ijilan chwe,

xaḡ k'u ki taḡanik winaḡ kăkiya

che tijonik,

–xcha ri Dios chuchi' ri qa mam Isaías.

¹⁰ Ri Jesús xeusik'ij ri winaḡ ruk', xub'ij chke: Alaḡ, onojel alaḡ, tatab'ej alaḡ ri nu tzij, ch'ob'o alaḡ ri kinb'ij.

¹¹ Ri kutij ri winaḡ, man are tă ri' ri ketzelan u wăch ru k'aslemal, xane xa are ri kel loḡ pu chi' ri winaḡ are wa' ri ketzelan u wăch ru k'aslemal, –xcha chke.

¹² Xeḡeb' k'u ri tijoxelab' ruk' ri Jesús, xkib'ij che: ;A etam la chi ri tata'ib' fariseos k'ăx xkina' ri xb'ij la? –xecha che.

13 Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Apachike u wäch tiko'n ri man xtik tä rumal ri nu Tat ajchikaj, käb'oq na apanoq.

14 Xaq je' taq ke la' ri fariseos. Ri e are' e je' jas moyab' ri käkik'am ki b'e nik'iaj moyab' chik. We jun moy kuk'am u b'e jun moy chik, ri kieb' ri ketzaq na pa jun jul.

15 Xub'ij k'u ri tat Pedro che ri Jesús: B'ij la chqe jas kel kub'ij ri k'utb'al ri xkoj la, —xcha che.

16 Ri Jesús xub'ij che: ¿A mat lo kich'ob' wa' ri ix? —xcha che.

17 ¿A mat iwetam chi ronojel ri kutij ri winaq pa ri rixko'l ke' wi, kel k'u kanoq aretaq kub'ana ru chul? —kächa chke.

18 Are k'u ri kel loq pu chi' ri winaq, pa ranima' ri' kel wi loq. Are k'u wa' ri ketzelan u wäch ru k'aslemal.

19 Je ri', rumal chi pa ranima' ri winaq kel wi loq ri itzel taq chomanik, ru b'anik kämisanik, ru b'anik ri nimalaj mak ruk' ri rixoqil jun winaq chik, ru b'anik jas ri käka'n ri tz'i' ri xaq käkiriq kib', man k'o tä ki pixab', ru b'anik elaq', ru b'anik ri b'anow tzij, xuquje' ru yakik tzij chrij jun winaq chik.

20 E are wa' we etzelal ri' ri ketzelan u wäch ru k'aslemal ri winaq cho ri Dios. Are k'u we jun winaq man kub'an tä ri naq'atal u b'anik, man kuch'aj tä ri rij ru q'ab' aretaq mäja' käwi'k, man käretzelaj tä ru k'aslemal ri' cho ri Dios, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Jun ixoq ri man are tä aj Israel käkojon che ri Jesús

21 Xel b'i ri Jesús chila', xe'k, xopan pa Fenicia chunaqaj ri tinimit Tiro, xuquje' ri tinimit Sidón.

22 Xpe k'u jun ixoq aj Cananea ri k'o chila', xopan ruk' ri Jesús, xuraq k'u u chi', xub'ij: ¡Tat, lal ri' ri rachalaxik kan ri David, chel k'ux la chwe! Ri wal ali k'o jun itzel espíritu che, sib'alaj kuriq k'äx rumal, —xcha che.

23 Ri Jesús k'ut man k'o tä jun tzij xub'ij che. Xepe k'u ru tijoxelab' ri Jesús, xkita' toq'ob' che, xkib'ij: Taqa la b'i ri chichu' rumal chi xaq kuraq u chi' teren chqij, —xecha che.

24 Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri Dios in u taqom loq xaq xuwi kuk' ri winaq aj Israel, rumal chi ri e are' e je' ta ne chij ri e sachinaq, —xcha chke.

25 Xpe k'u ri ixoq, xqeb' ruk' ri Jesús, xxuki chuwäch, xub'ij che: ¡Tat, chinto' la! —xcha che.

26 Ri Jesús xub'ij che: Man utz tä ru chapik ri ki wa ri qas ralk'ual jun, käk'iaq ta k'u chkiwäch ri alaj taq tz'i', —xcha che.

27 Xub'ij k'u ri ixoq che: Je', Tat. Xuquje' ne ri alaj taq tz'i' ri keb'ok pa ja, käk'itij ru xe'r taq ki wa ri kajaw ri ketzaq pulew, —xcha che.

28 Ri Jesús xub'ij che ri ixoq: ¡Qas tzij b'a' chi nim ri kojoniq la, nan! Chb'antaj ta b'a' jas ri kaj la, —xcha che.

Tzare chi' k'ut xutzir ri ral ali.

Ri Jesús keukunaj k'ia yawab'ib'

29 Xel b'i ri Jesús chila', xok'ow chuchi' ri mar re Galilea. Te k'u ri' xpaqi puwi' jun juyub', xt'uyi k'u chila'.

30 Xeopan k'u k'ia winaq ruk' kuk'am b'i ch'okojib', moyab', memab', winaq ri k'äx u b'anom ri ki q'ab', xuquje' e k'ia ri k'o nik'iaj yab'il chik chke. Xekiya chuwäch ri Jesús, ri Are' k'ut xeukunaj.

³¹ Ri winaq sib'alaj xkikajmaj aretaq xkilo chi ri memab' xech'aw chik, ri k'äx u b'anom ki q'ab' xeutzirik, ri ch'okojib' xeb'in chik, ri moyab' xeka'y chik. Xkichap k'u u nimarisaxik u q'ij ri Dios aj Israel.

Ri Jesús keutzuzq kiejeb' mil winaq

³² Ri Jesús xeusik'ij ru tijoxelab', xub'ij chke: Kel nu k'ux chke ri winaq rumal chi oxib' q'ij chi wa' e k'o wuk', man k'o tä k'u jas käkitijo. Man kwaj taj keintaq b'i cho taq kachoch mäja' k'u kewi'k, ketzaq ta k'u ne pa taq ri b'e, –xcha chke.

³³ Ru tijoxelab' xech'awik, xkib'ij che: ¿Jawije' ta k'u lo käqariq wi ri wa ri käqaya chke we k'ialaj winaq ri' waral pa we juyub' ri' ri kätz'inowik? – xecha che.

³⁴ Xuta' k'u ri Jesús chke: ¿Janipa' kaxlan wa k'o iwuk'? –xcha chke.

Ri e are' xkib'ij: Wuqub' kaxlan wa, rachi'l kieb' oxib' alaj taq kär, –xecha che.

³⁵ Xtaqan k'u ri Jesús chke ri k'ialaj winaq chi keku'b'i pulew.

³⁶ Te k'u ri' xeuk'am ri wuqub' kaxlan wa, xuquje' ri alaj taq kär, xmaltioxinik. Xeupiro, xeuya chke ru tijoxelab' rech käkijach wa' chkiwäch ri winaq. Je k'u ri' xka'no.

³⁷ Xewi' k'u konojel ri winaq, xenojik. Xekimulij k'u ri ch'aqataq taq wa ri xekanaj kanoq. Ronojel wa' xub'an wuqub' chikäch wa.

³⁸ E kiejeb' mil achijab' k'ut ri xewi'k. Man xekajilaj tä k'u ri ixoqib' xuquje' ri ak'alab' (ri xuquje' xewi'k).

³⁹ Te k'u ri' ri Jesús xeujach b'i ri winaq rech keb'e' cho taq kachoch. Ri Are' xok b'i pa ri barco, xe' pa ri tinimit Magdala.

16

Ri tata'ib' fariseos xuquje' ri saduceos käkita' jun kajmab'al etal che ri Jesús

¹ Ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tata'ib' saduceos xeopan ruk' ri Jesús. Te k'u ri' xkita' che chi kuk'ut chkiwäch jun kajmab'al etal ri käpe chikaj. Xkib'ij wa' che xaq rech käqaj ri Jesús pa ki q'ab'.

² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Pa b'enaq taq q'ij käb'ij alaŋ: “Saq'ij wa' kub'ano rumal chi kiäq ri uwokaj,” —kächa alaŋ.

³ Are k'u ri aq'ab'il käb'ij alaŋ: “Kämik käpe jäb' rumal chi kiäq ri uwokaj, xuquje' q'eqmuj,” —kächa alaŋ. ¡Ri alaŋ xaq kieb' wäch alaŋ! Käkowin alaŋ chuch'ob'ik ri u wäch ri kaj, man käch'ob' tä k'u alaŋ jas ri tajin kuk'ut ri Dios chuwäch alaŋ pa taq we q'ij junab' ri'.

⁴ We winaq ri' ri e lawalo, ri man jikom tä kanima', käkaj chi kinb'an jun kajmab'al etal chkiwäch. Man käyi' tä chi k'u na jun etal chke, xane are kinna'taj chke ri etal rech ri Jonás, —xcha chke.

Ri Jesús xeuya kan wa' we achijab' ri', xe'k.

Ri Jesús kätzijon chrij ri ki ch'amil ri tata'ib' fariseos

⁵ Aretaŋ xeq'ax ru tijoxelab' ri Jesús ch'äqäp che ri mar, xsach pa ki jolom ru k'amik b'i ki wa.

⁶ Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¡Chitampe'! Chichajij iwib' chuwäch ri ki ch'amil ri tata'ib' fariseos

xuquje' chuwäch ri ki ch'amil ri tata'ib' saduceos, —xcha chke.

⁷ Xkitzijob'ela k'u kib' ri tijoxelab', xkib'ij: Ri Are' kub'ij wa' chqe rumal chi man k'o tä qa wa qa k'amom loq, —xecha'.

⁸ Aretaq ri Jesús xretamaj jas ri tajin käkib'ij, xub'ij chke: ¿Jas che tajin kib'ij chi man k'o tä i wa? ¿Tzij ri' chi xa man qas tä kixkojonik! —xcha chke.

⁹ ¿A xaq are mäja' kich'ob'o, man kána'taj tä chiwe chi xinpir ri job' kaxlan wa, xinjach k'u wa' chkiwäch ri job' mil winaq? ¿A mat kána'taj chiwe janipa' chikäch ch'aqataq taq kaxlan wa ri man xek'is taj ri xeik'olo?

¹⁰ ¿A mat k'u kána'taj chiwe xuquje' chi xinpir ri wuqub' kaxlan wa, xinjach k'u wa' chkiwäch kiejb' mil winaq, janipa' chikäch ch'aqataq taq kaxlan wa ri man xek'is taj ri xeik'olo?

¹¹ ¿Jas che man kich'ob' taj chi ri in man are tä tajin kinb'ij ri kaxlan wa aretaq xinb'ij chi kichajij iwib' chuwäch ri ki ch'amil ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tata'ib' saduceos? —xcha ri Jesús chke.

¹² Te k'u ri' ri tijoxelab' xkich'ob'o chi ri Jesús man are tä xub'ij chke chi käkichajij kib' chuwäch ri ch'äm re kaxlan wa, xane chuwäch ri ki tijonik ri tata'ib' fariseos xuquje' ri tata'ib' saduceos.

Ri tat Pedro kuq'alajisaj chi ri Jesús are ri Cristo

¹³ Aretaq ri Jesús tajin kánaqajin che ri tinimit Cesarea Filipino, xuta' chke ru tijoxelab', xub'ij chke: ¿Jas käkib'ij ri winaq chwij chi jachin ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq? —xcha chke.

¹⁴ Xkib'ij k'u che: E k'o jujun winaq käkib'ij chi lal ri' ri Juan Qasal Ja', xuquje' käkib'ij jule' chik chi

lal ri' ri qa mam Elías. E k'o chi nik'iaj kākib'ij chi lal ri' ri qa mam Jeremías o jun chik chke ri ojer q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xecha che.

¹⁵ Xuta' k'u ri Jesús chke: E k'u ri ix, ¿jachin ri in ri kib'ij ix? —xcha chke.

¹⁶ Xch'aw ri tat Pedro, xub'ij che: Lal ri' ri Cristo, ru K'ojol ri k'aslik Dios, —xcha che.

¹⁷ Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Utz awe, Simón, u k'ojol ri tat Jonás, rumal chi man are tä jun winaq ri xb'in wa' chawe, xane are ri nu Tat ri k'o chila' chikaj.

¹⁸ Ri in kinb'ij chawe chi ri at, at Pedro. Puwi' k'u we nimalaj ab'aj ri' keinjeqb'a wi na ri winaq ri kekojon chwe.* Man kākowin tä k'u na ri kāmikal chusachik ki wäch, —xcha che.

¹⁹ Keinya chawe ri lawe re ri k'olib'al ri taqan wi ri Dios. Jachike ri kaq'alajisaj chi man utz tä u b'anik cho ruwächulew, man utz tä u b'anik ri' chila' chikaj. Jachike ri kaq'alajisaj chi utz u b'anik cho ruwächulew, utz u b'anik ri' chila' chikaj.

²⁰ Ri Jesús k'ut xeupixb'aj ru tijoxelab', xub'ij chke chi mäkitzijoq wa' che jachin jun chi ri Are' are ri Cristo.

Ri Jesús kutzijoj chi kākäm na

²¹ Tzare chi' k'ut ri Jesús xuchaplej u q'alajisaxik chkiwäch ru tijoxelab' chi ri Are' rajwaxik ke' na pa ri tinimit Jerusalén. Xub'ij chi káb'an na sib'alaj k'äx che kumal ri ki nimaqil ri winaq, kumal ri ki nimaqil ri sacerdotes, xuquje' kumal ri tijonelab'

---

* **16:18** “Ri winaq ri kekojon chwe” e are' ri káb'ix “Iglesia” chke pa castellano. Chawila' ri tzij “Iglesia” pa ri Diccionario, k'isb'al re we Nuevo Testamento.

re ri Pixab'. Xuquje' rajwaxik chi kākāmisax na, te ri' kāk'astaj chi k'u na churox q'ij chkixol ri kāmīnaqib'.

²² Are k'u ri tat Pedro xuk'am b'i ri Jesús u tukiel wi. Xuchaplej u yajik, xub'ij che: ¡Mat kraj ri Dios wa', Wajaw! ¡Mat je' kāk'ulmaj la wa'! –xcha che.

²³ Xutzolq'omij k'u rib' ri Jesús, xub'ij che ri tat Pedro: ¡Chatel chnuwäch, Satanás, xaq at ya'l latz' chwe! Man kach'ob' tä k'u ru chomanik ri Dios, xane xaq xuwi kach'ob' ri ki chomanik winaq, –xcha che.

²⁴ Ri Jesús k'ut xub'ij chke ru tijoxelab': We k'o jun kraj kāpe wuk' in, rajwaxik chi mub'an chik xaq jas ri kraj ri are'. Rajwaxik kutelej loq ru cruz, kāpe wuk' in, –xcha chke. (Kel kub'ij wa' chi ri winaq ri' man nim tä chik kārīl ru k'aslemal, xane kuya u tzij pune ta ne kuriq ri kāmikal rumal rech ri Jesús.)

²⁵ Je ri', rumal chi apachin ta ne ri kraj kuto' u wi' ru k'aslemal cho ruwächulew, kākām na ri winaq ri', kutzaq na ronojel. Apachin k'u ri kuya ru k'aslemal pa ri k'āx rumal wech in, kuto' na u wi' ri' ri qas u k'aslemal wa'.

²⁶ ¿Jas ta k'u lo ri kuch'ak jun winaq we kärechb'ej ronojel ruwächulew, kutzaq k'u na ri ranima'? ¿Jas ta k'u lo ri kākowin ri winaq chuya'ik chuk'exwäch ri ranima'? –xcha chke.

²⁷ Kinpe k'u na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, e wachi'l ri loq'alaj taq ángeles. Kānimarisax na nu q'ij jas ru nimarisaxik u q'ij ri nu Tat. Kinya k'u na ri tojb'al ke ri winaq chkijujunal jas ri xka'n ri e are' pa ri ki k'aslemal.

²⁸ Qas tzij kinb'ij chiwe chi e k'o jujun chke ri e

k'o waral ri man kekäm tä na k'ä kinkil na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, in petinaq rech kintaqan pa ki wi' ri winaq, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

17

Käk'extaj ru kayeb'al ri Jesús

¹ Xke' waqib' q'ij u b'im kan ri Jesús wa', aretaq xeuk'am b'i ri tat Pedro, ri tat Jacobo, xuquje' ri tat Juan ru chaq' ri tat Jacobo. Ki tukiel wi xepaqi puwi' jun nimalaj juyub'.

² Xk'extaj k'u ru kayeb'al ri Jesús chkiwäch. Ru palaj ri Jesús xjuluwik je' jas ri q'ij. Ri ratz'iaq xub'an sib'alaj saqlolaj je' jas ri saqil.

³ Xaq k'u te'talik xkik'ut kib' kieb' achijab' ri tajin ketzijon ruk' ri Jesús. E are' ri qa mam Moisés rachi'l ri qa mam Elías.

⁴ Xch'aw k'u ri tat Pedro, xub'ij che ri Jesús: Qajaw, ¡sib'alaj utz chi uj k'o waral! We kaj la, käqa'n na oxib' mo',* jun che la, jun che ri qa mam Moisés, jun chik che ri qa mam Elías, —xcha che.

⁵ Aretaq tajin kätzijon ri tat Pedro, xqaj loq jun saqlolaj sutz' chkij, xech'uqtaj k'u rumal. Te k'u ri' xch'aw loq Jun chupam ri sutz', xub'ij: Are ri loq'alaj nu K'ojol wa', sib'alaj käkikot ri wanima' rumal. Chitatab'ej b'a' ri kub'ij, —xcha ri'.

⁶ Ri tijoxelab', aretaq xkita wa', sib'alaj xkixej kib'. Xexuki'k xkiqasaj ri ki palaj cho ri ulew.

⁷ Are k'u ri Jesús xqeb' kuk', xeuchap k'u qajoq, xub'ij chke: Mixej b'a' iwib'. Chixwalijoq, —xcha chke.

---

* **17:4** Man q'alaj tä wa' we are “mo” o are “káb'al”.

⁸ Ri e are' chanim xeka'ylob'ik. Man k'o tä chi k'u jachin xkilo, xane xaq xuwi ri Jesús k'o kuk'.

⁹ Qajem ke loq cho ri juyub', ri Jesús xeupixb'aj, xub'ij chke: K'o jachin mitzijoq wi ri iwilom k'ä kink'astaj na chkixol ri käminaqib', in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, —xcha chke.

¹⁰ Ri tijoxelab' xkita' che ri Jesús, xkib'ij che: ¿Jas che käkib'ij ri tijonelab' re ri Pixab' chi rajwaxik käpe na ri qa mam Elías nab'e? —xecha che.

¹¹ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Tzij ri' chi käpe ri qa mam Elías nab'e, rech kub'an na u b'anik ronojel.

¹² Ri in k'ut kinb'ij chiwe chi ya ulinaq chik ri qa mam Elías. Ri winaq k'ut man xkich'ob' tä u wäch, xane xa xka'n che ri are' jas ri xkaj xka'no. Je k'u ri' xuquje' ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinriq na k'äx pa ki q'ab', —xcha chke.

¹³ Xkich'ob' k'u ri tijoxelab' chi ri tajin kub'ij ri Jesús chke, are ri Juan Qasal Ja'.

Ri Jesús kukunaj jun ala ri k'o jun itzel espíritu che

¹⁴ Aretaq k'ut xeopan chila' jawije' e k'o wi ri k'ialaj winaq, xpe jun achi, xopan ruk' ri Jesús, xxuki k'u chuwäch, xub'ij che:

¹⁵ Tat, chel k'ux la che ri nu k'ojol, xa k'o jun itzel espíritu che, sib'alaj k'u kuriq k'äx rumal. K'ia mul kätzaq pa ri q'aq', pa ri ja'.

¹⁶ Xink'am loq, xinya chkiwäch ri tijoxelab' la, ri e are' k'ut man xekowin tä chukunaxik, —xcha che ri Jesús.

¹⁷ Ri Jesús xch'awik, xub'ij: ¡Ay, ri alaq winaq ri man käkojon tä alaq che ri Dios! ¡Xaq xuwi käb'an

alaq jas ri kaj alaq! ¿A are lo kaj alaq chi xaq tajin wi kink'oji uk' alaq ronojel q'ij? ¿A are lo kaj alaq chi xaq kinkuy alaq? K'ama b'a' alaq loq ri ala chnuwäch, –xcha chke.

¹⁸ Ri Jesús k'ut xuyaj ri itzel espíritu ri k'o che ri ala, xresaj b'ik. Tzare chi' xutzir ri ala, utz chi k'u kanoq.

¹⁹ Ru tijoxelab' ri Jesús xkita' che pa u tukiel wi: ¿Jas che ri uj man xujkowin tä che resaxik b'i ri itzel espíritu ri'? –xecha che.

²⁰ Xub'ij ri Jesús chke: Are wa' rumal chi man qas tä k'o ri i kojoniq, –xcha chke. Qas tzij kinb'ij chiwe chi we ta ri i kojoniq je' jas ri in nitz' ija' re mostaza, kixkowin ri' kib'ij che we juyub' ri': “¡Chatel b'i chi', jat jela'!” –kixcha che. Ri juyub' kel na b'ik. Man k'o tä ri mat kixkowin chub'anik we ta qas tzij kixkojoniq, –xcha chke.

²¹ Xaq xuwi ruk' ru b'anik orar, xuquje' ruk' ru b'anik ayuno kel b'i jun itzel espíritu ri je' u b'anik wa', –xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús kutzijoj jumul chik chi käkäm na

²² Aretaq xetzelej b'i kuk' ri k'ialaj winaq, ri Jesús xub'ij chke ru tijoxelab': Ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinjach na pa ki q'ab' ri winaq.

²³ Kinkämisax na, churox q'ij k'ut kink'astaj na chkixol ri käminaqib', –xcha chke. Aretaq xkita wa' ri tijoxelab', sib'alaj xeb'isonik.

Waral kâqil wi ru tojik ri alkab'al re ri nimalaj rachoch Dios

²⁴ Aretaq ri Jesús kuk' ru tijoxelab' xeopan pa ri tinimit Capernaum, ri toq'il taq alkab'al re ri

nimalaj rachoch Dios xeopan ruk' ri tat Pedro, xkib'ij che: ¿A mat kutoj re ri ajtij alaŋ ri alkaŋ'al re ri nimalaj rachoch Dios? —xecha che.

²⁵ Je', je ri', —xcha ri tat Pedro chke.

Aretaq k'ut xok b'i ri tat Pedro pa ri ja, nab'e xch'aw ri Jesús, xub'ij che: Simón, ¿jas kachomaj? ¿Jachin taŋ chke kākita' wi ri alkaŋ'al o ri kuchuj ri nimaŋ taŋ taŋanelab' rech ruwächulew? ¿A kākita' wa' chke ri ki winaŋil o chke ri man ki winaŋil taj? —xcha che.

²⁶ Ri tat Pedro xch'awik, xub'ij che: Chke ri man ki winaŋil taj kākita' wi wa', —xcha che.

Ri Jesús xub'ij che: We je ri', ri winaŋ ri keb'el pa ri ki tinimit ri nimaŋ taŋ taŋanelab' man k'o tä alkaŋ'al ri' kākitojo, —xcha che.

²⁷ Man kwaj tä k'ut chi kinyak royowal jachin jun winaŋ. Rumal ri' jat chuchi' ri mar, chak'iaŋa b'i ri anzuelo pa ri ja'. Chawesaj loŋ ri nab'e kār ri kachapo, pu chi' k'ut kawesaj wi jun puaŋ. Ruk' ri puaŋ ri' katoj ri alkaŋ'al re ri nimalaj rachoch Dios, ri wech in xuŋuje' ri awech at. Chak'ama k'u wa', kate' k'ut, katojo kanoŋ, —xcha che.

18

Ri tijoxelab' kākichomala kib' chrij jachin chke ri nim na u b'anik

¹ Pa ri q'ij ri' ri tijoxelab' xkimulij kib' ruk' ri Jesús, xkita' che: ¿Jachin ri nim na u b'anik chila' jawije' ri kātāŋan wi ri Dios? —xecha che.

² Ri Jesús xusik'ij apan jun alaj ak'al, xuk'amo, xutak'ab'a chkiwäch ru tijoxelab'.

³ Xub'ij k'u chke: Qas tzij kinb'ij chiwe. We ri ix man kik'ex tä ri iwanima', ri i chomanik, we man

kib'an iwe jas ri kăka'n ri ak'alab' man kăka'n tă nimal, man kixopan tă ri' chila' jawije' ri kătaqan wi ri Dios, —xcha chke.

⁴ Je k'u ri' kinb'ij chiwe chi ri nim na u b'anik chila' jawije' ri kătaqan wi ri Dios, are ri man nim tă kub'an che rib', kub'an k'ut jas we ak'al ri'.

⁵ Apachin ri kuk'ulaj jun ak'al jas we ak'al ri' rumal wech in, in ri' kinuk'ulaj, —xcha chke.

Kăkiriq k'ăx ri winaq ri kăka'no chi jun winaq chik kuriq ri b'e ri man utz taj

⁶ Apachin k'u ri kub'ano chi jun chke we ch'utiq ri' ri kekojon chwe kuriq ri b'e ri man utz taj, are utz ri' we ta kăxim jun ka' re molino chuqul ri winaq ri', kăk'iăq ta k'u b'i pa ri mar.

⁷ ;Sib'alaj k'ăx chke ri winaq cho ruwăchulew chi k'o jas ri kub'ano chi ri winaq kăkiriq ri b'e ri man utz taj! Amaq'el k'ut kăkik'ulmaj wa'. Sib'alaj k'ăx k'u re ri winaq ri kub'ano chi jun winaq chik kuriq ri b'e ri man utz taj.

⁸ Rumal ri', we ri a q'ab' o ri awaqan kub'ano chi ri at kariq ri b'e ri man utz taj, chaq'ata', chak'iăqa apanoq. Are utz na chawe we kariq na ri qas k'aslemal pune at kut o at ch'oko', chuwăch ri k'o kieb' a q'ab' o kieb' awaqan kate' pa ri k'atik jawije' k'o wi ri q'aq' ri man kăchuptaj taj.

⁹ We are ri a waq'ăch kub'ano chi kariq ri b'e ri man utz taj, chawesaj, chak'iăqa apanoq. Are utz na chawe we kariq na ri qas k'aslemal pune xa jun ra waq'ăch k'olik, chuwăch ri k'o kieb' a waq'ăch, katk'iăq b'i pa ri nimalaj q'aq', —xcha ri Jesús chke.

Waral kăqil wi ri k'utb'al chrij ri chij ri xsachik

¹⁰ Miwetzelay b'a' ki wäch jun chke we ch'utiq ri' ri kekojon chwe. Kinb'ij k'u chiwe chi ri e are' amaq'el ronojel q'ij k'o ri ki ángeles chuwäch ri nu Tat chila' chikaj.

¹¹ Je ri', rumal chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, xinpe che ki to'ik ri winaq ri e sachinaq.

¹² ¿Jas kichomaj chrij ri kinb'ij na? We k'o jun achi ri k'o jun ciento u chij, kätzaq k'u kan jun chke, ¿a mat keuya na kan ri' ri jumuch' b'elejlajuj pa ri juyub', ke' k'u chutzukuxik ri jun ri xtzaq kanoq? Je', je ri'.

¹³ We kuriqo, sib'alaj käkikot na ruk'. Nim na ru kikotemal ruk' wa' chuwäch ru kikotemal kuk' ri jumuch' b'elejlajuj ri man xetzaq taj.

¹⁴ Je k'u ri' ri i Tat ri k'o chila' chikaj man kraj taj chi kätzaq jun chke we ch'utiq ri' ri kekojon chwe.

Ri kub'an jun chusachik u mak jun winaq chik

¹⁵ We ri awachalal kub'an jun k'äx chawe, chattzizon ruk' pa u tukiel wi, chab'ij che jas ru mak. We kukoj rib' chupam, xatkowin ri' chuch'akik ra wachalal.

¹⁶ We k'u ri awachalal man kukoj tä rib' pa ru mak aretaq kattzizon ruk', chasik'ij jun o kieb' winaq chik, rech ronojel ri kib'ij ketamax wa' kumal kieb' u oxib' tal taq tzij.

¹⁷ We k'u man kok ri tzij pu jolom ri káb'ix che kumal ri nik'iaj chik, cheasik'ij konojel ri nik'iaj qachalal. We k'u man kuto jas ri käkib'ij konojel ri qachalal, chab'ana che chi je' jas jun winaq ri man kákojon tä che ri Dios o jun toq'il alkaab'al.

¹⁸ Qas tzij kinb'ij chiwe chi jachike ri kiq'alajisaj chi man utz tä u b'anik kumal ri winaq cho ruwächulew, man utz tä u b'anik ri' chila' chikaj. Jachike k'u ri kiq'alajisaj chi utz u b'anik kumal ri winaq waral cho ruwächulew, utz u b'anik ri' chila' chikaj.

¹⁹ Xuquje' kinb'ij chiwe chi we k'o kieb' chixol waral cho we uwächulew ri kuriq rib' ki chomanik puwi' jun rajwaxik, kâka'n k'u orar chuta'ik wa', ri qa Tat ri k'o chila' chikaj kuya na wa' chke.

²⁰ Je ri', rumal chi jawije' ri ki mulim wi kib' kieb' oxib' winaq rumal chi kekojon chwe, kuk' ri' in k'o wi, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

²¹ Xpe ri tat Pedro, xuta' k'u che ri Jesús: Qajaw, we ri wachalal k'ia mul kub'an k'äx chwe, ¿janipa' mul rajwaxik kinsach u mak? ¿A kraj ne wuqub' mul ri'? —xcha che.

²² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: Man kinb'ij tä chawe chi xa wuqub' mul kasach u mak, xane rajwaxik kasach u mak wuqub' mul chik, wuqub' mul chik, k'ä kopan na pa job' ciento, —xcha che.

Ri k'utb'al chrij ri patäninel ri man xrajtaj xusach u mak ri rachi'l

²³ Je ri', rumal chi ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, are je' jas jun q'inom achi ri xeumulij ri rajchakib', xuchap k'u u ta'ik we k'o ri ki k'as, o we ne k'o u k'as ri are' kuk'.

²⁴ Aretaq tajin kuchaplej rajilaxik ri ki kuenta chkijujunal, xk'am loq jun ajchak ri u k'as k'ia mil quetzales.

²⁵ Are k'u ri jun ajchak ri' man k'o tä kutojb'ej re ru k'as. Ri patrón xtaqanik chi kâk'iyix ri ajchak ri' pu q'ab' jun winaq chik rech käpatänin che, rachi'l

ri rixoqil, ri ralk'ual, xuquje' konojel ri jastaq re, rech kätöjtaj ru k'as.

²⁶ Are k'u ri ajchak xxuki chuwäch ru patrón, xb'ochi'nik, xuta' toq'ob', xub'ij che: “Tat, chajij la paciencia wuk', kintoj na ronojel ri nu k'as,” — xcha che.

²⁷ Ri patrón xutoq'ob'isaj u wäch ri rajchak, xusach u mak, xub'ij che chi man kutoj tä chi ru k'as, xutzogopij k'u b'ik.

²⁸ Te ri' ri ajchak ri xtzoqopitaj b'ik, xuriq jun rach ajchak ri u k'as kieb' oxib' quetzal ruk'. Xuchap ri rach ajchak chuqul, xuchap u jitz'axik, xub'ij che: “¡Chatojo ra k'as wuk'!” — xcha che.

²⁹ Ri rach ajchak xxuki chuwäch, xb'ochi'nik, xuta' toq'ob' che, xub'ij: “Chachajij paciencia wuk', kintoj na ronojel ri nu k'as,” — xcha che.

³⁰ Ri are' k'ut man xusach tä u mak ri rach ajchak, xane xukoj pa che', xub'ij che chi rajwaxik kutoj na ru k'as.

³¹ Aretaq xkil wa' ri nik'iaj ajchakib' chik, sib'alaj xeb'isonik. Xeb'e' k'ut, xekib'ij che ri ki patrón ronojel ri xb'antajik.

³² Xpe k'u ri ki patrón, xtaqan chusik'ixik ri ajchak ri', xub'ij che: “¡Itzel ajchak! Ri in xinkuy ra k'as rumal chi xata' toq'ob' chwe.

³³ Ri at xuquje' rajwaxik xatoq'ob'isaj ta u wäch ri awach ajchak, jas ri xinb'an in chawe xin-toq'ob'isaj a wäch,” — xcha che.

³⁴ ¡Ru patrón k'ut, sib'alaj xpe royowal! Xtaqanik chi käk'äjisax u wäch ri rajchak k'ä kutoj na ru k'as.

³⁵ Ri Jesús xuk'isb'ej re ru tzij, xub'ij: Jas ri xub'an ri patrón che ri rajchak, are je' kub'an na ri

nu Tat ri k'o chila' chikaj chiwe, we man qas kisach ki mak ri iwachalal, –xcha ri Jesús chke.

19

Ri Jesús kuya tjonik chrij ri ki jachik kib' juk'ulaj winaq

¹ Aretaq xto'taj ri Jesús chub'ixik ronojel wa' we tzij ri', xel b'i pa Galilea, xe' pa taq ri tinimit re Judea, ch'äqäp che ri nima' Jordán.

² E k'ia winaq xeteri b'i chrij, xeukunaj k'u taq ri yawab'ib' chila'.

³ Xeopan k'u jujun tata'ib' fariseos ruk' ri Jesús, xkita' che: ¿A taqal che jun achi kujach b'i ri rixoqil pune man qas k'o u mak? –xecha che. Xkib'ij wa' che xa q rech kâqaj ri Jesús pa ki q'ab'.

⁴ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: ¿A mat sik'im ala q pa ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik jas ri xub'an ri Dios pa ru chaplexik loq ronojel, “chi achi chi ixoq xeub'ano”? –kächa'.

⁵ Xuquje' kub'ij: “Rumal wa' jun achi kuya na kan ru nan u tat, kätuni k'u na ruk' ri rixoqil. Xa e jun chik ri kieb' winaq ri',” –kächa'.

⁶ Je k'u ri' man e kieb' tä chik, xane xa e jun chik. Rumal k'u ri', jas ri xeutunub'a ri Dios, mäjach ki wäch wa' kumal ri winaq, –xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

⁷ Xkib'ij k'u ri tata'ib' fariseos: ¿Jas che ri qa mam Moisés xtaqanik chi jun achi kuya' kutz'ib'aj jun wuj ri kub'ij wi chi kujach b'i ri rixoqil? Je k'u ri' kuya' kujach b'i ri rixoqil, –xecha che.

⁸ Ri Jesús xub'ij chke: Xa rumal chi sib'alaj ab'ajarinaq ri anima' ala q, are rumal ri' xuya

chech alaq chi kuya' käjach b'i alaq ri ixoqil alaq. Man je' tä k'u wa' aretaq xchapletaj loq ronojel.

⁹ Ri in k'ut kinb'ij chech alaq chi apachin ri kujach b'i ri rixoqil, we man rumal ru ch'ab'exik jun achi chik, käk'uli chi k'u na ruk' jun ixoq chik, ri achi ri' kub'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik chrij ri nab'e rixoqil. Ri achi k'ut ri käk'uli ruk' jun ixoq ri jachom kanoq kub'an ri nimalaj mak ri', — xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

¹⁰ Xkib'ij k'u ru tijoxelab' ri Jesús che ri Are': We jun achi man kuya' taj kujach b'i ri rixoqil, are utz na ri' chi man käk'uli taj, — xecha che.

¹¹ Ri Jesús xub'ij chke: Man konojel tä winaq käkich'ij wa' chi man kek'uli taj, xane xaq xuwi ri yo'm chke rumal ri Dios chi käkich'ijo.

¹² K'o k'u jas che jujun achijab' man kek'uli taj. E k'o jujun xa tzkech wi man kek'uli taj, e k'o nik'iaj chik ri xa b'anom chke kumal ri achijab' chi man kek'uli taj, e k'o k'u nik'iaj chik käkich'ijo man kek'uli taj xa rumal chi käkaj käkipatänij ri Dios. Jachin ri käkowinik je' kub'an wa', chub'ana', — xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús keutewchij ri ak'alab'

¹³ Ri winaq xekik'am loq ri ak'alab' cho ri Jesús rech kuya ru q'ab' pa ki wi', rech xuquje' kub'an orar pa ki wi'. Ri winaq ri xekik'am loq ri ak'alab' xeyaj kumal ri tijoxelab'.

¹⁴ Ri Jesús k'ut xub'ij chke: Chiya chke ri ak'alab' chi kepe wuk', meiq'atej rumal chi ri winaq ri këtaqan ri Dios pa ki wi' e are' winaq ri e je' jas we ak'alab' ri', — xcha chke.

15 Xuya k'u ru q'ab' pa ki wi' ri ak'alab', te k'u ri xel b'i chila'.

Jun q'inomalaj ala kätzijon ruk' ri Jesús

16 Jun ak'al achi xopan ruk' ri Jesús, xuta' che: Utzalaj Ajtij, ¿jas u wäch utzil rajwaxik kinb'ano rech kinriq ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik? — xcha che.

17 Ri Jesús xub'ij che: ¿Jas che kab'ij chwe chi utz ri in? Man k'o tä jun qas utz, xane xaq xuwi ri Dios, —xcha che. We k'u kawaj kariq ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik, chanimaj ru taqanik ri Dios, —xcha che.

18 Ri achi xub'ij che: ¿Jachike taq ri' ru taqanik ri Dios ri rajwaxik kinniman chke? —xcha che.

Ri Jesús xub'ij che: Matkämisanik, mab'an ri nimalaj mak ri äwas u b'anik ruk' ri rixoqil jun winaq chik, mab'an ri elaq', mab'an tzij chrij jun winaq chik.

19 Nim cheawila wi ra nan a tat. Loq' cheawila wi ri awach winaq jas ri at loq' kawil awib', —xcha ri Jesús che ri achi.

20 Ri achi xub'ij che ri Jesús: Ronojel wa' nu taqem u b'anik tzaretaq in ak'al na. ¿Jas ta chi k'u ri rajwaxik kinb'ano? —xcha che.

21 Ri Jesús xub'ij che: We kawaj käjikomataj ra k'aslemal cho ri Dios, jat, cheak'iyij konojel ri jastaq awe, chaya ri rajil chke ri meb'a'ib'. Käk'oji k'u na ra q'inomal chila' chikaj. Te ri' tasa'j wuk', —xcha che.

22 Aretaq ri achi xuta ri xub'ij ri Jesús, xk'extaj ru wäch, xb'isonik, xe'k rumal chi k'ia ru q'inomal k'olik.

23 Xub'ij k'u ri Jesús chke ru tijoxelab': Qas tzij kinb'ij chiwe, chi sib'alaj k'äx kutij jun q'inom kok chkixol ri winaq ri kätaqan ri Dios pa ki wi'.

24 Are man k'äx tä ri rok'owisaxik jun awaj camello* pa ru julil jun t'isomb'al b'aq, chuwäch ri rokik jun q'inom chkixol ri winaq ri kätaqan ri Dios pa ki wi', –xcha chke.

25 Ri tijoxelab' aretaq xkita wa', sib'alaj xkikaj-maj, xkib'ij k'u chb'il taq kib': ¿Jachin ta k'u lo ri käkowinik kuriq ru tob'anik ri Dios? –xecha'.

26 Ri Jesús ko xka'y chke, te ri' xub'ij: Man kekowin tä ri winaq chub'anik wa', käkowin k'u na ri Dios che ronojel, –xcha chke.

27 Ri tat Pedro xub'ij che ri Jesús: Qajaw, chilampe la chi ri uj qa yo'm kan konojel ri jastaq qe, uj k'o uk' la. ¿Jas k'u ri käyi' na chqe? –xcha che.

28 Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: Qas tzij kinb'ij chiwe, kopan na jun q'ij aretaq käb'an k'ak' che ronojel. Aretaq ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinku'b'i na pa ri je'lalaj nu t'uyulib'al, känimarisax nu q'ij, are chi' k'ut chi ri ix, ri ix ri k'o wuk' kixku'b'i na xuquje' pa kab'lajuj je'lalaj taq t'uyulib'al. Kiq'at k'u na tzij pa ki wi' ri kab'lajuj tinimit re Israel.

29 Konojel ri ki yo'm kan kachoch, kachalal, ki nan ki tat, kixoqil, kalk'ual, kulew rumal wech in, käkiriq na jun ciento mul ri tojb'al ke, xuquje' käkiriq na ri k'aslemal ri man k'o ta u k'isik pa taq ri q'ij ri junab' ri kepe na, –xcha chke.

---

* **19:24** Ri camello are jun awaj ri kuya' käkiejen jun chrij, más k'ut kākōj che taq eqa'n. Nim na ri' chuwäch jun kiej.

³⁰ E k'ia k'u ri winaq ri nim ke'il wi kämik ri man nim tä chi na ke'il wi pa taq ri q'ij ri'. Xuquje' e k'ia ri man nim tä ke'il wi kämik ri nim ke'il wi na pa ri q'ij ri', –xcha chke ru tijoxelab'.

20

Waral käqil wi jun k'utb'al chkij ri ajchakib'

¹ Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, are je' jas jun achi ajchaq'el jun nimalaj ulew. Xel b'i sib'alaj aq'ab' che ki tzukuxik ajchakib' che ki mulixik ru wäch taq uvas.

² Xeuriq k'u jujun achijab', xuchomaj k'u kuk' chi käkich'ak kakab' quetzal che ri jun q'ij, xeutaq k'u b'i pa ri rulew che ri chak.

³ Xel chi k'u b'i jumul pa ri u b'elej hora re ri aq'ab'il. Xeril nik'iaj achijab' chik ri xaq tajin keqasan q'ij pa ri k'ayib'al.

⁴ Xub'ij k'u chke: “Jix pa ri nu chak, kinya k'u na ri tojb'al iwe ri taqal chiwe,” –xcha chke. Ri e are' k'ut xeb'e' pa ri chak.

⁵ Ri patrón xel chi b'i jumul pa ri nik'iaj q'ij che ki tzukuxik ajchakib', xuquje' pa ri urox hora re ri b'enaq q'ij, junam xub'an kuk' nik'iaj ajchakib' chik.

⁶ Pa ri uro' hora chik re ri b'enaq q'ij, xel chi b'i jumul pa ri k'ayib'al. Xeuriqa chi nik'iaj achijab' ri xaq tajin keqasan q'ij, xub'ij k'u chke: “¿Jas che xaq ix k'o waral juntir ri jun q'ij man k'o tä k'u chak kib'ano?” –xcha chke.

⁷ Ri e are' xkib'ij: “Xa man k'o tä jun ri káb'in chak chqe,” –xecha che. Xub'ij k'u chke: “Jix pa chak wuk' in pa ri wulew, kinya k'u na ri tojb'al iwe ri taqal chiwe,” –xcha chke.

⁸ Aretaq k'ut xok ri aq'ab', ri patrón xub'ij che ri chajil ke ri ajchakib': "Cheasik'ij ri ajchakib', chaya b'i ri tojb'al ke. Are kachap ki tojik nab'e ri xeb'ok k'isb'al. Are k'u ri xeb'ok nab'e keatoj wa' k'isb'al," —xcha che.

⁹ Xepe k'u ri ajchakib' ri te' xeb'ok pa chak pa ri uro' hora re ri b'enaq q'ij. Chkijujunal tz'aqat kakab' quetzal xyi' chke.

¹⁰ Te k'u ri', aretaq hora chik chi ketoj ri okinaq nab'e pa ri chak, ri e are' xkichomaj chi más na ri tojb'al ke käyi' chkiwäch ri k'ä te' xeb'ok pa ri chak. Xuquje' k'u ri e are' xyi' kakab' quetzal chke chkijujunal.

¹¹ Aretaq xkik'amo xkichap u yajik ri ki patrón.

¹² Xkib'ij: "We ajchakib' ri' ri te' xeb'ul k'isb'al, xa jun hora xechakunik. Xaq junam k'u ki tojik xb'an la jas ri uj. Ri uj k'ut xqach'ij ronojel ri jun q'ij chak, xujchakun chuwäch ru chuq'ab' ri q'ij," —xecha che.

¹³ Ri patrón xub'ij che jun chke ri ajchakib': "E ri at, man k'o tä jas ri tajin kinb'an chawe ri mat jikom. ¿A mat junam xqachomaj chi xaq kieb' quetzal ri tojb'al awe?"

¹⁴ K'ama b'i ri tojb'al awe, jat. Ri in kwaj kinya ri tojb'al ke we nik'iaj ri' ri te' xeb'ok k'isb'al junam jas ri xinya chawe at.

¹⁵ ¿A mat pa nu q'ab' k'o wi jachike ri kwaj kinb'an ruk' ri nu rajil? ¿A xa k'äx ne kana' chi in utz kuk' konojel?" —xcha ri patrón che ri ajchak.

¹⁶ Je k'u ri' ri winaq ri man nim tä ke'il wi kämik nim ke'il wi na. Are k'u ri winaq ri nim ke'il wi kämik, man nim tä chi ke'il wi na. E k'ia ri e sik'im. Man e k'ia tä k'ut ri e cha'talik, —xcha chke ru

tijoxelab'.

Ri Jesús kutzijoj chi na jumul chik chi käkäm na

¹⁷ Paqalem re ri Jesús pa Jerusalén, xeusik'ij k'u ri kab'lajuj u tijoxelab' pa ki tukiel wi, xub'ij chke:

¹⁸ ¡Chiwilampe! B'enam qe, tajin kujpaqi pa ri tinimit Jerusalén. Kinjach k'u na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, pa ki q'ab' ri ki ni-maqil ri sacerdotes, xuquje' pa ki q'ab' ri tijonelab' re ri Pixab'. Käkiq'at k'u na tzij pa nu wi' chi kinkämisax na.

¹⁹ Kinkijach k'u na pa ki q'ab' ri nik'iaj winaq chik, käketz'b'ej na nu wäch, kinkich'ay na, kinkirip k'u na cho ri cruz. Kink'astaj k'u na chkixol ri käminaqib' churox q'ij, –xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri xuta' ri ki nan ri tat Jacobo, ri tat Juan

²⁰ Te k'u ri' xeqeb' ru k'ojol ri tat Zebedeo ruk' ri Jesús. E are' ri tat Jacobo, ri tat Juan, kachi'l ri ki nan. Ri ki nan xxuki chuwäch ri Jesús chuta'ik jun toq'ob' che.

²¹ Ri Jesús xuta' che: ¿Jas kaj la, nan? –xcha che.

Ri chichu' xub'ij: Aretaq kächapej taqanik la pa ki wi' ri winaq, kwaj chi käya la chke ri kieb' wal chi keku'b'i uk' la, ri jun pa wikiäq'ab' la, ri jun chik pa ri moxq'ab' la, –xcha che.

²² Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri ix man kich'ob' taj jas u wäch toq'ob' ri tajin kita' chwe. ¿A kixkowinik kich'ij ri k'äx ri kinriq na in, kitij iwe ri k'o pa ri vaso ri kintij wi na we? ¿A kixkowinik käb'an na i qasna' ix jas ri qasna' ri käb'an na chwe in? –xcha chke.

Xkib'ij k'u che: Kujkowinik, –xecha che.

²³ Xub'ij ri Jesús chke: Qas tzij kiriq na k'äx, kitij k'u na iwe ri k'o pa ri vaso ri kintij na we in, xuquje' käb'an na i qasna' jas ri käb'an na chwe in. Are k'u ri t'uyulem pa ri nu wikiäq'ab' o pa ri nu moxq'ab', man kuya' taj kinya in chiwe, xane are wa' kech ri e cha'tal rumal ri nu Tat chi ket'uyi pa taq ri t'uyulib'al ri', –xcha chke.

²⁴ Aretaq ri lajuj tijoxelab' chik xkita u b'ixik ronojel wa', xpe koyowal ri e are' chrij ri tat Jacobo, ri tat Juan.

²⁵ Xeusik'ij k'u ri Jesús, xub'ij chke: Ri ix iwetam chi ri winaq ri yo'm chke chi ketaqan pa ki wi' ri nik'iaj winaq chik, käkina' chi qas k'o ki chuq'ab' pa ki wi'. Ri ki nimaqil ri winaq k'ut ketaqan pa ki wi', –xcha chke.

²⁶ Man je' tä k'u wa' ri ix. Xane apachin chiwe ri kraj chi nim kil wi, rajwaxik chi kok na che patänil ke konojel.

²⁷ Apachin chiwe ri kraj kok che i nimal, rajwaxik chi kok na che patänil ke ri nik'iaj chik.

²⁸ Are je ri', rumal chi ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, man in petinaq taj rech kinpatänixik, xane rech kinpatänin chke nik'iaj chik, xuquje' rech kinya ri nu k'aslemal che tojb'al re ri ki torik k'ia winaq, –xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Ri Jesús keukunaj kieb' moyab'

²⁹ Aretaq ri Jesús tajin kel b'i pa ri tinimit Jericó e rachi'l ru tijoxelab', e k'ia winaq xeteri b'i chrij.

³⁰ E k'o k'u kieb' achijab' moyab' t'uyul chi' ri b'e. Xkito chi ri Jesús tajin kok'ow chila', xkiraq ki chi',

xkib'ij che ri Jesús: ¡Tat, lal ri' ralk'ual kan ri qa mam David, toq'ob'isaj la qa wäch! —xecha che.

³¹ Ri winaq xa xekiyajo, xkib'ij chke chi chkitz'apij u pa ki chi'. Are k'u ri e are' man xkita taj, xane sib'alaj ko chi na xkiraq ki chi', xkib'ij: ¡Tat, lal ri' ralk'ual kan ri qa mam David, toq'ob'isaj la qa wäch! —xecha che.

³² Xtak'i k'u ri Jesús. Xeusik'ij ri kieb' moyab', xuta' chke: ¿Jas kaj alač chi kinb'an chech alač? —xcha chke.

³³ Ri moyab' xkib'ij: Tat, kāqaj kujka'yik, —xecha che.

³⁴ Te ri' ri Jesús xutoq'ob'isaj ki wäch, xuchap k'u koq ri ki waq'äch. Chanim k'ut xekowinik xeka'yik, xeb'e' k'u ruk' ri Jesús.

21

Kok ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén

¹ Aretač naqaj chik e k'o wi che ri tinimit Jerusalén, xeopan pa ri alaj tinimit Betfagé. Tajin keok'ow chuwäch ri Ujuyub'al Olivos. Ri Jesús xeutač b'i kieb' chke ru tijoxelab'.

² Xub'ij b'i chke: Jix pa ri alaj tinimit ri k'o apan chqawäch. Chila' kiriq wi na jun ati't burro yuqulik, rachi'l jun alaj burro. Chikira', cheik'ama k'u loq chwe, —xcha chke.

³ We k'o jachin jun k'o jas kub'ij chiwe, chib'ij che chi xa kajwataj che ri Qajaw Jesús, chanim k'ut kutzelej chi na loq, —kixcha che.

⁴ Je' xb'antaj wa' rech qas je' kelik jas ri xutz'ib'aj kan ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ri kub'ij:

⁵ Chib'ij chke ri winaq re ri tinimit

Jerusalén ri k'o puwi' ri juyub' Sión:

“¡Chiwilampe! Ri Nimalaj i Taqanel
petem re iwuk'.

Man nim tä u b'anik u b'anom che rib',
xane kiejeninaq chrij jun burro.

Chrij ri alaj ral jun burro
kiejeninaq wi,”

—kächa ri'.

⁶ Xeb'e' k'u ri kieb' tijoxelab', je' xka'no jas ri
xetaq wi b'i rumal ri Jesús.

⁷ Xkik'am loq ri ati't burro rachi'l ri ral. Xkiya
k'u ri ki q'u' chrij, xkiejen k'u ri Jesús.

⁸ E k'ia k'u ri winaq xkilik' ri ki q'u' pa ri b'e,
xuquje' e k'o nik'iaj chik ri xekiya u xaq taq che'
pa ri b'e ri xekich'upala pa taq ri juyub'.

⁹ Ri winaq ri e nab'ejinaq chuwach ri Jesús,
xuquje' ri e teretoj chrij, ko xech'awik, xkib'ij:
¡Chnimarisax u q'ij ri ralk'ualaxik ri qa mam David
ri nim taqanel! ¡Utz re ri petinaq pa ru b'i' ri Qajaw
Dios! ¡Chnimarisax u q'ij ri Dios! —xecha'.

¹⁰ Aretaq xok ri Jesús pa ri tinimit Jerusalén,
konojel ri winaq xkitukij kib', xkitatab'ala chb'il
taq kib', xkib'ij: ¿Jachin wa' we achi ri'? —xecha'.

¹¹ Ri winaq xkib'ij: Are wa' ri Jesús, ri q'alajisal
re ru Loq' Pixab' ri Dios, ri aj Nazaret re Galilea,
—xecha'.

Ri Jesús kujosq'ij ri nimalaj rachoch Dios

¹² Te k'u ri' xok b'i ri Jesús pa ri nimalaj rachoch
Dios, xeresax b'i ri ajk'ayib' xuquje' ri kekiloq' taq
jastaq pa ri nimalaj rachoch Dios. Xeutzaq ri ki
mesa ri k'exal taq puaq xuquje' xeutzaq ri ki tem
ri ajk'ay taq palomäx.

¹³ Xub'ij chke ri winaq: Tz'ib'tal pa ru Loq'
Pixab' ri Dios, kub'ij: “Ri wachoch in are jun ja ri

käb'an wi orar,” –kächa'. Ri alaq k'ut jun kachoch elaq'omab' b'anom alaq che, –xcha chke.

¹⁴ Chila' pa ri nimalaj rachoch Dios, xeopan jujun achijab' moyab' ruk' ri Jesús, xuquje' jujun ch'okojib'. Xekunax k'u rumal ri Jesús.

¹⁵ Aretaq k'ut ri ki nimaqil ri sacerdotes xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab', xkil taq ri kajmab'al ri xub'an ri Jesús, xuquje' xkito chi ri ak'alab' käkiraq ki chi' pa ri nimalaj rachoch Dios, käkib'ij: “¡Nim u q'ij ri ralk'ual kan ri nim taqanel David ojer!” –kecha'. Ri e are' xpe koyowal.

¹⁶ Xkib'ij k'u che ri Jesús: ¿A käta la jas ri tajin käkib'ij ri ak'alab'? –xecha che.

Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Je', kinto, –xcha chke. ¿A mat sik'im pu alaq ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios? Je wa' kub'ij:

Xya la chke ri ak'alab',
           chke ri alaj taq ak'alab' ri ketu'nik
 chi qas tzij käkib'ixoj b'ix
           ri kuya u q'ij ri Dios,
 –kächa', –xcha chke.

¹⁷ Xe' k'u ri Jesús, xeuya kan ri ki nimaqil sacerdotes xuquje' ri tijonelab' re ri Pixab'. Xel b'i pa ri tinimit Jerusalén, xe' pa ri tinimit Betania. Chila' k'ut xkanaj kan che ri chaq'ab'.

Ri Jesús kuyaj ru che'al higos ri man k'o tä u wäch

¹⁸ Aq'ab'il aretaq tajin ketzelej b'i pa Jerusalén, e petinaq pa ri tinimit Betania, xnum k'u ri Jesús.

¹⁹ Xril apan jun u che'al higos ri k'o chuchi' ri b'e. Xerila', man k'o tä k'u u wäch xuriqo, xane xaq xuwi u xaq. Xub'ij k'u ri Jesús che ri che': ¡Man k'o tä chi jumul chik käk'oji a wäch! –xcha che.

Chanim k'ut xchaqi'jar ru che'al higos.

²⁰ Ru tijoxelab' ri Jesús aretaq xkil wa' sib'alaj xkikajmaj. Xkita' k'u che ri Jesús: ¿Jas che chanim xchaqi'jar ru che'al higos? —xecha che.

²¹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Qas tzij kinb'ij chiwe, we qas kixkojonik, man kub'an tä k'u kieb' i k'ux, man xuwi tä wa' kixkowin chub'anik jas ri xinb'an in che ru che'al higos. Xane kuya' kib'ij che we juyub' ri': “Chatel b'i waral, chak'iaäqa b'i awib' pa ri mar,” —kixcha che. Káb'antaj k'u na wa', —xcha chke.

²² Ronojel k'u ri kita' che ri Dios käya'taj na chiwe we qas kixkojonik, —xcha chke.

K'o taqanik pu q'ab' ri Jesús

²³ Ri Jesús xok pa ri nimalaj rachoch Dios. Aretaq tajin keutijoj ri winaq chila', ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel xeopan ruk', xkita' che: ¿Jachin xtaqow la chi káb'an la ronojel wa' we ri'? ¿Jachin lo ri yo'winaq che la chi je' káb'an la wa'? —xecha che.

²⁴ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri in xuquje' k'o ri kinta' chech alaq. We käkowin alaq chub'ixik chwe jas ri kinta', kinb'ij na chech alaq jachin ri yo'winaq chwe chi k'o nu taqanik rech je' kinb'an wa', —xcha chke.

²⁵ B'ij alaq chwe: ¿Jachin xtaqow ri tat Juan chub'anik ri qasna'? ¿A are ri Dios o e are ri winaq? —xcha chke.

Xkichaplej k'u u tzijob'exik kib', xkib'ij: We käqab'ij chi are ri Dios xtaqowik, kub'ij na chqe: “¿Jas k'u che man xkojon tä alaq che?” —kächa na.

²⁶ We käqab'ij chi e are ri winaq xtaqowik, käqaxej qib' chkiwäch ri winaq. Konojel k'u ri

winaq kākikojo chi ri tat Juan are jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xecha'.

²⁷ Rumal wa' xkib'ij che ri Jesús: Man qetam taj, —xecha che.

Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Man kinb'ij tä k'u in chiwe jachin yo'winaq chwe chi kinb'an wa' we ri', —xcha chke.

Waral kääqil wi ri k'utb'al chkij ri kieb' u k'ojol jun achi

²⁸ Ri Jesús xub'ij chke ri tata'ib' fariseos: ¿Jas kächomaj ala q che wa' ri kinb'ij chech ala q ri'? K'o jun achi ri e k'o kieb' u k'ojol. Xub'ij k'u che jun chke ru k'ojol: “Nu k'ojol, jat kämik pa ri nu chak che ki mulixik ru wäch taq ri uvas,” —xcha che.

²⁹ Ri ala xub'ij che ru tat: “¡Man k'o tä kine' wi in!” —xcha che. Te k'u ri' xuk'ex ru chomanik, xe' na che ri chak.

³⁰ Ri tata' xe' chi ruk' ri jun u k'ojol chik, xub'ij che: “Jat kämik pa ri nu chak che ki mulixik ru wäch taq ri uvas,” —xcha che. Ru k'ojol xub'ij che: “Je', tat, utz ri' kine'k,” —xcha che. Man xe' tä k'ut.

³¹ ¿Jachin k'u chke we kieb' ri' xub'ano jas ri xraj ru tat chi káb'anik? —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

Ri e are' xkib'ij: Are ri xtaq nab'e, —xecha che ri Jesús.

Xub'ij ri Jesús chke: Qas tzij ri kinb'ij chech ala q chi ri toq'il taq alka b'al, xuquje' ri itzel taq ixoqib' nab'e keb'ok na chuwäch ala q chkixol ri winaq ri kätäqan ri Dios pa ki wi', —xcha chke.

³² Je ri', rumal chi ri Juan Qasal Ja' xpetik, xuk'ut chuwäch ala q jas káb'an ala q rech jikom ri k'aslema l ala q cho ri Dios, man xkoj tä k'u ala q ru

tzij. Are k'u ri toq'il taq alkaq'al, xuquje' ri itzel taq ixoqib' xkikojo. Are k'u ri alaḡ, pune xil alaḡ wa' ri xka'n ri e are', man xk'ex tā ri anima' alaḡ, man xk'ex tā k'u ri chomanik alaḡ. Man xkoj tā alaḡ ri xub'ij ri tat Juan Qasal Ja' chech alaḡ, —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

Waral kăqil wi ri k'utb'al chkij ri ajchakib' ri man e utz taj

³³ Tatab'ej b'a' alaḡ we jun k'utb'al chik ri', — xcha chke. K'o jun achi ri xub'an jun tikb'al uvas, xukoralij rij, te k'u ri' xuk'ot jun jul ri kăpitz' wi ri uvas, xub'an xuquje' jun tak'atikalaj ja ri kăkoj che chajib'al re ronojel.

Xuya k'u kan pa qajomal chke jujun achijab', te ri' xe' ri are' naj pa jun tinimit chik.

³⁴ Xopan k'u ri q'ij ri xechăq'aj ri ki wăch ri uvas, ri ajchaq'el xeutaq b'i jujun patănil taq re kuk' ri ajchakib' chuk'amik re ri ki wăch ri uvas.

³⁵ Are k'u ri ajchakib' xekichap ri patăninelab', jun xkich'ayo, jun xkikămisaj, jun chik k'ut xka'n chab'aj.

³⁶ Ri ajchaq'el ri ulew xeutaq chi b'i nik'iaj taqo'n chik. E k'ia chi na ri xeutaq b'ik chuwăch ri nab'e. Ri ajchakib' k'ut je' xka'n chke jas ri xka'n chke ri nab'e taq taqo'n.

³⁷ Chuk'isb'al ronojel xutaq b'i ri u k'ojol, xuchomaj k'ut: “Qas nim kăkil wi na ri nu k'ojol,” — xcha'.

³⁸ Aretaḡ k'ut ri ajchakib' xkil ru k'ojol ri tata', xkitzijob'ela kib', xkib'ij: “Are wa' ri kechb'en na ronojel. Jo', qakămisaj rech kăq'ax kan ronojel ri ulew pa qa q'ab' uj,” —xecha'.

39 Xkichapo, xkesaj b'i pa ri tikb'al uvas, xkikämisaj.

40 Te k'u ri' ri Jesús xuta' chke, xub'ij: Aretaq käpe ri ajchaq'el ri ulew tikb'al uvas, ¿jas kub'an na chke ri ajchakib'? —xcha chke.

41 Ri e are' xkib'ij che ri Jesús: Man kutoq'ob'isaj tä na ki wäch, keukämisaj na ri itzel taq ajchakib' ri', kuya k'u na ri tikb'al uvas chke nik'iaj chik, ri käkijach ru wäch ri tiko'n aretaq kuriq ri q'ij, —xecha che.

42 Xub'ij k'u ri Jesús chke: ¿A mat sik'im alaqa wa' we tzij ri' pa ru Loq' Pixab' ri Dios? Je wa' kub'ij:

Ri ab'aj ri man xkaj tä ri yakal taq ja, are ab'aj wa' xkoj che toq'eb'al re ri ja.

Je' b'anom wa' rumal ri Qajaw Dios.

Qas kajmab'al k'u wa' chqawäch, —kächa', —xcha ri Jesús chke ri tata'ib' fariseos.

43 Rumal ri' kinb'ij chech alaqa chi ri Dios man kätäqan tä chi na puwi' alaqa, xane ri Dios are kätäqan na pa ki wi' ri winaq ri utz kaka'n che ri ki chak, ri käkijach kuenta cho ri Dios aretaq kuriq ri q'ij.

44 Are k'u we k'o jun kätzaq puwi' ri ab'aj, käq'aj na. We k'u ne are ri ab'aj kätzaq puwi' jun winaq, käk'äjisax na rumal ri ab'aj, —xcha chke.

45 Aretaq ri ki nimaqil ri sacerdotes xuquje' ri tata'ib' fariseos xkita wa', xkich'ob'o chi chkij ri e are' xutzijoj wi wa' we k'utb'al ri'.

46 Xkaj xkichap ri Jesús. Xkixej k'u kib' chkiwäch ri winaq, rumal chi ri winaq xkikojo chi ri Jesús are jun q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios.

22

Waral kääqil wi jun k'utb'al chrij ri k'ulanem

¹ Jumul chik ri Jesús xuchaplej ki tzijob'exik ri winaq kuk' taq k'utb'al, xub'ij chke:

² Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq, junam ruk' jun nim taqanel ri xub'an jun nimaq'ij che ru k'ulanem ru k'ojol.

³ Xeutaq b'i ri patänil taq re che ki sik'ixik loq ri winaq ri e sik'im pa ri k'ulanem, man xkaj tä k'u ri winaq xepetik.

⁴ Ri tata' xeutaq chi b'i nik'iaj chik patänil taq re, xub'ij b'i chke: “Chib'ij chke ri winaq ri e sik'im chi xutzir ri wa. Xintaqan che ki kämisaxik ri nu wakäx, ri awaj ri e nu q'ob'sam xepilitajik. Ronojel ri ulab'al k'o chik, sa'j alaq pa ri k'ulanem,” — kixcha chke.

⁵ Are k'u ri winaq ri xesik'ix che ri k'ulanem man xeb'ok tä il che ri xub'ij ri nim taqanel. Xaq xkitzujukj jas xka'no. Jun xe' chusolixik ri rulew, jun chik xe' che k'ayinik.

⁶ Ri nik'iaj chik xekichap ri u taqo'n ri nim taqanel, xka'n k'äx chke, xekikämisaj.

⁷ Ri nim taqanel sib'alaj xpe royowal, xeutaq k'u b'i ru soldados che ki kämisaxik ri winaq ri xekämisan ru taqo'n. Xtaqan che ru poroxik ri ki tinimit.

⁸ Xub'ij k'u chke ri patänil taq re: “Ronojel ri kajwataj che ri k'ulanem k'o chik, are k'u ri winaq ri xeqasik'ij che ri k'ulanem man taqal tä chke chi kepetik.

⁹ Rumal ri' jix pa taq ri nim b'e, cheisik'ij loq konojel ri winaq ri keiriqo rech kepe pa ri k'ulanem,” — xcha chke.

10 Ru taqo'n xeb'el b'i che ki tzukuxik ri winaq pa taq ri b'e. Xekimulij k'u loq konojel ri xekiriqo, ri e utz xuquje' ri man e utz taj. Xnoj k'u ri ja kumal ri winaq.

11 Xok b'i ri tata' che kilik konojel ri xesik'ix pa ri k'ulanem. Xril k'u jun achi chkixol ri winaq ri man u kojom tä atz'iaq re k'ulanem.

12 Xub'ij che: E k'u ri at, “¿Jas che xatok loq waral we man k'o tä awatz'iaq re k'ulanem?” —xcha che. Ri achi man k'o tä jas xub'ij.

13 Ri nim taqanel xub'ij chke ri ke'ilow ri mesa: “Chiyutu ri raqan u q'ab'. Jik'iaqa kan chrij ja pa ri q'equm. Chila' k'ut koq' wi na, kuquch'uch'ej na ru ware,” —xcha chke.

14 E k'ia k'u ri e sik'im, xaq k'u e kieb' oxib' ri e cha'talik, —xcha chke.

Waral käqil wi ru tojik ri alkab'al

15 Xeb'e' k'u ri tata'ib' fariseos, xkitala ki no'j, xjunamataj k'u ki chomanik rech käkik'ot u chi' ri Jesús xaq rech kuya' käkib'ij chi k'o u mak.

16 Rumal ri' xekitaq b'i jujun chke ri kachi'l junam kuk' nik'iaj chik ri e rachi'l ri tat Herodes chub'ixik che ri Jesús: Ajtij, qetam chi jikom ri anima' la, xuquje' chi käk'ut la ru b'eyal ru rayib'al ri Dios chkiwäch konojel ri winaq. Man käxej tä ib' la chkiwäch ri winaq, pune k'o jas käkichomaj chij la, rumal chi man nim tä kil la jun winaq chuwäch ri jun chik.

17 B'ij b'a' la chqe jas ri kächomaj la: ¿A taqal chqe käqatoj alkab'al che ri César o man taqal taj? —xecha che.

18 Ri Jesús xretamaj k'ut ri itzel taq ki chomanik, xub'ij chke: Xaq kieb' wäch alaḡ, ¿jas che kätä' alaḡ wa' chwe? ¿A mat xa kaj alaḡ chi kinqaj pa q'ab' alaḡ?

19 K'amampe alaḡ loḡ jun puaq chnuwäch ri kätöjb'ex re ri alkaḡ'al, –xcha chke.

Xkik'am k'u loḡ ri jun puaq.

20 Aretaḡ ri Jesús xrilo, xub'ij chke: ¿Jachin ajchaḡ'el we kayeb'al ri', xuquje' we b'i'aj ri' ri tz'ib'tal chuwaḡ? –xcha chke.

21 Ri e are' xech'awik, xkib'ij: Are rech ri César, –xecha che.

Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ya b'a' alaḡ che ri César ri rech ri César. Ya k'u alaḡ che ri Dios ri rech ri Dios, –xcha chke.

22 Aretaḡ ri tata'ib' fariseos xkita ri xub'ij ri Jesús chke, sib'alaj xkikajmaj u wäch. Xkiya k'u kanoḡ, xeb'e'k.

Ri tata'ib' saduceos käkita' che ri Jesús chrij ri ki k'astajib'al ri käminaḡib'

23 Pa ri q'ij ri' xeopan jujun tata'ib' saduceos ruk' ri Jesús. Ri tata'ib' ri' käkib'ij chi man kek'astaj tä chi na ri käminaḡib'. Xkita' k'u che ri Jesús, xkib'ij:

24 Ajtij, b'im kan chḡe rumal ri qa mam Moisés chi we käkäm jun achi, käkanaḡ kan ri rixoḡil pa malka'nil, man k'o tä k'u kan ralk'ual ruk', rajwaxik chi ri rachalal chaḡ'axel ri k'o kanoḡ käk'uli ruk' ri ixoḡ ri malka'n rech kek'oḡi ralk'ual ruk'. Ri ak'alab' ri' e je' ta ne rech ri käminaḡ.

25 Chḡaxol uj je' xk'ulmataḡ wa': Xek'oḡi wuḡub' achijab' kachalal kib'. Ri nab'eal xk'uli'k, xkäm k'ut. Man k'o tä ralk'ual xk'oḡi kan ruk' ri rixoḡil,

xa je ri' xkanaj kan ri malka'n ixoq che rixoqil ri chaq'axel rachalal.

²⁶ Je' xk'ulmataj xuquje' ruk' ri ukab', ri urox rachalal, k'ä xek'is na ri wuqub' achalaxik.

²⁷ E käminaq chik konojel, xkäm k'u b'i ri ixoq.

²⁸ Aretaq k'ut kek'astaj na ri käminaqib', çjachin chke wa' we wuqub' achijab' ri' käk'amow ri ixoq che rixoqil? Xk'oji k'u che kixoqil ri wuqub', — xecha che.

²⁹ Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Ri alaq xa sachinaq alaq rumal chi man etam tä alaq ru Loq' Pixab' ri Dios ri Tz'ib'talik, man etam tä k'u alaq ru chuq'ab' ri Dios.

³⁰ Aretaq ri käminaqib' kek'astajik, man kek'uli tä chik, man käkiya tä k'u ri kalk'ual che k'ulanem, xane xaq e junam chik kuk' ri ángeles rech ri Dios ri e k'o chila' chikaj, — xcha chke.

³¹ Chrij k'u wa' chi kek'astaj na ri käminaqib', k'o na ri kwaj kinb'ij chech alaq: ¿A mat sik'im alaq ri kub'ij wi ri Dios? Je wa' kub'ij:

³² “In ri', in ru Dios ri Abraham, ru Dios ri Isaac, ru Dios ri Jacob,” —kächa'. Ri qa Dios man are tä Dios kech ri käminaqib', xane kech ri e k'ask'oj, — xcha ri Jesús chke ri tata'ib' saduceos.

³³ Aretaq xkita ri winaq wa' ri xub'ij ri Jesús, konojel sib'alaj xkikajmaj ru tijonik.

Ri Jesús kutzijoj ri taqanik ri nim na u b'anik

³⁴ Aretaq ri tata'ib' fariseos xkito chi ri saduceos xtz'apix u pa ki chi' rumal ri Jesús, ri e are' xkimulij kib'.

³⁵ Jun k'u chke ri fariseos are tijonel re ri Pixab'. Xopan k'u ruk' ri Jesús rech kuk'am u pu chi', xub'ij che:

³⁶ Ajtij, ¿jachike ri taqanik ri nim na u b'anik ri k'o pa ri Pixab'? —xcha che.

³⁷ Ri Jesús xub'ij che: “Sib'alaj chiwaj ri i Dios, ri Iwajaw, chijikib'a ri i k'ux, chijikib'a ri iwanima' chrij, chikojo ri i chomanik chub'anik wa',” —xcha che.

³⁸ Are wa' ri taqanik ri nim na u b'anik, ri nab'e chkiwäch konojel.

³⁹ Ri ukab' taqanik ri nim na u b'anik ri junam ruk' ri nab'e are wa': “Cheiwaj ri i wach winaq, jas ri ix kiwaj iwib',” —xcha'.

⁴⁰ We kieb' taqanik ri' e are wa' ri qas u k'ux ronojel ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés, xuquje' e are wa' u k'ux ri ki tijonik ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xcha che.

Ri Jesús kätzijon chrij ri ralk'ualaxik ri Cristo

⁴¹ K'ä ki mulim kib' ri tata'ib' fariseos.

⁴² Ri Jesús xuta' chke: ¿Jas kächomaj ala q chrij ri Cristo? ¿Ralk'ual jachinoq? —xcha chke.

Ri e are' xkib'ij: Ri Cristo are ralk'ual kan ri qa mam David ojer, —xecha che.

⁴³ Ri Jesús xub'ij chke: ¿Jas k'u che ri qa mam David ojer rumal ri Loq'alaj Espíritu xub'ij Qajaw che ri Cristo? Xub'ij k'ut:

⁴⁴ Xub'ij ri Qajaw ri qa Dios che ri Wajaw:

“Chatt'uyul pa ri nu wikiäq'ab',
k'ä kinya na chawe chi katch'akanik,
kattaqan k'u pa ki wi' konojel
ri kaka'n ki k'ulel chawe,”
—xcha ri qa mam David.

⁴⁵ ¿Jas ta ne che ri Cristo are ralk'ual kan ri David we ri qa mam David xub'ij Qajaw che ri Cristo? — xcha ri Jesús chke.

⁴⁶ Man k'o tä chi k'u jachin jun xkowinik xch'awik, xub'ij ta chi jun tzij che ri Jesús. Pa taq k'u ri q'ij ri' xetani'k, man k'o tä chi jachin jun k'o jas xuta' che ri Jesús.

23

Ri Jesús kub'ij chi ri winaq rajwaxik käkichajij kib' chkiwäch ri fariseos xuquje' chkiwäch ri tijonelab' re ri Pixab'

¹ Ri Jesús xub'ij chke ri winaq xuquje' chke ru tijoxelab':

² Ri tijonelab' re ri Pixab', xuquje' ri tata'ib' fariseos k'o taqanik pa ki q'ab' chuq'alajisaxik ri Pixab' ri xutz'ib'aj ri qa mam Moisés.

³ Cheinimaj b'a', chib'ana k'u ronojel ri käkib'ij chiwe. Xuwi k'u mib'an iwe jas ri kaka'n ri e are', rumal chi jun wi ri käkib'ij, jun chi k'u wi ri kaka'no.

⁴ Ri taqanik ri käkija are je' jas jun eqa'n ri sib'alaj al, ri man k'o tä jun kuch'ij ri ra'lal. Käkaj k'ut chi kakinimaj ri winaq. Ri e are' k'ut man k'o tä jub'iq' kaka'n che ki to'ik.

⁵ Ronojel ri kaka'no xaq rech kilitaj kumal ri winaq. Käqaj chkiwäch kakinak' paj taq tzij re ru Loq' Pixab' ri Dios cho ru krukil ri ki palaj xuquje' che ri ki q'ab' ri tz'ib'tal cho rab'ara'q taq wuj. Xuquje' käqaj chkiwäch käkikoj charchäq taq atz'iaq ri k'o retz'b'alil nimaq na chuwäch ri ke ri winaq.

⁶ Are käkitzukuj ri t'uyulib'al ri nim ke'il wi na pa taq ri ula'nem, xuquje' ri t'uyulib'al ri nimaq ki b'anik pa taq ri rachoch Dios.

⁷ Käkaj chi sib'alaj utz ki ch'ab'exik káb'an kumal ri winaq pa taq ri b'e, xuquje' chi káb'ix ajtij chke.

⁸ Are k'u ri ix mib'ano chi ri winaq käkib'ij ajtij chiwe. Iwonojel ri ix, iwachalal iwib', xa k'u jun ri Iwajtij k'olik, are ri Cristo.

⁹ Mib'an i tat che jun winaq cho ruwächulew, xa k'u jun ri i Tat, are ri k'o chila' chikaj.

¹⁰ Mib'an che iwib' chkiwäch ri winaq chi ix k'amal taq ki b'e, xuwi k'u ri Cristo are K'amal i B'e.

¹¹ Jachin ri keupatänij konojel, are wa' ri nim na u b'anik chixol.

¹² Jachin ri nim kub'an che rib' man nim tä kil wi na. Jachin k'u ri man nim tä kub'an che rib' are ri' nim kil wi na.

¹³ ¡K'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaḡ! Keq'atej alaḡ ri winaq rech man keb'ok tä chkixol ri winaq ri kätaḡan ri Dios pa ki wi'. Xaq keq'atej alaḡ ri kākaj keb'okik, man kok tä k'u alaḡ xuquje'.

¹⁴ ¡K'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaḡ! Kätoqij alaḡ ri kachoch ri malka'nib' taq ixoqib', te ri' käyuḡ alaḡ u tza'm ri tzij alaḡ aretaḡ káb'an alaḡ orar, rech man ḡ'alaj tä ri etzelal ri káb'an alaḡ. Rumal ri' nim na ri k'äjisab'al wäch alaḡ aretaḡ käḡ'at na tzij pa ki wi' ri winaḡ.

¹⁵ ¡K'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaḡ! Ri alaḡ käwakat alaḡ cho ronojel ruwächulew, käḡ'ax alaḡ ch'äḡäp che taḡ ri mar chuch'akik jun winaḡ

ruk' ri tijonik alaḡ. Aretaḡ k'ut kākowin alaḡ chuch'akik, kāb'an alaḡ che chi taḡalik ke' pa ri q'aḡ' nab'e chuwäch alaḡ.

¹⁶ ḡK'äx ech alaḡ, ri alaḡ moyab' k'amal taḡ b'e! Ri alaḡ kāb'ij alaḡ: “We jun winaq kukoj ru b'i' ri nimalaj rachoch Dios pa ru tzij aretaḡ kub'an juramento, man ḡas rajwaxik tä ri' kub'ano jas ri xuchi'j u b'anik. Are k'u we kukoj pa ru tzij ri ḡän puaq ri kojom che ri nimalaj rachoch Dios, rajwaxik wi ri' kub'ano jas ri xuchi'j,” —kächa alaḡ.

¹⁷ ḡXaq alaḡ kon, xaq alaḡ moyab'! ḡJachike nim na u b'anik: ri ḡän puaq o ri nimalaj rachoch Dios ri kub'an nim u b'anik che ri ḡän puaq?

¹⁸ Xuḡuje' kāb'ij alaḡ: “We jun winaq kukoj ri ta'b'al toḡ'ob' pa ru tzij aretaḡ kub'an juramento, man ḡas rajwaxik tä ri' kub'ano jas ri xuchi'j u b'anik. We k'u are kukoj ri sipanik ri k'o puwi' ri ta'b'al toḡ'ob' pa ru tzij, rajwaxik ri' kub'ano jas ri xuchi'j,” —kächa alaḡ.

¹⁹ ḡXaq alaḡ kon, xaq alaḡ moyab'! ḡJachike ri nim na u b'anik: ri sipanik o ri ta'b'al toḡ'ob' ri kub'an sib'alaj loḡ' che ri sipanik?

²⁰ Jachin ri kukoj ri ta'b'al toḡ'ob' pa ru tzij, man xuwi tä ri ta'b'al toḡ'ob' ri' kukoj pa ru tzij, xane ronojel ri k'o puwi' ri ta'b'al toḡ'ob'.

²¹ Jachin ri kukoj ri nimalaj rachoch Dios pa ru tzij man xuwi tä ri nimalaj rachoch Dios ri' kukoj pa ru tzij, xane xuḡuje' ri Dios ri k'o chila'.

²² Xuḡuje' jachin ri kukoj ri kaj pa ri u tzij aretaḡ kub'an juramento, man xuwi tä kukoj ri je'lalaj u t'uylub'al ri Dios pa ru tzij, xane xuḡuje' ri Dios ri t'uyl puwi'.

²³ ǰK'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuḡuje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ǰXaq kieb' wäch alaḡ! Ri alaḡ käya alaḡ che ri Dios ru lajujil ri q'eb'un, ri anís, ri comino, yo'm k'u kan alaḡ u b'anik ri tijonik ri nim u b'anik ri k'o pa ri Pixab'. Man käb'an tä alaḡ ri jikomal, man kätoq'ob'isaj tä alaḡ ki wäch nik'iaj winaḡ chik, man ḡas tä käkojon alaḡ che ri Dios. Are wa' ri rajwaxik käb'an alaḡ, man käya tä k'u kan alaḡ u b'anik ri nik'iaj chik.

²⁴ ǰRi alaḡ, xaḡ alaḡ moyab' k'amal taḡ b'e! Käb'an ech alaḡ jas kub'an jun achi, man kraj taj kub'iq' b'i jun amalo. Je' ta ne chi käb'iq' b'i alaḡ jun awaj camello.

²⁵ ǰK'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuḡuje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ǰXaq kieb' wäch alaḡ! Utz käb'an alaḡ chkiwäch ri winaḡ xaḡ rech utz kil wi alaḡ kumal. ḡas tzij k'ut kelaḡ'an alaḡ, kärayij alaḡ ri kech nik'iaj winaḡ chik. Je' ri b'anik alaḡ jas ri laḡ ri xuwi ch'ajtal ri rij, are k'u ru pam tz'il na.

²⁶ Alaḡ moyab' taḡ fariseos. Are rajwaxik nab'e käch'aj ru pam ri vaso xuḡuje' ri plato, te k'u ri' käch'aj ri rij.

²⁷ ǰK'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuḡuje' ri alaḡ tata'ib' fariseos! ǰXaq kieb' wäch alaḡ! Junam alaḡ kuk' ri muḡub'al ke taḡ ri käminaḡib' ri tz'ajom ri rij che chun. Rumal ri' sib'alaj je'l kelik. Are k'u ru pam nojinaḡ che ki b'aḡil taḡ käminaḡib', xuḡuje' nojinaḡ che ronojel chulaj tz'ilol.

²⁸ Je ri' ri alaḡ. Utz kel alaḡ chkiwäch ri winaḡ. Are k'u ri anima' alaḡ sib'alaj man utz taj, xaḡ k'u kieb' u wäch ri käb'an alaḡ.

²⁹ ǰK'äx ech alaḡ, tijonelab' re ri Pixab' xuḡuje' ri

alaq tata'ib' fariseos! ¡Xaq kieb' wäch alaƷ! Ri alaƷ káb'an alaƷ ki b'anik ri muƷub'al kech ri q'alajisal taƷ re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer. Käwiq alaƷ ri muƷub'al kech ri winaq ri utz xka'no.

³⁰ Káb'ij k'u alaƷ: “We ta xujk'oji kan pa ri ki q'ijol ri qa nan qa tat ojer, mat xujtob' ri' che ki kämisaxik ri q'alajisal taƷ re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer,” — kächä alaƷ.

³¹ Ruk' wa' we káb'ij alaƷ ri', käq'alajisaj ib' alaƷ chi alaƷ kachalaxik kan ri winaq ri xekämisan ri q'alajisal taƷ re ru Loq' Pixab' ri Dios.

³² ¡Xaq tajin käk'is alaƷ u b'anik ri xkichaplej kan u b'anik ri nan tat alaƷ ojer!

³³ ¡AlaƷ kumätz! ¡itzel taƷ winaq! ¡AlaƷ kal taƷ kumätz! ¿Jachin ta lo ri kätow alaƷ chuwäch ri k'äjisab'al wächaj re ri q'aƷ'?

³⁴ Rumal ri' keintaƷ na loq q'alajisal taƷ re ru Loq' Pixab' ri Dios uk' alaƷ, keintaƷ na loq achijab' ri k'o ki no'j xuquje' tijonelab'. Are k'u ri alaƷ kekämisaj na alaƷ, kerip na alaƷ jujun chke cho ri cruz. Jujun chik kech'ay na alaƷ pa taƷ ri rachoch Dios. Jujun chik káb'an alaƷ k'äx chke je ri' chi rajwaxik keanimaj na b'i pa taƷ ri tinimit.

³⁵ Rumal ri' alaƷ ajchaƷ' mak che ri ki kämikal konojel ri utzalaj taƷ winaq ri e kämisam. Xchaptaj loq ruk' ri Abel ri ala ri jikom ranima' k'ä ruk' ri Zacarías ru k'ojol ri Berequías ri xkämisaj alaƷ chkixol ri rachoch Dios ruk' ri ta'b'al toq'ob'.

³⁶ Qas tzij kinb'ij chech alaƷ chi ronojel wa' we mak ri' käqaj na pa ki wi' ri winaq kämik, —xcha ri Jesús chke ri tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri fariseos.

*Ri Jesús käroq'ej ki wäch ri winaq pa ri tinimit
Jerusalén*

³⁷ ¡Ay, winaq aj Jerusalén! ¡Ix ri' ri keikämisaj ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, keib'an che ab'aj ru taqo'n ri Dios! ¡K'ia mul nu rayim i mulixik iwonojel ri ix jas kub'an jun ati't ek' keumulij ri alaj taq ral chuxe' ru xik'! ¡Ri ix k'ut man xiwaj taj!

³⁸ Xaq b'a' chiwila na käwonob'ax na kan ri iwa-choch.

³⁹ Kinb'ij k'u chiwe chi man kiwil tä chi na nu wäch k'ä kopan na ri q'ij aretaq kib'ij: “Nim u q'ij ri petinaq pa ru b'i' ri Qajaw Dios,” –kixcha na, –xcha ri Jesús chke.

24

*Ri Jesús kuq'alajisaj chi käwulix na ri nimalaj
rachoch Dios*

¹ Xel loq ri Jesús pa ri nimalaj rachoch Dios, b'enam re aretaq xeqeb' ru tijoxelab' ruk', xkichaplej u k'utik taq ri ja re ri nimalaj rachoch Dios chuwäch.

² Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij chke: ¿A kiwil we nimaq taq ja ri'? Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi man kakanaj tä k'u kan jun ab'aj puwi' jun ab'aj chik. Ronojel käwulix na, –xcha chke.

Ri Jesús kutzijoj taq ri etal re ri k'isb'al taq q'ij

³ Xe' k'u ri Jesús e rachi'l ru tijoxelab' puwi' ri Ujuyub'al Olivos. T'uyul k'u ri Jesús chila', ru tijoxelab' xeopan ruk', xkib'ij che pa u tukiel wi: Käqaj chi käb'ij la chqe, ¿jampa' käb'antaj na wa'? ¿Jas u wäch etal käb'antaj na chuk'utik chqawäch chi xopan ri q'ij re ri petb'al la xuquje' ri k'isb'al re ruwächulew? –xecha che.

⁴ Ri Jesús xub'ij chke: Chichajij iwib', k'o jachin jun mixsub'uwik, —xcha chke.

⁵ E k'ia k'ut ri kepe na, käkikoj na ri nu b'i', käkib'ij: “In ri' ri Cristo,” —kecha na. E k'ia winaq k'ut ri kesub'taj na kumal, —xcha chke.

⁶ Ri ix kita na chi tajin káb'an nimalaj ch'oj, kita na ki tzijoxik taq ch'oj jawije' taq chi', mixej k'u iwib'. Rajwaxik chi je' káb'antaj na wa', k'ä mäja' k'u ri k'isb'al.

⁷ Käch'ojin k'u na ri jun tinimit ruk' ri jun tinimit chik, xuquje' käch'ojin na jun nim taqanel ruk' jun nim taqanel chik. Käpe na wi'jal, käpe na nimaq taq yab'il, kepe na k'ia káb'raqan jawije' taq chi'.

⁸ Xaq k'u chapleb'al wa' re ronojel ri k'äx ri käpe na pa ki wi' ri winaq.

⁹ Kixjach k'u na chkiwäch ri q'atal taq tzij rech káb'an k'äx chiwe, kixkämisax na. Konojel ri winaq käketzelay na i wäch xa rumal wech in.

¹⁰ Pa taq ri q'ij ri' e k'ia ri kub'an na kieb' ki k'ux chwij. Käketzelay na kib' chb'il taq kib', käkijachala na kib' pa kämisaxik.

¹¹ E k'ia ri kepe na ri xaq e b'anal taq tzij, käkib'ij chi e q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, e k'ia k'u ri winaq ri kekisub' na.

¹² Sib'alaj känimar na ri etzelal. Je ri' chi e k'ia winaq man käkaj tä chi na kib'.

¹³ Jachin k'u ri kuch'ij ri k'äx k'ä käk'is na ronojel, kuriq na ru tob'anik ri Dios.

¹⁴ Kätzijox k'u na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio chrij ru taqanik ri Dios cho ronojel ruwächulew chke konojel ki wäch winaq, te k'u ri' käpe na ri k'isb'al.

15 Ri qa mam Daniel, jun chke ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, xutz'ib'aj ojer chrij ri itzel awaj ri ketzelan na ronojel. (Jachin ri kusik'ij wa' ri tz'ib'tal waral, chuch'ob'o' jachin ri' ri awaj ri kub'ij chi'.) Kiwil na wa' kāk'oji chila' pa ri loq'alaj k'olib'al jawije' ri man ya'tal tā wi chi k'olik.

16 Rajwaxik chi ri winaq ri e k'o pa Judea keanimaj b'i pa taq ri juyub'.

17 Ri winaq ri k'o puwi' ri rachoch, aninaq chqaj loq, mok chi b'i chupam ri ja chuk'amik b'i jas jun jasach.

18 Xuquje' ri winaq ri k'o pa ri juyub', mätzelej chi b'i cho ja chuk'amik b'i ri ratz'iaq.

19 ;Sib'alaj k'äx ke ri ixoqib' ri yawab' taq winaq chik pa taq ri q'ij ri', xuquje' ri k'o alaj taq kal ri k'ä ketu'nik!

20 Chib'ana b'a' orar, chita' che ri Dios chi mäk'ulmataj ronojel wa' pa u q'ijol ri tew, xuquje' chi mat káb'antaj wa' pa ri q'ij re uxlanem.

21 Käpe k'u na nimalaj k'äxk'ol pa taq ri q'ij ri', ri man k'o tā jumul u b'anom wa' tzare chi' xchaplex loq ru b'anik ruwächulew rumal ri Dios, k'ä kāmik. Te k'u ri' man käpe tā chi na nimalaj k'äxk'ol junam ruk' ri k'äxk'ol ri'.

22 We ta ri Qajaw Dios mat kub'ano chi xaq q'atatal q'ij kāk'oji we k'äxk'ol ri', mat k'o jun winaq ri' ri kāk'asi kanoq. Ri Dios k'ut u b'anom chi xaq q'atatal q'ij kāk'oji wa' we k'äxk'ol ri' rumal chi keraj ri e cha'tal rumal ri Are', —xcha chke.

23 We k'u k'o jun ri kub'ij chiwe: “Chiwilampe', k'o ri Cristo chi ri',” we kub'ij: “Chiwilampe', k'o jela',” —kächa chiwe, mikojo ri kub'ij.

24 Kepe k'u na winaq ri kāk'a'n che kib' chi e

Cristo, xuquje' kepe na jule' chik ri kăka'n che kib' chi e q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios. Kăka'n na nimaq taq etal, xuquje' nimaq taq kajmab'al che ki sub'ik ri winaq, xuquje' ne ri e cha'tal rumal ri Dios we kekowinik.

²⁵ Nu b'im chi k'u apan wa' chiwe ix, k'ă măja' kăb'antajik.

²⁶ Rumal ri', we kăb'ix chiwe: “Chiwilampe', waral k'o wi ri Are' pa ri juyub' ri kătz'inowik,” mixe' che rilik. We kăb'ix chiwe: “Chiwilampe', waral k'o wi pa ja,” mikojo, –xcha ri Jesús chke.

²⁷ Je' jas kub'an ri kaypa' ri kărepq'un cho ri kaj chrelb'al q'ij kăq'alajin k'ă chuqajb'al q'ij, are je ri' ri nu petik in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq.

²⁸ Jawije' k'u k'o wi ri kăminaq, chila' kăkimulij wi na kib' ri k'uch, –xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Waral kătzijox wi jas u petik ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq

²⁹ Xaq xuwi k'u kok'ow ri nimalaj k'ăx ri', ri q'ij kăq'equmar na, ri ik' man kătunun tă chik, ketzaq k'u na loq ri ch'imil cho ri kaj. Keslab'isax k'u na konojel ri k'o ki chuq'ab' ri e k'o cho ri kaj je' jas ri q'ij, ri ik', ri ch'imil xuquje' nik'iaj chik.

³⁰ Te k'u ri' kilitaj na cho ri kaj ri retal ri nu petb'al in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. Keb'oq' k'u na ri winaq pa konojel tinimit cho ruwăchulew. Kinkil k'u na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, in petinaq pa taq ri sutz' cho ri kaj ruk' nimalaj chuq'ab', kănimarisax k'u na nu q'ij.

³¹ Keintaq k'u na b'i ri nu ángeles, rech ruk' ru ch'ab'al ri trompeta ri sib'alaj ko kătataj na

pa ronojel ruwächulew, keb'e' k'u che ki mulixik konojel ri e cha'tal rumal ri Dios pa ri relb'al q'ij, pa ri u qajb'al q'ij, pa ri u mox ri relb'al q'ij, pa ri uwikiäq'ab' ri relb'al q'ij, pa ronojel ruwächulew, — xcha chke.

³² Chich'ob'o b'a' ri k'utb'al chrij ru che'al higos: Aretaq keräxar ru q'ab', ketuxin k'u ru xaq, iwetam ri' chi xaq jub'iq' chik man kopan ri q'alaj.

³³ Je ri' xuquje' ri ix aretaq kiwilo chi tajin käk'ulmataj ronojel wa', chiwetamaj chi xaq jub'iq' chik man kopan ri q'ij ri kinpetik. Je' ta ne chi in k'o chi' ri uchib'e.

³⁴ Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi keb'antaj na ronojel wa' k'ä mäjoq kekäm ri winaq re we q'ij junab' ri'.

³⁵ Käsach na u wäch ri kaj xuquje' ruwächulew, are k'u ri tzij ri nu b'im chiwe keb'antaj na wa', man käsach tä ki wäch, — xcha chke.

³⁶ Man k'o tä k'u jachin jun retam jampa' kopan ri q'ij ri', man etamtal tä k'u ri hora. Man ketam tä ri ángeles chila' chikaj, man retam tä k'u ru K'ojol ri Dios, xane xaq xuwi ri qa Tat Dios retam wa', — xcha chke.

³⁷ Jas ri xk'ulmataj pa ru q'ijol ri qa mam Noé ojer, are je' käk'ulmataj na aretaq ri in kinpetik, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq.

³⁸ Pa taq ri q'ij ri', k'ä mäjoq xqaj ri nimalaj q'eqal jäb', ri winaq xaq xuwi xkilij ri wi'm, ru tijik taq vino. Xek'uli'k, xkiya ri kalk'ual che k'ulanem. Je wa' xka'n ronojel q'ij k'ä xok na ri qa mam Noé pa ri arca.

³⁹ Man xeb'ok tä il k'ä xqaj na ri q'eqal jäb' pa ki wi', xekäm k'u konojel. Je ri' xuquje' käk'ulmataj

na aretaq kinpe in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq.

⁴⁰ Pa ri q'ij ri' kek'oji na kieb' achijab' ri tajin kechakun pa juyub'. Jun chke käk'am na b'ik, are k'u ri jun chik käyi' na kanoq.

⁴¹ Pa ri q'ij ri' kek'oji na kieb' ixoqib' ri tajin keke'nik. Ri jun käk'am na b'ik, are k'u ri jun chik käyi' na kanoq.

⁴² Chiwila b'a' iwib', chixk'ask'atoq, rumal chi man iwetam taj jachike hora ri käpe ri Iwajaw, ru K'ojol ri Dios.

⁴³ Mäsach b'a' chiwe ri kinb'ij chanim ri': We ta jun rajaw ja retam jas hora kopan ri elaq'om chaq'ab', man käwar tä na ri', xane käk'asi na. Man kuya tä ri' chi ri elaq'om kok b'i pa ri rachoch che relaqa'axik b'i ri jastaq re.

⁴⁴ Rumal ri' chib'ana u b'anik iwib', xaqa chixeyenoq. Aretaqa k'ut man kichomaj taj chi kinpetik, kinpe na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq.

Waral käqil wi ri patäninel ri jikom ranima' xuquje' ri patäninel ri man jikom tä ranima'

⁴⁵ Qachomajmpe' jas ri kub'an jun patrón, ri k'o jun patänil re ri jikom ranima', ri k'o u no'j, kukoj k'u kan che ki chajixik konojel ri e k'o pa rachoch rech kuya ri ki wa konojel ri rajchakib' ronojel q'ij.

⁴⁶ Utz re ri patäninel ri' we tajin kub'ano jas ri xtaq wi kanoq aretaq kätzelej loq ru patrón.

⁴⁷ Qas tzij ri kinb'ij chiwe, chi ri patrón kukoj na ri patäninel ri' che chajil re konojel ri jastaq re.

⁴⁸ We k'u ri patäninel man utzalaj achi taj, kuchomaj k'u ri are' chi ru patrón man kätzelej tä loq chanim,

⁴⁹ kuchaplej u b'anik k'äx chke ri nik'iaj ajchakib', kuchaplej wi'm, kuchaplej u tijik ja' kuk' ri q'ab'arelab'.

⁵⁰ Te'talik ri patrón kätzelej loq pa ri q'ij ri man retam tä ri patäninel, pa ri hora ri man kuchomaj taj.

⁵¹ Sib'alaj k'äx k'u ri k'äjisab'al u wäch kuya na ri patrón, junam u k'äjisaxik u wäch kub'an na kuk' ri winaq ri xaq kieb' ki wäch. Kutij k'u na oq'ej kuk', kuquch'uch'ej na ru ware, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

25

Waral käqil wi ri k'utb'al chkij ri lajuj alitomab'

¹ Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq kinjunamaj ruk' ri lajuj alitomab' ri xeb'e' cho rachoch ri ali ri käk'uli'k che reyexik ri novio. Chkijujunal k'ut xkik'am b'i ri ki lámparas.

² E job' chke ri alitomab' e saq'orib', are k'u ri job' chik e sak'aj.

³ Ri alitomab' ri e saq'orib' xkik'am b'i ri ki lámparas, man xkik'am tä k'u b'i nik'iaj aceite chik rech käkiya chkipam.

⁴ Are k'u ri alitomab' ri e sak'aj xkik'am b'i ri ki lámparas xuquje' xkik'am b'i ri ki leme't re aceite.

⁵ Xb'eytaj k'u ri novio. Ri lajuj alitomab' konojel xkichaplej yuxk'atem, xewar k'ut.

⁶ Pa nik'iaj aq'ab' k'ut xtataj jun ri ko xch'awik, xub'ij k'ut: “¡Chiwilampe', xpe ri novio, chixel loq chuk'ulaxik!” –xcha'.

⁷ Xewalij k'u konojel ri alitomab', xkib'an u b'anik ri ki lámparas.

⁸ Are k'u ri alitomab' ri e saq'orib' xkib'ij chke ri alitomab' ri e sak'aj: “Chiya jub'iq' qe ri iwaceite rech man kechup tä ri qa lámparas uj,” –xecha chke.

⁹ Ri alitomab' ri e sak'aj xech'awik, xkib'ij: “Man kuya' taj, rumal chi man kub'ana tä ne ri qech uj we käqaya ri iwe ix. Are utz xa kiloq'o loq ri iwe pa ri k'ayib'al,” –xecha chke.

¹⁰ E b'enaq k'u ri job' alitomab' ri e saq'orib' chuloq'ik ri aceite aretaq xopan kan ri novio. Ri job' alitomab' ri kuk'am kaceite xeb'ok ruk' ri novio pa ri nimaq'ij re ri k'ulanem. Xtz'apix k'u ri uchija.

¹¹ Xetzelej k'u loq ri job' alitomab' chik ri xeb'e' chuloq'ik ri kaceite, xkib'ij k'ut: “¡Tat, tat, jaqa la ri uchija chqawäch!” –xecha'.

¹² Ri are' k'ut xub'ij chke: “Qas tzij kinb'ij chiwe chi man wetam tä i wäch,” –xcha chke.

¹³ Xub'ij k'u ri Jesús chke ru tijoxelab': Chiwila b'a' iwib'ix, chixk'ask'atoq, rumal chi man iwetam taj jachike q'ij, jachike hora kinpe in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, –xcha chke.

Waral käqil wi ri k'utb'al chrij ri puaq

¹⁴ Ru taqanik ri Dios pa ki wi' ri winaq kinjunamaj ruk' jun achi ri ke' pa b'inem. Ri achi ri', aretaq xaq jub'iq' kraj chi kel b'ik rech ke' pa jun tinimit chik, xeusik'ij ri patänil taq re, xujach k'u kan ru rajil chkiwäch rech kechakun ruk'.

15 Xuya chke chkijujunal jas ri kekowinik chukojik. Xuya job' mil quetzal che ri jun, che ri jun chik xuya kieb' mil quetzal, che ri jun chik xuya mil quetzal. Te ri' ri achi xe' pa ru b'inem.

16 Ri patäninel ri xuk'am job' mil quetzal xe'k, xchakun ruk' ri puaq. Je ri' xuch'ak chi job' mil quetzal chik.

17 Xuquje' ri patäninel ri xuk'am kieb' mil quetzal je' xub'ano, xuch'ak chi kieb' mil quetzal chik.

18 Are k'u ri patäninel ri xuk'am xa mil quetzal xe'k, xuk'u' ru rajil ru patrón, xumuq pa ri ulew.

19 Xke' k'u k'ia q'ij, xtzelej loq ri ki patrón ri patäninelab', xuchap k'u u b'anik kuenta kuk' chrij ru rajil.

20 Nab'e xopan ri u k'amom job' mil quetzal, xujach k'u che ru patrón ri job' mil quetzal chik ru ch'akom, xub'ij che: “Tat, job' mil quetzal xya la chwe, kämik ri' kinjach che la ri job' mil quetzal chik ri xinch'ako,” —xcha che.

21 Ri patrón xub'ij che: “Ri at, at utzalaj patäninel ri jikom awanima'. Rumal chi jikom awanima' ruk' ri jub'iq' ri xinya chawe, nim k'u na ri kinya chi na chawe. Chatok b'a' loq, chatkikot junam wuk',” —xcha che.

22 Xopan chi k'u ri patäninel ru k'amom kieb' mil quetzal, xub'ij che ru patrón: “Tat, kieb' mil quetzal xya la chwe, kämik ri' kinjach che la ri kieb' mil chik ri xinch'ako,” —xcha che.

23 Ri patrón xub'ij che: “Ri at xuquje' at utzalaj patäninel ri jikom awanima'. Rumal chi jikom awanima' ruk' ri jub'iq' ri xinya chawe, nim k'u na ri kinya chawe, chatok b'a' loq, chatkikot junam wuk',” —xcha che.

²⁴ Aretaq k'ut xopan ri patäninel ri u k'amom xa mil quetzal, xub'ij che ru patrón: “Tat, ri in wetam chi sib'alaj lal k'a'n, chi käyak la u wäch ri ulew ri man xtikonij tä wi la, kämol la ri man xjopin tä wi la.

²⁵ Rumal ri' xinxej wib', xine' k'ut, xink'u' ri rajil la, xinmuq pulew. Kinjach k'u we rajil la ri',” —xcha che.

²⁶ Xub'ij k'u ri patrón che: “Ri at, at itzelalaj patäninel ri xa kasaq'orij ra chak. Kak'ey u ch'akik ri puaq. Ri at awetam chi kinyak u wäch ri ulew ri man kintikonij tä wi, xuquje' kinmol ri man xinjopij taj.

²⁷ We je ri', xaya ta k'u ri nu rajil pa ri banco. We ta je ri' xab'ano, aretaq xintzelej loq xink'am ta ri' ri nu rajil ruk' ri ral,” —xcha che.

²⁸ Ri patrón xub'ij chke ri nik'iaj ajchakib' chik ri e k'o chila': “Chik'ama b'a' ri mil quetzal che, chiya che ri jun ri k'o lajuj mil quetzal ruk',” —xcha chke.

²⁹ “Je ri', rumal chi jachin ri k'ia k'o ruk' käyi' na nik'iaj chik che, kok'ow k'u na u wi' ri k'o ruk'. Are k'u ri jun ri man k'ia tä k'o ruk', kesax na ri jub'iq' ri k'o ruk',” —xcha chke.

³⁰ “Are k'u we patäninel ri' ri man k'o tä xuch'ak chrij ri rajil ri xyi' che, jik'ääqa kan chrij ja pa ri q'equm. Chila' k'ut koq' wi na, chila' kuquch'uch'ej wi na ru ware,” —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'.

Waral käqil wi ru q'atik tzij pa ki wi' ri winaq

³¹ Aretaq kinpe na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, ya jun Nim Taqanel chik kinpetik. Konojel ri ángeles kepe na che wachi'l, kint'uyi k'u na pa ri je'lalaj nu t'uyulib'al ri sib'alaj nim u q'ij.

32 Ri winaq re konojel taq ri tinimit cho ruwächulew käkimulij na kib' chnuwäch, keincha' k'u na ri jikom ki k'aslemal chkixol ri man jikom taj. Je' kinb'an na jas ri kub'an ri ajuuq' keucha' ri u chij chkixol ri k'isik'.

33 Keinya na ri chij pa ri nu wikiäq'ab', are k'u ri k'isik' pa nu moxq'ab'.

34 Te ri' ri in, in ri' ri Nim Taqanel, kinb'ij na chke ri e k'o pa nu wikiäq'ab': "Chixsa'j ix, ri ix tewchital rumal ri nu Tat. Chixok chila' jawije' ri kâtaqan wi ri Dios, ri u chomam chi k'u loq wa' tzaretaq xub'an ri kajulew chi kuya chiwe.

35 Rumal chi aretaq xinnumik, xiya nu wa, aretaq xchaqi'j nu chi', xiya jas kintijo, aretaq xinwonokatik, xinik'ulaj cho taq iwachoch.

36 Aretaq man k'o tä chi watz'iaq, ri ix xiya ri watz'iaq, aretaq xinyawajik, xixopan wuk', aretaq xinok pa che', xixe' che wilik," —kincha na chke.

37 Ri winaq ri jikom kanima' chuwäch ri Dios käkib'ij na chwe: "Tat, ¿jampa' k'u ri xqilo chi kânum la, te k'u ri' xqaya wa la? ¿Jampa' xqilo chi kâchaqi'j chi' la, te k'u ri' xqaya jas ri kätij la?

38 ¿Jampa' ta k'u xqilo chi xaq kâwonokat la, xqak'ulaj ta k'u la pa ri qachoch? ¿Jampa' xqilo chi man k'o tä atz'iaq la, xqaya k'ut?

39 ¿Jampa' ta k'u xqilo chi lal yawab' o k'o la pa che', te k'u ri' xujopan uk' la che rilik jas b'anom la?" —kecha na.

40 Ri in, in ri' ri Nim Taqanel, kinb'ij na chke: "Qas tzij kinb'ij chiwe, chi apachike utzil ri xib'an che apachin chke ri wachalal pune man nim u b'anik, chwe in ri' xib'an wi wa'," —kincha na chke.

41 Kinb'ij k'u na chke ri winaq ri e k'o pa nu

moxq'ab': "Chixel chnuwäch, ix ri q'atom tzij pi wi' chi käk'äjisax i wäch. Jix pa ri q'aq' ri man kächuptaj taj ri b'anom u b'anik rech chila' kek'ol wi ri Itzel e rachi'l ru ángeles.

⁴² Rumal chi aretaq xinumik, man xiya tä nu wa, aretaq xchaq'ij nu chi', man xiya tä chwe jas kintijo.

⁴³ Aretaq xaq xinwonokatik, man xinik'ulaj tä cho taq iwachoch. Aretaq man k'o tä chi watz'iaq, man k'o tä ri xiya chwe. Aretaq xinyawajik, aretaq xinok pa che', man xixopan tä che wilik," –kincha na chke.

⁴⁴ Käkib'ij k'u na chwe: "Tat, ¿jampa' ta k'u lo xqilo chi känüm la, jampa' xqilo chi kächaq'ij chi' la, jampa' xqilo chi xaq käwonokat la, jampa' xqilo chi man k'o tä atz'iaq la, jampa' xqilo chi xyawaj la o xok la pa che', te k'u ri' man xujtob' tä che la?" –kecha na chwe.

⁴⁵ Ri in, in ri' ri Nim Taqanel, kinch'awik, kinb'ij na chke: "Qas tzij kinb'ij chiwe chi apachike utzil ri man xib'an tä che apachin jun winaq, pune man nim u b'anik, chwe in ri' man xib'an tä wi," –kincha na chke.

⁴⁶ Ri winaq ri' keb'e' na chila' jawije' ri man kätäni tä wi ru k'äjisaxik ki wäch. Are k'u ri winaq ri jikom kanima' cho ri Dios keb'e' na chila' jawije' ri k'o wi ri k'aslemal ri man k'o tä u k'isik, –xcha ri Jesús chke.

26

Käkitzijob'ela kib' chuchomaxik jas kaka'n chukämisaxik ri Jesús

¹ Aretaq xto'taj ri Jesús chub'ixik ronojel wa' we tzij ri', xub'ij chke ru tijoxelab':

² Ri ix iwetam chi xa pa kieb' q'ij káb'an na ri nimaq'ij, Pascua u b'i'.* Ri in k'ut, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, kinjach na pa ki q'ab' ri nu k'ulel, rech kinrip cho ri cruz, kinkämisax na, — xcha chke.

³ Xkimulij k'u kib' ri ki nimaqil sacerdotes, ri tijonelab' re ri Pixab' xuquje' ri ki nimal ri winaq aj Israel cho ri nimalaj ja rech ri tat Caifás ri ki nimal sacerdotes.

⁴ Chila' xkitala ki no'j chb'il taq kib' jas kaka'n na chuchapik ri Jesús ruk' sub'unik rech käkikämisaj.

⁵ Xkib'ij k'ut: Mächap pa ri nimaq'ij, rech metukin ne ri winaq, —xecha'.

Jun ixoq kuya k'ok'alaj kunab'al pu jolom ri Jesús

⁶ Are k'u ri Jesús k'o pa ri tinimit Betania cho rachoch ri tat Simón, jun tata' ri xk'oji na itzel ch'a'k che.

⁷ Xopan jun ixoq ri ruk'am jun k'olib'al kunab'al re alabastro ri nojinaq che k'ok'alaj kunab'al. Sib'alaj paqal rajil wa' we kunab'al ri'. T'uyul k'u ri Jesús chi' ri mesa, ri ixoq xuq'ij ri aceite pu jolom ri Jesús.

⁸ Aretaq ri tijoxelab' xkil wa', xpe koyowal, xkib'ij k'u chb'il taq kib': ¿Jas che xaq xtix wa' we kunab'al ri'? —xecha'.

⁹ Xk'iyix ta ne wa', xtoj ta nimalaj rajil, xyi' ta k'u ri puaq chke ri meb'a'ib', —xecha'.

---

* **26:2** “Pascua”: Jun chke ri ki nimaq'ij ri winaq aj Israel, nim k'u u b'anik. Are natab'al re ri q'ij ri xeb'el loq pa ri ki q'ab' ri winaq aj Egipto ojer.

10 Xuta k'u ri Jesús ri kākib'ij, xub'ij chke: ¿Jas che kiya latz' che ri ixoq ri'? Jun nimalaj utzil k'u wa' ru b'anom chwe, —xcha chke.

11 Amaq'el ronojel q'ij k'ut e k'o ri meb'a'ib' iwuk', are k'u ri in man in k'o tä iwuk' amaq'el.

12 Ri xub'an ri ixoq aretaq xuq'ij ri k'ok'alaj aceite chwij, xa xukoj k'u b'i ri k'ok'alaj kunab'al chrij ri nu cuerpo k'ä mäjoq kinmuqik, —xcha chke.

13 Qas k'u tzij ri kinb'ij chiwe chi apawije' ta ne ri kätzijox wi na ri Utzalaj Tzij re ri Evangelio cho ronojel ruwächulew, ru b'anom we ixoq ri' kätzijox na che na'tab'al re, —xcha chke.

Ri tat Judas kuchi'j u jachik ri Jesús

14 Te k'u ri' jun chke ri kab'lajuj tijoxelab', ri u b'i' Judas Iscariote, xel b'ik, xe' kuk' ri ki nimaqil ri sacerdotes.

15 Xub'ij k'u chke: ¿Jas käya alaq chwe, we kin-jach ri Jesús pa q'ab' alaq? —xcha chke.

Ri e are' k'ut xkiya juwinaq lajuj raqan saq puaq che ri tat Judas.

16 Tzare chi' k'ut ri tat Judas xutzukuj jun utzalaj q'ij rech kujach ri Jesús pa ki q'ab'.

Käb'an ri wi'm re ri Qajaw Jesús

17 Pa ri nab'e q'ij re ri nimaq'ij aretaq kätijow ri kaxlan wa ri man käyi' tä ch'äm ruk', ru tijoxelab' ri Jesús xeqeb' ruk', xkib'ij che: ¿Jawije' kaj wi la chi käqa'n wi ri wi'm re ri Pascua rech kätij la? —xecha che.

18 Ri Jesús xub'ij chke: Jix pa ri tinimit cho rachoch ri jun achi, chib'ij k'u che: “Kuta' ri Qajtij che la, kub'ij: Ya xopan ri hora. Cho achoch k'u la

kinb'an na u b'anik wi ri nimaq'ij re ri Pascua kuk' ri nu tijoxelab',” —kächa ri', —kixcha che, —xcha ri Jesús chke.

19 Ri tijoxelab' xka'no jas ri xetaq wi rumal ri Jesús. Xka'n k'u u b'anik ri wi'm re ri Pascua chila'.

20 Aretaq chaq'ab' chik, ri Jesús xt'uyi chi' ri mesa kuk' ri kab'lajuj u tijoxelab'.

21 E t'uyul chila' chi' ri mesa, tajin kewi'k aretaq ri Jesús xub'ij chke: Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi k'o jun chiwe ri kinujach na, —xcha chke.

22 Ru tijoxelab' sib'alaj xeb'isonik. Chkijujunal k'ut xkichaplej u ta'ik che ri Jesús: Qajaw, ¿a man xa in ri'? —xecha'.

23 Ri Jesús xch'awik, xub'ij chke: Are ri jun ri kurub' ru wa wuk' pa ri laq, are k'u ri' ri kinjachow na, —xcha chke.

24 Je' k'u kel na jas ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios chwij in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq. ¡K'äx k'u ri kuriq na ri achi ri kinjachow na! ¡Utz na re we achi ri' we ta mat xil u wäch! —xcha chke.

25 Xch'aw k'u ri Judas ri tijoxel ri käjachow na, xub'ij che ri Jesús: We ne in, Ajtij, —xcha che.

Xub'ij ri Jesús che: Je', at ri', —xcha che.

26 Aretaq tajin kewi'k, ri Jesús xuk'am ri kaxlan wa, xub'an orar, xumaltioxij wa' che ri Dios. Te k'u ri' xupiro, xuya chkiwäch ru tijoxelab', xub'ij: Chitija iwe wa', je' ta ne chi are nu cuerpo wa', —xcha chke.

27 Te k'u ri' xuk'am jun vaso, xumaltioxij wa' che ri Dios, te ri' xuya chkiwäch ru tijoxelab', xub'ij chke: Chitija iwe iwonojel.

28 Je' ta ne chi are nu kik'el wa' ri kujikib'a ri k'ak'trato ru b'anom ri Dios kuk' ri winaq. Käturuw k'u na wa' ri nu kik'el che sachb'al ki mak k'ia winaq.

29 Qas tzij ri kinb'ij chiwe chi man k'o tä jumul kintij chi na we ri vino re uvas, k'ä pa ri q'ij ri kintij na ri k'ak' vino junam iwuk' chila' jawije' ri kätäqan wi ri nu Tat, —xcha chke.

Ri Jesús kub'ij apan che ri tat Pedro chi kub'ij na chi man retam tä u wäch

30 Te k'u ri' xkib'ixoj jun b'ix ri kuya u q'ij ri Dios, xeb'el b'i chila', xeb'e' pa ri Ujuyub'al Olivos.

31 Xub'ij k'u ri Jesús chke: Ri ix iwonojel kib'isoj na nu wäch, kiniya na kan nu tukiel kämik chaq'ab'. Je k'u tz'ib'tal kan pa ru Loq' Pixab' ri Dios: “Kinkämisaj na ri ajuuq', kejab'un k'u na ri chij,” —kächa'.

32 Aretaq k'u ri in, in k'astajinaq chik chkixol ri käminaqib', kinnab'ej na b'i chiwäch, kine' na pa Galilea, —xcha chke.

33 Xub'ij k'u ri tat Pedro che ri Jesús: Pune konojel käyi' la kan kumal, ri in man je' tä ri' kinb'ano, —xcha che.

34 Xub'ij k'u ri Jesús che: Qas tzij ri kinb'ij chawe chi tzpa we aq'ab' ri' kämik, kab'ij na at oxmul chi man awetam tä nu wäch mäjoq koq' ri ama' ek', —xcha che.

35 Ri tat Pedro xub'ij che: Pune rajwaxik chi kinkäm na uk' la, man k'o tä na jumul kinb'ij chi man wetam tä wäch la, —xcha che.

Je k'u xkib'ij xuquje' konojel ru tijoxelab'.

Ri Jesús kub'an orar pa Getsemani

³⁶ Xopan k'u ri Jesús pa ri ch'äqap ulew u b'i Getsemaní e rachi'l ru tijoxelab', xub'ij k'u chke: Chixt'uyul kan waral. Ri in k'ut kine' na jela' chub'anik orar, —xcha chke.

³⁷ Xuk'am b'i ri tat Pedro ruk' xuquje' ri kieb' u k'ojol ri tat Zebedeo. Xuchaplej k'u t'ujuwem ri Jesús, xk'äxk'ob' ri ranima'.

³⁸ Xub'ij k'u chke: Sib'alaj kuk'is rib' ri wanima' chupam ri b'is. Chixkanaj kan chi', chixk'ask'at wuk', —xcha chke.

³⁹ Te ri' xb'in chi apan jub'iq' ri Jesús, xxuki'k, xuya ru palaj cho ri ulew, xub'an orar, xub'ij: Tat, we kuya', chesaj b'a' la we vaso ri' chnuwäch, b'ana la chi man käpe tä ri k'äx ri' chwij. Mäb'an b'a' xa jas ri nu rayib'al in, xane jas ri rayib'al la, —xcha che ri Dios.

⁴⁰ Xtzelej k'u ri Jesús jawije' e k'o wi ru tijoxelab', xeuriqa tajin kewarik. Xub'ij k'u che ri tat Pedro: ¿A mat xixkowinik xixk'asi ta jun hora wuk'? —xcha che.

⁴¹ Chiwila b'a' iwib', chixk'ask'atoq, chib'ana orar rech man kixtzaq taj aretaq kixtaqchi'x che mak. Qas tzij pa ri iwanima' kiwaj kib'an ri utzil, man k'o tä k'u u chuq'ab' ri i cuerpo chub'anik wa', —xcha chke.

⁴² Xe' chi jumul ri Jesús chub'anik orar, je' xub'ij wa': ¡Tat! We b'a' tzrajwaxik wi chi käpe ri k'äx ri' chwij, b'ana b'a' la chwe jas ri rayib'al la, —xcha che ri Dios.

⁴³ Te k'u ri' xtzelej chik, xeuriqa ru tijoxelab' jumul chik tajin kewarik rumal chi sib'alaj k'äx ki waram.

⁴⁴ Xeuya kanoq, xe' chi jumul ri Jesús chub'anik orar churoxmum, je k'u xub'ij jas ri xub'ij nab'e.

45 Te k'u ri' xe' jela' jawije' e k'o wi ru tijoxelab', xub'ij chke: Chixwar b'a', chixuxlanoq. Xopan ri hora. Kinjach k'u na in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winaq, pa ki q'ab' ri ajmakib', –xcha chke.

46 ¡Jo' b'a'! ¡Chixwalijjoq! Chiwilampe', xpe ri jachal we, –xcha chke.

Kächap ri Jesús kumal ru k'ulel

47 K'ä tajin käch'aw ri Jesús aretaq xopan ri tat Judas, jun chke ri kab'lajuj u tijoxelab'. E petinaq ruk' ri are' k'ia winaq ri kuk'am machetes, kuk'am che'. E taqom loq kumal ri ki nimaqil sacerdotes, xuquje' kumal ri ki nimaqil ri winaq aj Israel.

48 Ri tat Judas ri jachal re ri Jesús u yo'm k'u kan jun etal chke ri winaq, xub'ij: “Ri kintz'umaj, are ri' ri Jesús. Chichapa', gas utz chib'ana b'i chuk'amik,” –xcha chke.

49 Xqeb' k'u ri tat Judas ruk' ri Jesús, xub'ij che: ¡Xok aq'ab', Ajtij! –xcha che.

Te k'u ri' xutz'umaj.

50 Ri Jesús xch'awik, xub'ij che: Wachi'l, ¿jas a tajkil xatpetik? –xcha che.

Xeqeb' k'u ri winaq ruk' ri Jesús, xkichapo, xkiyut b'ik.

51 Aretaq je' xb'anik, jun chke ri e rachi'l ri Jesús xuk'am ru machete, xusok ri patänil re ri ki nimal sacerdotes, xuq'at apan ru xikin.

52 Xub'ij k'u ri Jesús che: Chaya ri a machete pa ri k'olib'al re. Konojel k'u ri kech'ayan ruk' machete, ruk' machete kekämisax na, –xcha che.

53 ¿A mat awetam chi kinkowinik kinta' apan che ri nu Tat chi kinuto', chi ri Are' kutaq na loq chanim oxk'al lajuj mil ángeles che nu to'ik?

54 We ta k'u je ri', man je' tä kel wi ri' ri tz'ib'tal pa ru Loq' Pixab' ri Dios, chi rajwaxik käb'antaj na wa' we ri', —xcha che.

55 Xub'ij k'u ri Jesús chke ri winaq: ¿Jas lo wa' chi je' ta ne chrij jun elaq'om elinaq wi loq' alaq? ¿A k'amom alaq loq' ri machete alaq, ri che' alaq che nu chapik? —xcha chke. Ronojel q'ij xink'oji uk' alaq pa ri nimalaj rachoch Dios, xinya ri tijonik chech alaq, man xinchap tä k'u alaq.

56 Je k'u käb'an na wa' chwe, rech je' käb'antaj na jas ri tz'ib'am kan chwij kumal ri q'alajisal taq re ru Loq' Pixab' ri Dios, —xcha chke.

Chanim k'ut konojel ri tijoxelab' xkiya kan ri Jesús u tukiel, xeanimaj b'ik.

Kopan ri Jesús chkiwäch ri ki nimaqil sacerdotes

57 Ri winaq ri xechapow ri Jesús xkik'am b'i chuwäch ri tat Caifás, ri qas ki nimal ri sacerdotes. Chila' k'ut ki mulim wi kib' ri tijonelab' re ri Pixab', xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel.

58 Are k'u ri tat Pedro xuterenej b'i ri Jesús chi naj, xopan pa ri uwoja rech ri rachoch ri qas ki nimal sacerdotes. Xok b'i ri tat Pedro, xt'uyi k'u ri are' chila' kuk' ri chajil taq re ri nimalaj rachoch Dios rech kärilo jas ri käk'ulmataj na ruk' ri Jesús.

59 Ri ki nimaqil sacerdotes, ri ki nimaqil ri winaq aj Israel, xuquje' konojel ri k'amal taq ki b'e ri winaq, tajin käkitzukuj jas u wäch mak ri käq'alajisax chrij ri Jesús, pune man qas tzij taj, rech käq'at tzij puwi' chi käkämisaxik.

60 Man xkiriq tä k'ut, pune e k'ia winaq xkimulij kib', xkib'ij ri man qas tzij taj chrij ri Jesús. K'isb'al

re k'ut xepe kieb' achijab' chik ri xkiq'alajisaj ri man qas tzij taj chrij ri Jesús.

⁶¹ Xkib'ij: We achi ri' kub'ij: “Ri in kinkowinik kinwulij ri nimalaj rachoch Dios, kinyak chi k'u na pa oxib' q'ij,” —kächa', —xecha ri achijab'.

⁶² Xwalij k'u ri qas ki nimal sacerdotes, xuta' che ri Jesús, xub'ij che: ¿A mat k'o jas jun tzij kab'ij chutzelexik u wäch ri tajin käb'ix chawij? ¿Jas pu wa' ri tajin käkiq'alajisaj we achijab' ri' chawij? —xcha che.

⁶³ Man xch'aw tä k'u ri Jesús. Xub'ij k'u ri ki nimal sacerdotes che: Pa ru b'i' ri k'aslik Dios, kinb'ij chawe chi chab'ana juramento chub'ixik ri qas tzij. Chab'ij chqe we at ri' ri Cristo ri u K'ojol ri Dios, —xcha che.

⁶⁴ Xch'aw k'u ri Jesús, xub'ij che: In ri', tat, jas ri käb'ij la, —xcha che. Kinb'ij k'u in chech alač, chi kinil na alač ri in, in ri' ri Ralk'ual ri Dios ri Qas Winač, aretač in t'uyul pa ru wikiäq'ab' ri Dios ri sib'alaj k'o u chuq'ab', aretač kinpe pa tač ri sutz' ajchikaj, —xcha che.

⁶⁵ Are k'u ri qas ki nimal sacerdotes xurač'atij ri ratz'iač chuk'utik chi sib'alaj k'äx xuna' ri xub'ij ri Jesús. Xub'ij k'u ri tata': We achi ri' u b'im ri äwas u b'ixik chrij ri Dios. ¿Jas ta ne che e rajwaxik chi nik'iaj q'alajisanelab' chik chrij? I tom k'u ix chi u b'im ri äwas u b'ixik chrij ri Dios, —xcha chke ri winač.

⁶⁶ ¿Jas k'u kichomaj?

Ri e are' xkib'ij: K'o u mak, rajwaxik k'ut chi käkämisaxik, —xecha'.

⁶⁷ Xkichub'aj u palaj ri Jesús, xkit'oko. Nik'iaj chik xkikoj q'ab' chupalaj.

68 Xkib'ij k'u che: At ri' ri Cristo, ¡chach'ob'o ne jachin ri xatch'ayowik! —xcha che.

Ri tat Pedro kub'ij chi man retam tä u wäch ri Jesús

69 Are k'u ri tat Pedro t'uyul kan cho ja. Xopan k'u jun ali ajik' ruk', xub'ij che: Ri at xuquje' xatk'oji ruk' ri Jesús ri aj Galilea, —xcha che.

70 Are k'u ri tat Pedro xresaj rib' chupam chkiwäch konojel, xub'ij: Man kinch'ob' taj jas ri tajin kab'ij, —xcha che.

71 Ri tat Pedro qas raj kel b'i chuchi' ri ja, aretaq xilitaj chi rumal jun ajik' chik, ri ajik' xub'ij chke ri e k'o chila': We achi ri' xuquje' xk'oji ruk' ri Jesús ri aj Nazaret, —xcha chke.

72 Jumul chik ri tat Pedro xresaj rib' chupam, xub'an jurar, xub'ij: Ri in man wetam tä u wäch ri achi ri', —xcha'.

73 Man naj tä k'u ri' ri winaq ri e k'o chila' xeopan ruk' ri tat Pedro, xkib'ij che: Qas tzij ri at, at jun kuk' ri e rachi'l ri Jesús, rumal chi junam katch'awik jas ri winaq aj Galilea, —xcha che.

74 Ko k'u xch'aw ri tat Pedro, xub'an jurar cho ri Dios, xub'ij: Man wetam tä u wäch ri achi ri', —xcha chke.

Are chi' k'ut xoq' jun ama' ek'.

75 Xna'taj k'u che ri tat Pedro ru b'im ri Jesús che: “Ri at kab'ij na oxmul chi man awetam tä nu wäch, mäjoq koq' ri ama' ek',” —xcha che. Xel k'u b'i ri tat Pedro, sib'alaj xuk'is rib' che oq'ej.

27

Ri Jesús käk'am b'i chuwäch ri Pilato

¹ Aretaq xsaqirik, konojel ri ki nimaqil ri sacerdots, xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel xkitala ki no'j, xkichomaj jas kaka'n chukamisaxik ri Jesús.

² Xkiyut k'u b'i ri Jesús, xkik'am b'ik, xekijacha pu q'ab' ri tat Poncio Pilato ri q'atal tzij.

Kukamisaj rib' ri tat Judas

³ Aretaq k'ut ri tat Judas, ri jachal re ri Jesús, xrilo chi xq'at tzij puwi' ri Jesús chi kakisaxik, xuna' k'ax pa ri ranima'. Xutzelej ri juwinaq lajuj raqan saq puaq chke ri ki nimaqil ri sacerdots xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel.

⁴ Xub'ij chke: Xinmakun cho ri Dios rumal chi xinjach pa q'ab' alaq jun achi ri man k'o tä u mak rech kakisaj alaq, —xcha chke.

Ri e are' k'ut xkib'ij che ri tat Judas: ¿Jas qe uj che? ¡At chatilowoq! —xecha che.

⁵ Are k'u ri tat Judas xuk'iaq kan ri puaq pa ri nimalaj rachoch Dios, xel b'ik, xe'k, xujitz'aj rib'.

⁶ Ri ki nimaqil ri sacerdots xkisik' ri puaq, xkib'ij: Man kuya' taj kaqaya wa' we puaq ri' pa ri k'olib'al kuchuj, rumal chi rajil kik' wa', —xecha'.

⁷ Xkichomaj k'ut chi ruk' wa' we puaq ri' kakisaj ri ulew ri kab'ix Rulew ri B'anal B'o'j che, rech k'o jun ulew ri kemuq wi ri winaq ri man e aj Israel taj.

⁸ Rumal ri', k'a kamik, ri ulew ri' kab'ix Ulew re Kik' che.

⁹ Je ri' xb'antajik jas ri xub'ij kan ri qa mam Jeremias ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios: “Xkik'am ri juwinaq lajuj raqan saq puaq (ri rajil jun achi ri chomam kumal ri winaq aj Israel).

10 Ruk' wa' xkiloq' ri rulew ri b'anal b'o'j. Are wa' ri in u taqom wi ri Qajaw Dios,” —xcha ri'.

Ri Jesús k'o chuwäch ri Pilato

11 Xk'am k'u b'i ri Jesús, xekijacha cho ri tat Pilato ri q'atal tzij. Xuta' k'u ri Pilato che, xub'ij: ¿A at ri' ri kattaqan pa ki wi' ri winaq aj Israel? —xcha che.

Ri Jesús xub'ij che: Je ri' jas ri käb'ij la, —xcha che.

12 K'ia tzij k'ut xka'n ri ki nimaqil ri sacerdots chrij ri Jesús, xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel. Are k'u ri Jesús man k'o tä jas xub'ij.

13 Xub'ij k'u ri tat Pilato che: ¿A mat kata ri tajin käb'ix chawij? —xcha che.

14 Man k'o tä k'u jun tzij xub'ij ri Jesús, je ri' chi xukajmaj wa' ri tat Pilato. Man kuriq tä k'u ri are' jas kub'ano.

Käq'at tzij puwi' ri Jesús chi käkämisaxik

15 Are k'u ri tat Pilato ri q'atal tzij naq'atalik chi pa ri nimaq'ij kub'an jun toq'ob' chke ri winaq, kutzozopij b'i jun ajpache', apachin ta ne ri kächa' kumal ri winaq.

16 K'o k'u jun ajpache', Barrabás u b'i', ri etamtalik chi are jun itzel achi.

17 Aretaq k'ut ki mulim chi kib' ri winaq, ri tat Pilato xuta' chke: ¿Jachin ri kiwaj chi kintzoqopij b'ik? ¿A are kintzoqopij b'i ri tat Barrabás o are kintzoqopij b'i ri Jesús ri käb'ix Cristo che? —xcha chke ri winaq.

18 Kuch'ob' k'u ri tat Pilato chi xa rumal chi k'äx käkina' che ri Jesús, rumal ri' ki jachom pu q'ab'.

19 T'uyul k'u ri tat Pilato pa ri q'atb'al tzij, aretaq ri rixoqil xtaqan chub'ixik che: “K'o jas mab'an

che we achi ri' ri man k'o tä u mak. Xinwachik'aj k'u jun jasach ri sib'alaj xib'ib'al chaq'ab' rumal we achi ri'," —xcha che.

²⁰ Are k'u ri ki nimaqil ri sacerdotes xuquje' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel xkikoj ki chuq'ab' chub'ixik chke ri winaq chi más utz na käkib'ij chi are kätzoqopix ri tat Barrabás, käkämisax k'u ri Jesús.

²¹ Ri q'atal tzij k'ut xch'aw chi jumul, xuta' chke ri winaq: ¿Jachin chke ri kieb' achijab' kiwaj chi kintzoqopij b'ik? —xcha chke.

Ri winaq xkib'ij: Are kätzoqopij la ri tat Barrabás, —xecha che.

²² Xuta' k'u ri tat Pilato chke ri winaq: ¿Jas k'u kinb'an che ri Jesús ri káb'ix Cristo che? —xcha chke.

Konojel ri winaq xech'awik, xkib'ij: ¡Chripoq! —xecha'.

²³ Xch'aw k'u ri tat Pilato, xub'ij chke: ¿Jas che? ¿Jas pu etzelal u b'anom wa' we achi ri'? —xcha chke.

Ko k'u na xech'aw ri winaq, xkib'ij: ¡Chripoq! —xecha'.

²⁴ Aretaq ri tat Pilato xrilo chi man kok tä tzij pa ki jolom ri winaq, xane xa tajin käkitikij kib', xtaqan chuk'amik joron, xuch'aj ru q'ab' chkiwäch ri winaq, te k'u ri' xub'ij: Man k'o tä we in che ru kämikal we achi ri' ri man k'o tä u mak. Chib'ana ix jas ri kiwaj kib'an che, —xcha chke.

²⁵ Konojel k'u ri winaq xech'awik, xkib'ij: ¡Ri uj, xuquje' ri qalk'ual, uj ajchaq' mak che ru kämikal we achi ri'! —xecha'.

26 Ri tat Pilato xutzooqopij k'u b'i ri tat Barrabás. Xtaqan chuch'ayik ri Jesús, te k'u ri' xujach b'ik rech káripik, kákámisax cho ri cruz.

27 Te ri' xepe ru soldados ri q'atal tzij, xkik'am b'i ri Jesús pa ri nimalaj ja jawije' konojel ri soldados xkimulij kib' chrij.

28 Xkesaj ri ratz'iaq ri Jesús, xkikoj jun kiäq q'u' chrij.

29 Xkikoj jun corona re kemom k'ix chujolom, xkiya jun che' pu q'ab' re uwikiäq'ab', xexuki chuwäch, xkitze'j u wäch, xkib'ij: ¡Nim u q'ij ri Nim Taqanel pa ki wi' ri winaq aj Israel! —xecha'.

30 Xechub'an chupalaj ri Jesús, xuquje' xkik'am ri che' pu q'ab', xkiq'osij chujolom.

31 Aretaq xeto'taj che retz'b'exik u wäch, xkijolij ri kiäq q'u' chrij, xkikoj k'u ri qas ratz'iaq ri Are' chrij. Te k'u ri' xkik'am b'i churipik cho ri cruz.

Kärip ri Jesús cho ri cruz

32 Elem b'i ke, xkiriq k'u jun achi aj Cirene, Simón u b'i', xkikoj ki chuq'ab' che rech kutelej b'i ru cruz ri Jesús.

33 Je wa ri' xeopan pa ri juyub' ri käb'ix Gólgota che. We b'i'aj ri' kel kub'ij: Ri Juyub' re ru B'aqil Jolomaj.

34 Xkiya jun vino che ri Jesús ri yujtal ruk' jun k'a q'ayes ri käb'ix “mirra” che. Aretaq k'ut xuna' ri Jesús, man xraj taj xutijo.

35 Aretaq ki ripom chik ri Jesús cho ri cruz, ri soldados xkesaj suerte chujachik ri ratz'iaq ri Jesús chkiwäch. Je k'u xb'antajik jas ri xub'ij kan ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer: “Xkesaj suerte chujachik ri watz'iaq chkiwäch,” —xcha'.

³⁶ Te k'u ri' ri soldados xet'uyi chila' chuchajixik ri Are'.

³⁷ Kojom k'u puwi' ri cruz jun tz'ib'talik ri kub'ij jas che xq'at tzij puwi' ri Jesús rech käripik. Ri tz'ib'talik xub'ij: ARE WA' RI JESÚS, RI NIM TAQANEL PA KI WI' RI WINAQ AJ ISRAEL, —kächa'.

³⁸ Xuquje' xerip kieb' elaq'omab' ruk'. Jun pu wikiäq'ab', jun pu moxq'ab'.

³⁹ Ri winaq ri xeok'owik xkiyoq'o, xkisutusa ri ki jolom.

⁴⁰ Xkib'ij: At ri' ri kab'ij chi katkowinik kawulij ri nimalaj rachoch Dios, xa k'u pa oxib' q'ij kayak chi na wa' jumul chik, chato' b'a' awib'. We at ri' ru K'ojol ri Dios, chatqaj loq cho ri cruz, —xecha che.

⁴¹ Je' xuquje' ri ki nimaqil ri sacerdotes, ri ti-jonelab' re ri Pixab', ri tata'ib' fariseos kuk' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel, xkitze'j u wäch, xkitzi-job'ela kib', xkib'ij:

⁴² Xtob' chke nik'iaj chik, man käkowin tä k'u ri Are' chuto'ik rib'. We qas are Nim Taqanel kech ri winaq aj Israel, chqaj loq cho ri cruz, rech kujkojon che, —xecha'.

⁴³ Kub'ij chi u ku'b'am u k'ux chrij ri Dios. We b'a' qas tzij loq' chuwäch ri Dios, ri Are' kätow ta na chanim ri'. U b'im k'ut chi are u K'ojol ri Dios, —xecha'.

⁴⁴ Ri elaq'omab' ri e ripom ruk' ri Jesús, xuquje' xketz'b'ej u wäch.

Käkäm ri Jesús

⁴⁵ Xq'equmar k'u ronojel ruwächulew. Xuwi xuchap pa ri nik'iaj q'ij, k'ä te' xok'ow pa ri urox hora b'enaq q'ij.

46 Qas pa ri hora ri' xuraq u chi' ri Jesús, ko xch'awik, xub'ij: Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? — xcha'. Je' kel kub'ij wa': Nu Dios, nu Dios, ¿jas che in wonob'am la kanoq? —kächa'.

47 Jujun k'u chke ri e tak'atoj chila' xkita wa', xkib'ij: We achi ri' are tajin kusik'ij ri qa mam Elías ri q'alajisal re ru Loq' Pixab' ri Dios ojer, —xecha'.

48 Te k'u ri' jun chke ri winaq xutik anim, xe'k, xuk'ama loq jun estropajo, xurub' chupam ch'äm vino, xuya wa' puwi' jun aj, xuya aq'an che ri Jesús rech kutijo.

49 Are k'u ri nik'iaj winaq chik xkib'ij: Chiya kanoq, chqila na we ne käpe ri qa mam Elías chuto'ik, —xecha'.

50 Jumul chik ko xuraq u chi' ri Jesús, xkäm k'ut, xel ranima'.

51 Are chi' k'ut ri tasb'al u pam ri nimalaj rachoch Dios xjisjob'ik, kieb' xub'ano, xpe ajsik k'ä ikim. Xpe jun käb'raqan, ri nimaq taq ab'aj k'ut xepaxik.

52 Ri ki jul taq ri käminaqib' xejaqjob'ik, e k'ia ri ojer taq winaq ri xekojon che ri Dios, ri e käminaq chik, xek'astaj chkixol ri käminaqib'.

53 Ri e are' xeb'el b'i pa ri ki jul aretaq k'astajinaq chi ri Jesús chkixol ri käminaqib', xeb'ok k'u pa ri loq'alaj tinimit Jerusalén. Chila' k'ut k'ia winaq xeilowik.

54 Are k'u ri ki nimal soldados aj Roma xuquje' ri soldados ri e k'o ruk' ri ki chajim ri Jesús, aretaq xkina' ri käb'raqan xuquje' xkil ronojel ri xk'ulmatajik, sib'alaj xkixej kib', xkib'ij: ¡Qas tzij, u K'ojol ri Dios wa' we achi ri'! —xecha'.

⁵⁵ E k'o k'u k'ia ixoqib' chila' ri tajin keka'y apan chinaj. We ixoqib' ri' xeteri ruk' ri Jesús, xepe ruk' pa Galilea, xetob' k'u che.

⁵⁶ Chkixol k'u ri e are' k'o ri nan María ri aj Magdala, ri María ru nan ri Jacobo, ri José, xuquje' ri ki nan ru k'ojol ri Zebedeo.

Kämuq ru cuerpo ri Jesús

⁵⁷ Aretaq okem kub'an ri aq'ab', xpe jun q'inom achi, José u b'i'. Are aj Arimatea, jun u tijoxel k'u ri Jesús wa'.

⁵⁸ Xok cho ri tat Pilato, xuta' ru cuerpo ri Jesús che. Xtaqan k'u ri tat Pilato chi käyi' che.

⁵⁹ Ri tat José xuk'am ru cuerpo ri Jesús, xupis chupam jun saqalaj payu'.

⁶⁰ Xuya pa jun k'ak' muqub'al ri rech ri are', ri k'otom koq pa ri ab'aj. Xuwolqotij k'u kan jun ab'aj chuchi' ri muqub'al che tz'apib'al re, te k'u ri' xe'k.

⁶¹ K'o k'u ri nan María ri aj Magdala chila' rachi'l ri jun María chik. E t'uyul chuwäch ri xmuq wi ri Jesús.

Xekoj soldados chuchajixik ru cuerpo ri Jesús

⁶² Chukab' q'ij chik, ya ok'owinaq chi ri q'ij aretaq ri winaq aj Israel käka'n u b'anik ronojel che ri q'ij re uxlanem, ri ki nimaqil ri sacerdotes kuk' ri tata'ib' fariseos xeb'e' ruk' ri tat Pilato.

⁶³ Xkib'ij k'u che: Tat, xna'taj chqe chi ri Jesús ri k'ia b'anow taq tzij xub'ano, aretaq k'asal na xub'ij chi churox q'ij käk'astaj na chkixol ri käminaqib'.

⁶⁴ Rumal ri' taqan la chuchajixik ri muqub'al k'ä kätz'aqat na ri oxib' q'ij, rech man kepe tä ru tijoxelab' che relaqa'axik b'i' ru cuerpo, te k'u ri' käkib'ij ta k'u chke ri winaq: "Xk'astaj ri Jesús

chkixol ri käminaqib',” —mecha'. We je ri' are jun b'anow tzij ri' ri sib'alaj nim na chuwäch ri nab'e, —xecha che ri tat Pilato.

⁶⁵ Ri tat Pilato xub'ij chke: Chik'ama b'i we soldados ri' iwuk'. Jix, jichajij ri muqub'al. Utz chib'ana che, jas ri kixkowin che, —xcha chke.

⁶⁶ Xeb'e' k'ut, utz xka'n che ri muqub'al. Xkikoj jun retal chrij ri ab'aj ri kojom chuchi'. Xekiya k'u kan ri soldados chila' chuchajixik ri muqub'al.

28

Ri Jesús käk'astaj chkixol ri käminaqib'

¹ Ok'owinaq chi k'u ri q'ij re uxlanem, saqirem kub'an pa ri nab'e q'ij re ri semana. Ri nan María ri aj Magdala rachi'l ri jun María chik xeb'e' che rilik ri muqub'al.

² Xaq k'u te'talik xpe jun nimalaj käb'raqan. Are jun ángel ri taqom loq rumal ri Dios xqaj loq chikaj, xopan chila' jawije' ri muqutal wi ri Jesús. Xresaj apan ri ab'aj ri tz'apib'al re ru chi' ri muqub'al, te k'u ri' xt'uuyi puwi'.

³ Ri ángel sib'alaj käjuluwik jas ri jun kaypa'. Ri ratz'iaq sib'alaj saq je' jas ri saq tew.

⁴ Aretaq xkil wa' ri soldados, sib'alaj xkixej kib', xeb'irb'itik, pak'alik xeqajik je' ta ne ri xekämik.

⁵ Ri ángel xub'ij chke ri ixoqib': Mixej iwib'. Wetam chi are tajin kitzukuj ri Jesús ri xrip cho ri cruz, —xcha chke.

⁶ Man k'o tä chi waral, xane k'astajinaq chi b'i chkixol ri käminaqib' jas ri xub'ij. Jiwilampe' jawije' ri xyi' wi.

⁷ Jix b'a' aninaq. Chib'ij wa' chke ru tijoxe-lab': “Ri Are' xkäm na, xk'astaj k'u b'i chkixol

ri kāmīnaqib'. Nab'ejīnaq chiwäch, b'enam re pa Galilea. Chila' k'ut kiwil wi na u wäch." Are wa' ri nu tajkil iwuk', –xcha ri ángel chke ri ixoqib'.

⁸ Chanim k'ut xeb'el b'i ri ixoqib' chi' ri muqub'al, jub'iq' kixe'm kib', jub'iq' kekikotik. Aninaq xeb'e' chub'ixik wa' chke ru tijoxelab'.

⁹ B'enam k'u ke pa ri b'e aretaq ri Jesús xuk'ut rib' chkiwäch, xuya k'u rutzil ki wäch. Ri ixoqib' xeqeb' ruk' ri Jesús, xkiq'ijilaj, xkichap k'u ri raqan.

¹⁰ Ri Jesús xub'ij chke: Mixej iwib'. Jib'ij chke ri wachalal chi rajwaxik keb'e' pa Galilea. Käkil k'u na nu wäch chila', –xcha chke.

Waral käqil wi jas ri xkib'ij ri soldados

¹¹ E b'enaq ri ixoqib' pa ri b'e, jujun chke ri soldados ri xechajin ri muqub'al xeb'e' pa ri tinimit Jerusalén, xekib'ij k'u chke ri ki nimaqil ri sacerdotes ri xk'ulmatajik.

¹² Are k'u ri ki nimaqil ri sacerdotes xeb'e' kuk' ri ki nimaqil ri winaq aj Israel, rech käjunamataj ki tzij. Xkiya k'u nimaq taq puaq chke ri soldados che tojb'al ke.

¹³ Xkib'ij k'u chke: Chib'ij ix chi chaq'ab' aretaq tajin kixwarik xepe ru tijoxelab' ri Jesús, xkelaq'aj b'i ru cuerpo, –kixcha na.

¹⁴ We k'u kopan u b'ixik wa' ruk' ri q'atal tzij, ri uj kujtob' na chub'ixik che chi qas tzij rech man k'o tä k'äx kiriqo, –xecha chke.

¹⁵ Xkik'am k'u ri puaq ri soldados, je' xka'no jas ri xb'ix chke. Je wa' xel u tzijol chkixol ri winaq aj Israel, je k'u wa' käkitzijo k'ä we kämik ri'.

Ri Jesús keupixb'aj ri apóstoles

¹⁶ Xeb'e' k'u ri julajuj u tijoxelab' ri Jesús pa Galilea, pa ri juyub' ri xub'ij ri Jesús chke.

¹⁷ Aretaq xkil u wäch ri Jesús, xkiq'ijilaj. E k'o k'u jujun ri xub'an kieb' ki k'ux chrij.

¹⁸ Xqeb' k'u ri Jesús kuk' ru tijoxelab', xub'ij chke: Chwe in yo'm wi ronojel taqanik pa ri kaj, xuquje' pa ki wi' ri winaq cho ruwächulew, —xcha chke.

¹⁹ Jix b'a' kuk' konojel ki wäch winaq cho ruwächulew, chib'ana' chi keb'ok che nu tijoxelab'. Chib'ana ki qasna' pa ru b'i' ri qa Tat, pa ru b'i' ru K'ojol, pa ru b'i' ri Loq'alaj Espíritu.

²⁰ Cheitijoj chunimaxik ronojel ri ix nu taqom wi. Chiwetamaj k'ut chi ri in, in k'o iwuk' ronojel q'ij, k'ä pa ri k'isb'al q'ij re ruwächulew, —xcha ri Jesús chke ru tijoxelab'. Amén.

Ru Loq' Pixab' Ri Dios
New Testament in K'iche' Cantel; quc (GT:quc:K'iche'),
new spelling

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: K'iche'

Dialect: Cantel

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in K'iche'

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,

cxl

please contact the respective copyright owners.

2014-04-27

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022

a560dee0-689a-5ef3-ad95-4b31984022c0